

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

HATİCE NAKİYYE HANIM
LUGÂT-İ FÂRİSİYYE

Solmaz AHMADZADEH

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

HATİCE NAKİYYE HANIM
LUGÂT-İ FÂRİSİYYE

Solmaz AHMADZADEH

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

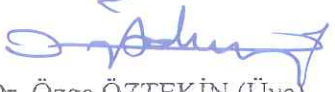
Ankara, 2018

KABUL VE ONAY

Solmaz AHMADZADEH tarafından hazırlanan “Hatice Nakıyye Hanım Lügât-I Fârisiyye” başlıklı bu çalışma 11/06/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Nagihan GÜR (Başkan)

Prof. Dr. Osman HORATA (Danışman)

Prof. Dr. Özge ÖZTEKİN (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM
Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.
Enstitü Müdürü

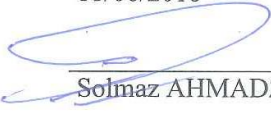
Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun ... (...) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11/06/2018

Solmaz AHMADZADEH

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

✓ **Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.**

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

o **Tezimin/Raporumun .../.../20.. tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.**

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

o **Tezimin/Raporumun .../.../20.. tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.**

o **Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi**

11/06/2018

Solmaz AHMADZADEH

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitşel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Prof. Dr. Osman HORATA danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Solmaz AHMADZADEH

ÖZET

AHMADZADEH, Solmaz. *Hatice Nakiyye Hanım, Lugât-i Fârisiyye*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018.

Bir dilin söz varlığını ortaya koyan sözlükler, o dilin yapısı ve işleyişi hakkında bilgiler veren önemli kültür miraslarıdır. Dilin doğru öğrenilmesi ve öğretilmesi hususunda en temel kaynaklar olarak karşımıza çıkan sözlükler, bilimsel araştırmaların zeminini oluşturması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Farsça, edebî bir dil olarak tarih boyunca Türk kültür ve medeniyetini etkilemiştir. Farsçanın özellikle çok fazla ilgi gördüğü Osmanlı’da, öğretilmesi amacıyla manzum ve mensur sözlüklerin kaleme alındığı görülmektedir. Manzum sözlükler daha çok ilkokul seviyesindeki çocukların dil öğretiminde kullanılırken, mensur sözlükler her yaştan insanın dil öğrenmesi noktasında ihtiyaçlarına cevap veren eserler olmuştur. Bundan dolayı klasik Türk edebiyatı sahasında çok sayıda Farsça-Türkçe mensur lugat kaleme alınmıştır.

Tez çalışmamızda 19. yüzyılın ilim sahibi kadınlarından olan eğitimci ve şair Hatice Nakiyye Hanım’ın *Lugât-i Fârisiyye* isimli mensur Farsça-Türkçe sözlüğü incelenmiştir. *Lugât-iFârisiyye* dönemin önemli Farsça-Türkçe sözlüklerindendir. Beyazıt Devlet Kitaplığı’nda (nr. 22556, 1310) *Lugât-iFârisiyye* adı ile matbû‘ nüsha olarak kayıtlı bulunan bu eser, Nakiyye Hanım’ın *basılmış* tek eseridir. Sultan II. Abdülhamit Han adına yazılmış olan bu sözlük vesilesi ile, Tarih ve Farsça öğretmeni olan şair Nakiyye Hanım 1883 yılında gümüş madalya ile ödüllendirilmiştir.

Sözlüğün yazarı, eserinde 41 başlık altında çeşitli konularda Farsça kelimelerin Türkçe karşılığını vermiştir. Bu eserinde yazar, dinî ve uhrevî konulardan, padişah ve padişahlara ait isimlere, çeşitli yiyecek adlarından kıymetli taşlara kadar muhtelif konulara ait 2153 Farsça kelimenin Türkçe karşılığını vermiştir.

Tezin giriş bölümünde sözlük kavramı ve sözlükçülük geleneği üzerinde durulmuş, sözlükçülük tarihine kısaca değinilerek Farsça-Türkçe mensur sözlüklerden bahsedilmiştir. Birinci bölümünde, sözlüğün yazarı olan Hatice Nakiyye Hanım’ın hayatı, edebî kişiliği ve eserleri üzerinde durulmuş, ikinci bölümünde ise metin tespitinde

kullanılan transkripsiyon sistemi ve metin yazımı ile ilgili açıklamalarda bulunularak sözlüğün metninin transkripsiyonu, ardından sözlüğün metniverilmiştir. Çalışmanın sonunda da, *Lugât-i Fârisiyye*'nin tıpkı basımı yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler

Klasik Türk Edebiyatı, Sözlük, Farsça-Türkçe Sözlük, Mensur sözlük, Hatice Nakıyye Hanım

ABSTRACT

AHMADZADEH, Solmaz. *Hatice Nakiyye Hanım Lugât-i Fârisiyye*. Master's Thesis, Ankara, 2018.

The dictionaries which exhibit vocabulary of a language, represent cultural heritages giving important information about structure and functioning of that language. The dictionary which emerge as the most significant sources in terms of learning and teaching a language, have vital importance in terms of setting the ground for scientific researches. Persian, as a language of literature, has always influenced Turkish culture and civilization throughout the history. Especially during Ottoman era when Persian received lots of attention, it is observed that many dictionaries in poetry and prose form, had been authored for teaching Persian. While those dictionaries in poetry form were used for teaching primary school students, those dictionaries in prose form were works which satisfied the language learning requirements of the people of all ages. Consequently, many Persian-Turkish dictionaries have been authored in the field of classical Turkish literature.

In this present paper, I have studied *Lugât-i Fârisiyye* (Persian Dictionary) authored in prose form by the poetess, Hatice Nakiyye Hanım, who was one of the most significant women of 19th Century, full of wisdom. *Lugât-i Fârisiyye* (Persian Dictionary) is one of the most significant Persian-Turkish dictionaries of the era. The dictionary which is kept at Beyazıt State Library under the name of *Lugât-i Fârisiyye* (No 22556, 1310) is the only published work of Nakiyye Hanım. On the account of this dictionary which was dedicated to Sultan Abdülhamit Han, Nakiyye Hanım, a History and Persian Teacher, was decorated with a silver medal.

The poetess, in her work, gave Turkish counterparts of Persian words in various fields under 41 topics. In her work, the authoress employed 41 different headings as per various topics ranging from spiritual and mundane issues to names of sultans and related royal names, from names of various foods to valuable gems. There are Turkish counterparts of 2153 Persian words in the dictionary.

In introduction part of present paper, I have discussed the concept of dictionary, briefly elaborated on the history of lexicography and mentioned about Persian-Turkish dictionaries in prose form. In the first part of the paper I narrated life and works of Hatice Nakiyye Hanım and in the second part, I made some explanations about transliteration system and writing script employed in determining the text and gave main text of the dictionary in Persian-Turkish. There is a facsimile version of *Lugât-i Fârisiyye* at the end of the paper.

Key Words

Classical Turkish Literature, Dictionary, Persian-Turkish Dictionary, Dictionary in Prose Form, Hatice Nakiyye Hanım

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	v
BİLDİRİM	vi
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	vii
ETİK BEYAN.....	viii
TEŞEKKÜR	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ÖNSÖZ.....	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	18
HATİCE NAKİYYE HANIM'IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ.....	18
1.1. HATİCE NAKİYYE'NİN HAYATI	18
1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ	21
1.3. ESERLERİ	28
1.3.1. Lügât-i Fârisiyye	30
1.3.2. Dîvân	28
2. BÖLÜM	32
LUGÂT-İ FARİSİYYE-ÇEVİRİ YAZILI METİN.....	32
2.1. METİN TESPİTİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ VE METNİN YAZIMIYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR	32
2.2. LUGÂT-İ FÂRİSİYYE	34
SONUÇ.....	109
KAYNAKÇA	111
EKLER.....	114
EK-1. Lügât-i Farisiyye- Tıpkı Basım	114
EK-2. Orijinallik Raporu.....	177
EK 3. Tez Çalışması Etik Komisyon Muafiyeti Formu	179

ÖNSÖZ

Sözlükler, hem dilin standartlaşmasını sağlamak hem de bir dilin sözcükleri, deyimleri, atasözleri, kalıp sözleri ve terimlerini açıklamak maksadıyla hazırlanmış eserlerdir. Yüzyıllar boyu gelişerek devam eden Türk-Fars münasebeti sürecinde, Farsçanın daha iyi öğrenilebilmesi için özellikle Osmanlı döneminde çok sayıda Farsça-Türkçe sözlük kaleme alınmıştır.

Tez konumuz olan *Lugât-i Fârisiyye*, Farsça-Türkçe lugat ihtiyacını karşılamak üzere 19. yüzyılında Hatice Nakıyye Hanım tarafından kaleme alınmış mensur bir sözlüktür. Yazar, Dârü'l-Mu'allimât'ta Farsça ve tarih öğretmenliği yaptığı sırada kaleme aldığı *Lugât-i Fârisiyye* isimli eseriyle, 1883 yılında dönemin padişahı II. Abdülhamit tarafından gümüş madalya ile ödüllendirilmiştir.

Çalışmamızın giriş bölümünde sözlük ve sözlükçülük geleneği üzerinde durularak Farsça-Türkçe mensur sözlüklerden bahsedilmiştir. Daha sonra sözlük yazarı olan Hatice Nakıyye Hanım'ın hayatı, edebî kişiliği ve eserleri tanıtılmış, ardından son bölümde sözlüğün metni verilmiştir.

Bu tezin hazırlanması sürecinde, öncelikle değerli görüş ve önerilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam bana kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle elinden gelenin fazlasını sunan, her sorun yaşadığımda yanına çekinmeden gidebildiğim güleryüzü ve samimiyeti ile yardımlarını esirgemeyen, hoca statüsünü hakkıyla yerine getiren tez danışmanım sayın Prof. Dr. Osman Horata'ya en içten saygı ve teşekkürlerimi arz ediyorum.

Çalışmam esnasında bilgilerinden istifade ettiğim diğer saygıdeğer hocalarıma ve adlarını saymadığım fakat son derece samimiyetle bu çalışmanın oluşmasına katkı sağlayan herkese teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

SÖZLÜK VE SÖZLÜKÇÜLÜK GELENEĞİ ¹

Sözlükçülük ve sözcükleri kaydetmek, insanlık medeniyeti ve kültürlerin gelişmesinde en temel gereksinimlerdenidir. Zira sözcükler; tarihî gelişim süreçlerinde değişim ve dönüşümlere uğramıştır. Yani bazı sözcükler zamanla ortadan kalkıp, başka sözcükler yaygınlaşmıştır.

Sözlükler, bir dilin bütün veya belli bir döneminde kullanılmış kelime ve deyimlerini açıklayan veya başka dillerdeki karşılıklarını veren eserlerdir (*Türkçe Sözlük*, 1998, s. 2027).

“Sözlükler, dillerin söz varlığını içine alan, dilin yapısı ve işleyişi hakkında bilgi veren önemli eserlerdir. Toplumun eğitim ve bilgi seviyesini ortaya koyan bu eserler, milletlerin kültürel öğelerini ihtiva etmesi ve bilimsel araştırmaların temelini oluşturması bakımından zengin ve kıymetli bilgi kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır.” (Şahin, 2016, s. 8)

Sözlüklerin temel özelliği, bir dilin farklı dönemlerinde kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabetik sıra ile tanımlarını yapan, açıklayan veya başka dillerdeki karşılıklarını veren eserler olmasıdır (Sami, 1987, s. 3). Azerbaycan, Türkmen ve Uygur Türkçelerinde “sözlük”, Kazak Türkçesinde “sözdik”, Kırgız Türkçesinde “sözdük” biçiminde kullanılan sözlük kelimesi, “söz” kökünden türemiş bir terim olarak Türkçede benimsenmiştir. (Akalin, 2010, s.162)

Bir dilin söz varlığını oluşturan birimlerin anlamlarını, ilişkilerini, zaman içerisindeki değişim ve gelişmesini inceleyen dilbilimi dalına, sözlük bilimi (leksikoloji); sözlük

¹ Arap, Türk ve Fars sözlükçülüğü ile ilgili bilgiler, Yusuf Öz’ün *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler* adlı kitabından özetlenmiştir. (2010, s.21-40)

hazırlama ve yazma işine ise sözlükçülük (leksikografi) denilmektedir (Akalin, 2010, s. 167).

Osmanlı coğrafyasında Türkçe, Arapça ve Farsça eksenli üç dilli bir yapının varlığı söz konusudur. Osmanlı Türkçesi olarak adlandırılan bu dilde, İslâmiyet'in dili olan Arapça kadar *Mesnevî*'nin dili olan Farsçanın da mühim bir yeri vardır (Altun, 2015, s.2). Yusuf Öz'e göre (2010); Osmanlı'da Farsça öğretimiyle daha çok şair, müderris ve ilmiye sınıfına mensup kişiler ilgilenmiştir. Mensur sözlükler ilmiye sınıfı, manzum sözlükler şairler tarafından kaleme alınmış; manzum sözlük şerhleri de çoğunlukla müderrisler tarafından yazılmıştır. Eğitim yaşında olan çocuklara hem de yetişkinlere, yaşlarına ve öğrenim düzeylerine göre manzum sözlük okutulmuş; dil eğitimi alanlara önce Farsça, daha sonra Arapça öğretilmiştir. Farsça-Türkçe, Arapça-Farsça-Türkçe olarak pek çok manzum ve küçük yaşta olanların yararlanabileceği düzeyde mensur sözlükler hazırlanmıştır. (s.51)

İslam dini ile birlikte Arapların daha önce hiç duymadıkları kelime ve kavramlar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Arap sözlükçülüğü *Kur'an* ve hadisleri daha iyi anlama ihtiyacına cevap vermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Sözlük biliminin ilk kuralları el-Halil tarafından belirlenmiştir. İbnü'l- Abbas, eban b.Tagleb el Cerîrî, Ebû Feyd Müerric b. Amr es-Sadûsî, Ebû Ubeyd el-Kasım el-Herevi ilk Arap sözlüklerini hazırlayanlardır. Arap sözlükçülüğü gelişme aşamaları açısından üç döneme ayrılır: 1. Dönem: İslam'ın ilk devresini kapsayan dönemdir. Bu dönemde kelimeler rastgele toplanmakta veya tematik sözlükler oluşturulmaktadır. Bu dönemin en önemli örneği Ebû Zeyd el-Ensârî'nin *En-Nevâdir* adlı çalışmasıdır. 2. Dönem: Bu dönemde sözlükçüler aynı harflerle başlayan kelimeleri bir araya getirerek sözlükler tertip ederler. Ebû Amr eş-Şeybânî'nin *Kitâbü'l-Hayl* ve Ebû Zeyd el-Ensârî'nin *Kitâbü'l-Matar*'ı bu dönem eserlerindendir. 3. Dönem: Bu dönemde dildeki hemen hemen bütün kelimeler birtakım metodlarla açıklanmaktadır. (s. 21-23)

Üçüncü dönemde Arap sözlükçülüğünde dört ayrı ekol ortaya çıkmıştır: (bk. Öz, 2010, s.24-29)

Birinci Ekol (Mahreç ve Takip): Ses ve takip sistemi ekolüdür. El-Halîl tarafından ilk kez *Kitâbü'l-Ayn*'da uygulanan bu sistemde harflerin mahreçlerine göre sıralandığı bir harf sistemi izlenmiştir. Ebû Amr eş-Şeybânî, Ebû Tâlib Mufazzâl, El-Kalî bu sistemi uygulayan kişilerdir.

İkinci Ekol (Konulara Göre Tasnif): Bu ekolün kurucusu Ebû Ubeyd'dir. Ebû Ubeyd, kendinden önceki konu başlıklı mecmuaları bir araya getirerek yirmi yedi kitap hazırlamış ve her bir kitapta bir konuya ait kelimeleri toplamıştır: Dağlar, ağaçlar, sular, hayvanlar, bitkiler; isimler, fiiller, zıt anlamlar gibi. Bu ekolün diğer öncüleri es-Sikkî ve İbn-i Sîde'dir.

Üçüncü Ekol (Kafiye Düzeni): Bu ekolde kelimeler, kelimelerin köklerinin son harflerine göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu sözlüklerde son harfler bab ilk harfler fasıl olarak belirlenmiştir. Sözlük sistemini kolaylaştıran bu ekolün öncüsü Ebû Bişr el-Yemân el-Bendenî'dir.

Dördüncü Ekol (Alfabetik Düzen): Arap sözlükçüleri son aşama olarak tam alfabetik sisteme 11. yüzyılın sonunda ulaşmıştır. Böylece karmaşık olan kalb sistemi ve bab ve fasıl gibi ara başlıkları olan hacimli sözlüklerin yerini harf sırasıyla sıralanmış sözlükler almıştır. Bu sistemi ilk uygulayan *Kitâbü'l-Cîm* yazarı Ebû Amr İshâk b. Mirâr eş-Şeybânî'dir. El-Bermekî bu uygulamayı ilk kez sistematikleştirmiştir. İbnü'l-Esîr, en-Nebevî, ez-Zemahşerî bu ekolün diğer önemli temsilcileridir.

İranlılar İslamiyet'i kabul ettikten sonra Arapçayı öğrenmek istemişlerdir. Bu nedenle İranlıların ilk çalışmaları Arapça öğrenimi için çeşitli dilbilgisi kitapları ve Arapça-Farsça sözlükler hazırlamak olmuştur. Farsça asıl sözlük çalışmaları ise, 15-16. yüzyıllarda

Hindistan sahasında yazılmış Farsça sözlüklerle başlar. Horasan bölgesinin şairlerinin şiirlerinde geçen ve anlamı bilinmeyen kelimelerin açıklanmasıyla hazırlanmış olan ve İsa b. Alî, Ebû hafs-ı Sugdî'ye nispet edilen sözlükler ilk örnekler olarak bilinmektedir (Amîd Ş., 1371, s.12).

En önemli ikinci sözlük Muhammed Nahcuvânî'nin 1328'de yazdığı *Şihâhü'l-Fürs* adlı sözlüktür. Hindistan sahasının ilk hacimli sözlüğü ise Fahreddin Kavvâs'ın *Ferheng-i Kavvâs*'dır. Şems-i Fahrî'nin *Mi'yâr-ı Cemâlî*'si de günümüze kadar gelebilmiş ilk Farsça sözlüklerdendir. Bedrüddin-i Dihlevî'nin *Edâtü'l-Fuzalâ*'sı, Fârûkî'nin *Şerefnâme-yi Menyerî*'si, Muhammed b. Lâd-i Dihlevî'nin *Müeyyidü'l-Fuzalâ*'sı, İncû-yî Şîrâzî'nin *Ferheng-i Cihângîr*'i, Muhammed Hüseyin b. Halef-i Tebrîzî'nin *Burhân-ı Kâtî*' adlı eseri önemli Farsça sözlüklerdir. (Dehhuda, 1993, s. 12)

İranda yazılan, 13. yüzyıldan itibaren Farsça yaklaşık 200 sözlük yazılmıştır. Bunlar arasında en değerli olanları şunlardır:

- 1) Cemâleddîn Huseyn Encevi-i Şîrâzî, *Ferheng-i Cihângîr* (yt.H. 1017).
- 2) Muhammed Huseyn-i Tebrîzî, *Burhân-ı Kâtî* (yt. H.1062).
- 3) Nâyibü's-sadr Muhammed Şefâ, Tebrîzî *Ferheng-i Abbâsî* (yt. ?).
- 4) Rızâ Kulî Han Hidâyet, *Ferheng-i Encumen Ârâ* (H. 1218-1288).
- 5) Dr. Seyyid Muhammed Debir Siyaki, *Ferheng-i Ânenderâc* (H. 14.yüzyıl).
- 6) Seyyid Muhammed, *Dâ'îü'l-İslâm, Ferheng-i nizâm* (yt. ?).
- 7) Abdurreşîd bin Abdu'l-gafûre'l-huseynî'l-medenî-i Tetevî, *Ferheng-i Reşîdî* (H.11. yüzyıl).
- 8) Muhammed Kerîm bin Mehdî Kulî-yi Tebrîzî, *Burhân-ı Câmî* (yt. ?).
- 9) Şemseddîn Muhammed bin Fahreddîn Hindû Şâh-i Nehcevanî, *Sahâhu'l-Fur* (H. 728).

Farsça sözlüklerin hazırlanırken iki yol izlenmiştir: Alfabetik sistem ve fasıl-bâb (kâfiye) sistemi. “Alfabetik sisteme geçilinceye kadar el-Cevherî’nin *es-Sihâh* adlı eserindeki gibi fasıl-bâb sistemi kullanılmıştır. “Kökün son harfi ‘bâb’, ilk harfi ‘fasıl’ başlığını taşıyan sözlükte alfabe harfleri sayısınca yirmi sekiz bâb ve her bâbda on altıdan yirmi sekize kadar değişen fasıl bulunmaktadır. Köklerin bütün harfleri bu tertip içinde alfabetik sıralanmıştır.” (Altun, 2015, s.2)

Türkçenin en eski sözlüğü *Dîvân’ul-Lugati’t-Türk’tür*. Türk sözlük bilimi Kaşgarlı Mahmud tarafından kurulmuş Arap ve İranlı dilciler tarafından devam ettirilmiştir. Memlûklerin, Mısır’da yönetimi ele almalarından sonra Türkçe önem kazanmıştır. Çok sayıda sözlük ve gramer yazılmıştır. *Tercümân-i Türkî* ve *Arabî Kitâbü’l-idrâk* ve *Ettuhfetü’z-zekiyye* önemli Memluk Kıpçak sözlüklerindendir (Ölmez, 1994, s.90).

Anadolu’da yazılmış ilk sözlük 13. yüzyılda Fahrüddîn Muhammed b. Mustafâ b. Zekeriyâ b. Hasan-ı Salgûrî’ye aittir. Ali Şîr Nevâî’nin *Muhakemetü’l-Lugateyn* i Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu göstermek amacıyla kaleme alınmıştır. 16. yüzyılda kaleme alınmış *Kitâb-ı Lugat-i Vankulu*, Vankulu Mehmed tarafından hazırlanmıştır. Tebrizli Hüseyin Bin Halefî’nin *Burhân-ı Katı* adlı Farsça sözlüğü Mütercim Asım tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Ahmet Vefik Paşa’nın *Lehçe-i Osmanî* adlı eseri Muallim Nâcî’nin *Lugat-i Nâcî’si* ve Şemsettin Sâmî’nin *Kâmûs-ı Türkî’si* Osmanlı sahasında yazılmış önemli sözlüklerdir. Hüseyin Kazım Kadri’nin *Büyük Türk Lugat’ı*, ilk Türkçe sözlüklerdendir (Bingöl, 2006, s. 202-204).

Çok çeşitli amaçlarla kaleme alınan sözlükler, yazılış şekillerine göre tasnif edilmektedir (İlhan, 2009, s. 534-554):

- 1) Mensur Sözlükler, 2) Manzum sözlükler, 3) Abece Sıralı Sözlükler, 4) Tek Dilli Sözlükler, 5) Genel Sözlükler, 6) Terim Sözlükleri, 7) Köken Bilgisi Sözlükleri, 8) Dizgisel Sözlükler, 9) Kavram Alanı Sözlükleri, 10) Tersine Sözlükler, 11) Çok Dilli

Sözlükler, 12) İki Dilli Sözlükler, 13) İkidenden Çok Dilli Sözlükler, 14) Sıklık Sözlükleri, Argo Sözlükleri vb.

Genel olarak sözlüklere ilk bakışta bazı hususlar dikkat çekmektedir. Bunlardan bazılarını Amîd/den (1997, s. 7-18) hareketle şöyle özetlemek mümkündür:

- 1) Sözlüklerin hiçbirisi kusursuz ve mükemmel değildir.
- 2) Hemen hemen hepsinde, hatta bir kelimenin bile bütün anlamları verilmemiştir.
- 3) Sözlüklerde rastlanılan en yaygın mesele bazı kelimelerin yanlış okunması ve tahminlerin ortaya çıkmasıdır.
- 4) Sözlüklerin pek çoğu daha önceki sözlüklerin âdeta bir kopyası durumundadır. Bazen kopyalamakta da yanlışlar olup, bazı maddelerin okunuşlarında ya da anlamlarında hataların olduğu tespit edilmektedir.
- 5) Bazı açıklamaların bazen yetersiz ve yeterince açık olmadıklarına rastlanılır.
- 6) Çiçekler, bitkiler, baharatlar, müzik aletleri ve ev eşyaları gibi pek çok maddenin genelde sözlüklerde bulunmadığı görülür.
- 7) Farsça sözlüklerin dilbilgisi bölümlerinde genelde Farsça ve Arapça gramer konularının iç içe girdiği, bazen de Pehlevî, Evistâ, Sânskrit gibi dillerle karıştığı, göze çarpan meselelerdendir.
- 8) Dilbilgisi kuralarıyla, imla kurallarının iç içe girdikleri de dikkatimizi çeken ayrı bir konudur.
- 9) Kelimelerin tarihî gelişim sürecinin genellikle dikkate alınmamış olduğu, birçok sözlükte gözlemlenebilir.
- 10) Dikkat çeken önemli bir husus da çoğu sözlüklerde kaynak veya kaynakların gösterilmemesi ve pek çoğunda da örneklerin bulunmamasıdır.
- 11) Son olarak ve her şeyden daha önemlisi sözlüklerin büyük bir kısmında, bilimsel yöntemlerin ve ilkelerin gözardı edilmesidir (Amîd, 1997, s.7-18).

FARŞÇA-TÜRKÇE MENSUR SÖZLÜKLER²

Anadolu coğrafyasında Farsça-Türkçe mensur sözlük yazımı 14. yüzyılın sonunda başlamış ve 15. yüzyıldan itibaren ise hız kazanmıştır. Bu dönemde özellikle kelime ezberleyebilmek için mensur sözlükler ve manzum sözlüklerin yazıldığı görülmektedir.

“Mensur sözlüklerin çoğunlukla ya konularına göre ya da isim, fiil ve gramer diye bölünerek tasnif edildikleri göze çarpmaktadır. Konularına göre ayrılmış sözlüklerde bâblarda yani bölümlerde kelimelerin hangi konu veya konularda yazıldığını belirten başlıklar bulunur. İsim, fiil ve gramer olarak ayırım yapılmış sözlüklerde ise genel olarak ‘sıhâh’ (bâblara ve fasıllara göre) sistemi esas alınmıştır. Fakat bazı sözlüklerde isim ve fiil kısımlarının yer değiştirdiği veya gramer bölümlerinin bulunmayıp sözlüğün sadece isim ve fiil olarak ayrıldığı görülebilmektedir.” (Altun, 2015, s. 8)

Farsça sözlükler, genellikle el-Cevheri’nin *es-Sıhah*’ta kullandığı kafiye sistemi ile yazılmıştır. Kafiye sistemi Farsça sözlüklerde uzun yıllar kullanılmıştır. “Farsça sözcüklerin tamamında maddelerin tertibi alfabetiktir. Ancak tam alfabetik bir sistem kullanılmamıştır. Bazı sözlüklerde maddelerin ikinci harfi bab ilk harfi fasl ya da ikinci harf fasl ilk harf bab kabul edilmiştir. Bazılarında maddelerin son harfi bab ilk harfi de fasl kabul edilmiştir.” (Öz, 2010, s.36)

- 1) Mutahhar b. Ebî Tâlib-i Lâdikî, *Miftâhu’l Edeb* (yt. ?): İki bölümden oluşan Farsça-Türkçe bir sözlük ve Farsça açıklamalı bir dil bilgisi kitabıdır. Lâdikli Mutahhar b. Ebî Tâlib tarafından yazılmıştır. *Miftâhu’l-Edeb*, kısa bir Farsça girişle başlar. Sözlüğün adı, Farsça fiilleri içeren birinci bölümün sonunda *Miftâhu’l-Edeb* olarak kayıtlıdır. Sözlük, çocuklara temel Farsça gramerini ve Farsça konuşmayı öğretmek amacıyla yazılmıştır ve iki bölüm hâlinde düzenlenmiştir. Birinci bölüm Farsça fiillere, ikinci bölüm isimlere ayrılmıştır. (Öz, 2010, s.82)

² Çalışmanın bu bölümünde de Yusuf Öz’ün *Tarih Boyunca Farsça-Türkçe Sözlükler* adlı kitabından faydalanılmıştır (2010, s. 79-306).

- 2) *Uknûmu'l-'Acem*, (Yazarı bilinmiyor), (807/1404 ya da önce): Bu eser, Farsçadan Farsçaya bir sözlüktür. Maddelerin önemli bir kısmı Farsça açıklamalıdır, ancak yer yer Farsça kelimelere Türkçe karşılıklar verilmiştir. Sözlük yazarları tarafından daha çok *Uknûmu'l-'Acem* adıyla bilinmektedir. Lugat üç bölümden oluşur. Birinci bölüm Farsça fiillere, ikinci bölüm isimlere, üçüncü bölümde gramer konularına ayrılmıştır. (Öz, 2010, s.85)
- 3) Ahmed-i Dâ'i, *Müfredât* (824/1421'den önce): Müfredât, dört bölümden oluşan bir sözlük ve dil bilgisi kitabıdır. Nazım ve nesir türünde çeşitli eserler yazmış olan Germiyanlı şair ve yazar Ahmed-i Dâ'î tarafından yazılmıştır. Farsça sözlük ve gramer kitabı olan *Müfredât*, Sıbyan Mektebine giden çocukların Farsçayı doğru şekilde öğrenmeleri amacıyla yazılmıştır. Kitabın ilk bölümü Farsça isimlere, ikinci bölümü fiillere, üçüncü bölümü isim ve fiil çekimlerine, dördüncü bölümü edatlar konusuna ayrılmıştır. (Öz, 2010, s.88)
- 4) 'AbdülhAmîd-i Sivâsî, *Şâhnâme* (850/1446'dan önce): Kaynaklarda yazar hakkında bir bilgiye erişilememiştir. *Şâhnâme*, Farsça yazılmış kısa bir girişle başlar. Eser iki bölüm hâlinde hazırlanmıştır. Birinci babın ilk kısmında Farsça fiiller master hâlleriyle verilmiş ve satır altlarına Türkçe karşılıkları yazılmıştır. Sözlüğün ikinci babı Farsça isimlere ayrılmıştır. Bu bölümde ise çok sayıda Farsça kelimenin Türkçe karşılığı yazılmıştır. (Öz, 2010, s.91)
- 5) *Münyetü'l-Mübtedî*, (Yazarı bilinmiyor), (XV. yy. ilk yarısı): Sözlük iki bölümden oluşmaktadır. Farsça mensur ön sözünde adı *Münyetü'l-Mübtedî* olarak kayıtlıdır; yazar ve yazıldığı tarih konusunda bir bilgi yoktur. *Münyetü'l-Mübtedî* öğrenime yeni başlayan çocuklar için hazırlanmış bir sözlüktür. Birinci bölümde 363 fiil, ikinci bölümde de 1.920 kelime olmak üzere toplam 2.283 madde içeren küçük bir sözlüktür. (Öz, 2010, s.93)
- 6) Muhammed b.el-Hâc İlyâs, *Tuhfetü'l-Hâdiye* (864-1460 yılından önce): *Dânisten* ve *Lugat-iDânisten* adlarıyla da bilinen küçük bir dil bilgisi kitabı ve Farsça-Türkçe bir sözlüktür. Muhammed B. el-Hâc İlyâs tarafından yazılmıştır. Yazar hakkında bilgi yoktur. *Tuhfetü'l-Hâdiye* çocuklar ve Farsçayı yeni öğrenenler için hazırlanmış, konu tasnifli küçük bir sözlük, aynı zamanda Farsçanın temel dil bilgisi konularını içeren bir gramer kitabıdır. (Öz, 2010, s.100)

- 7) Lutfullâh Halîmî b. Ebî Yûsuf, *Lugat-iHalîmî* (859-872/1455-1468 arası): *Lugat-i Halîmî*, Farsça-Türkçe bir sözlük, aynı zamanda *Bahrü'l-Garâyib*'in ikinci ve üçüncü bölümlerinin şerhidir. *Lugat-iHalîmî,Bahrü'l-Garâyib*'teki zorlukları gidermek, kelimelerin diğer anlamlarını vermek ve *Bahrü'l-Garâyib*'in ikinci ve üçüncü defterinde manzum olarak değinilen konu ve kuralları daha geniş bir şekilde işlemek amacıyla yazılmıştır. (Öz, 2010, s.103)
- 8) *Es-sihâhu'l-'Acemiyye*, (Yazarı bilinmiyor), (850-877/1446-1473 arası): Bu eser, Arapça mensur bir giriş ile isimler, fiiller ve gramerler olmak üzere üç bölümde hazırlanmış Farsça-Türkçe bir sözlüktür. Adı, girişte *es-Sihâhu'l-'Acemiyye* şeklinde kayıtlıdır, ancak kaynaklarda daha çok *Sihâhu'l-'Acem* adıyla anılır. Kim tarafından hazırlandığı ve yazıldığı tarih kesin olarak bilinmemektedir. (Öz, 2010, s.109)
- 9) Mahmud b. Edhem, *Miftâhu'l-lügât* (896/1491): Mahmud b. Edhem Amasya'da doğmuştur. Babası Akşehirlidir. *Miftâhu'l-lüga* yaygın olarak kullanılan ve Farsça metinlerde sıkça geçen kelimeleri içeren bir sözlüktür. Sultan II. Beyazıd adına yazılmıştır. Giriş kısmı Arapça, Farsça ve Türkçe olarak üç dilde kaleme alınmış; giriş cümleleri Arapça, yazılış sebebi ve ithafa dair kısımlar Farsça, tertibi hakkında verilen bilgiler de Türkçedir. Bir giriş ve iki bölümden oluşan bir sözlüktür. (Öz, 2010, s.117)
- 10) Hatîb Rüstem el-Mevlevî, *Vesîletü'l-Makâsıd İlâ Ahsemi'l-Merâşid* (903/1498): Farsça-Türkçe bir sözlük, aynı zamanda manzum-mensur bir dil bilgisi kitabıdır. Hatîb Rüstem adlı biri tarafından yazılmıştır. Ancak yazarı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bir giriş, üç bap ve bir hâtimedden meydana gelen *Vesîletü'l-Makâsıd*'in birinci babında Farsça fiiller verilir. Fiiller ilk harfler esas alınarak yirmi fasla ayrılmış; her fasıl ilk hecelerin üsulüne göre meftuha, maksure ve mazmume sırasıyla üçe ayrılmıştır. (Öz, 2010, s.120)
- 11) Ahmed Berdâhî Beg es-Sûnîsâvî, *Câmi'u'l-Fâris* (905/1499): *Câmi'u'l- Fâris*, Farsça-Türkçe bir sözlük, aynı zamanda Farsçanın grameri; Rumi ve Celali takvimleri, gezegenler ve burçlar, nazım türleri, edebî sanatlar ve aruz olmak üzere beş bölümden oluşan hacimli bir eserdir. *Câmi'u'l-Fâris*'in isimlere ayrılmış birinci bölümünde yaklaşık yedi bin madde bulunmaktadır. Maddelerin düzeninde son harfler bap kabul edilerek bu bölüm 29 baba ayrılmış ve baplarda ilk harfler esas alınmıştır. (Öz, 2010, s.124)

- 12) Hasan b.‘İmâd el-Karahisârî, *Şâmilü’l-Lüga* (910/1504): İki bölümden oluşan Farsça-Türkçe bir sözlüktür. Hasan Karahisârî bilgin kişiler yetiştirmiş İmadoğlu ailesindendir. 1437 yılında Afyon’da doğmuştur. Eser yazılış sebebi, kaynakları ve tertibine dair bilgilerin verildiği Farsça bir önsözle başlar. Birinci bölümde 9.000’i aşkın kelime vardır. Maddelerin sıralanışında ilk ve son harfler esas alınmıştır. Her bir harf bap kabul edilerek son harfleri aynı olan kelimeler bir bapta toplanmış ve baplar da alfabetik düzende sıralanmıştır. (Öz, 2010, s.134)
- 13) Ahmed b. İsmâ’il b. İbrâhîm, *Tercümân* (913/1507):Fiiller ve isimler olmak üzere iki bölümden oluşan sözlüktür.Ahmedb.İsmâ’il b.İbrâhîm tarafından hazırlanmıştır. Ancak adı dışında, yazar hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Girişte sözlüğe verilen adla ilgili açık bir kayıt yoktur. Ancak Farsça öğrenmek isteyenler için kaleme alınmış olan bu sözlük, önsözde ve itmam kaydında Tercümân adıyla anılır. Sözlük, 913/1507 yılında yazılmıştır. (Öz, 2010, s.137)
- 14) *Sihâhu’l-‘Acem*, (Yazarı bilinmiyor), (1532’den önce): Bu eser, Lutfullâh Halîmî’nin *Lugat-iHalîmî* ve *Nisârü’l-Mülk* adlı sözlüklerinden yararlanılarak hazırlanmış Farsça-Türkçe bir sözlüktür. Fiiller, dil bilgisi ve isimler olmak üzere üç bölüm hâlinde düzenlenmiş olan bu sözlük, *es-Sihâhu’l-‘Acemiyye*’de de kısaca değinildiği gibi, *Lugat-iNi’metullâh* ve Keşf’te *Sihâhu’l-‘Acem-i Cedîd* ve *Lisânü’l-‘Acem’de de Sihâhu’l-‘Acem-i Kebîr*ve diğer bazı kaynaklarda da *Sihâhu’l-‘Acem-i bi-Mukaddime* adıyla anılır. (Öz, 2010, s.144)
- 15) Kemâl Paşazâde Şemsüddîn Ahmed b.Süleymân, *Dekâyıku’l-Hakâyık* (929-940/1523-1534): Anlam ve yazılışları birbirine yakın, eş anlamlı, eş sesli ya da zıt anlamlı Farsça kelimelerin kullanım farklılıklarını ve mana inceliklerini göstermek için yazılmış bir sözlüktür. *Dekâyıku’l-Hakâyık*, değerlendirmeye esas alınan nüshaya göre, 423 Farsça kelime maddesi içerir. Zıt anlamlı Farsça kelimeler de sözlüğe alınmıştır. Her maddenin önce okunuşu yazılmış, yazılışları benzer, okunuşları farklı olan kelimelerin hareke farklılıkları belirtilmiş ve örnekleri beyitlerde gösterilmiştir. (Öz, 2010, s.148)
- 16) Ni’metullâh b.Ahmed b.Mübârek er-Rûmî, *Lugat-i Ni’metullâh* (957/1550):Farsça-Türkçe sözlüktür. Sofyalı Ni’metullâh b. Ahmed b. Mübârek tarafından yazılmıştır. Üç bölümden oluşan *Lugat-i Ni’metullâh*’ta birinci ve ikinci bölümlere ayrılmış ve 1.278 maddenin Türkçe karşılığı verilmiştir. Geçişsiz fiillerin geçişli olduklarını

belirtmek için ‘müte’addi ibaresi yazılmıştır. Sözlüğün üçüncü bölümünde isimler yer alır. Bu bölüm, ilk harfler esas alınarak yirmi altı baba ayrılmış ve ilk harfler ürünlerine göre tasnif edilerek ikinci ve diğer harflerde alfabetik sıra özenilmiştir. Bu bölüm yaklaşık 14.600 kelime içerir. (Öz, 2010, s.157)

- 17) Ahmed b. Hızır el-Üskübî el-‘Alevî, *Tertîb-i Dekâyıku’l-Hakâyık* (957/1550): Sözlük, *Dekâyıku’l-Hakâyık*’ta yer alan Farsça kelimelerin, Üsküblü Ahmed b. Hızır tarafından alfabetik düzende yeniden yazılmış bir düzenlemesidir. Sözlük Farsça bir önsözle başlar. Sözlüğün 1557 yılında tamamlandığı eserin sonundaki tarih beytinden anlaşılmaktadır. (Öz, 2010, s.160)
- 18) *Câmi’u’l-Fâris [Tercümân-ı Fârisi]* (Yazarı bilinmiyor), (957/1550): Sözlüğün iki nüshasında da yazar ismi kayıtlı değildir. Her iki nüsha, önsöz, bölümler ve bölümlerde yer alan maddelerin sıralanışı ve Türkçe karşılıkları itibarıyla aynı sözlüğe aittir. Eser, bir giriş ve iki bölüm hâlinde düzenlenmiş, birinci bölümü Farsça fiillere, ikinci bölümü isimlere ayrılmıştır. Her iki bölümde maddelerin ilk harfleri esas alınmış ve ilk harfler de ünlülerine göre düzenlenmiştir. (Öz, 2010, s.161)
- 19) Mustafâ b.Mehmed b.Yûsuf, *Câmi’u’l-Fürs* (971/1563’ten önce): Ahmed Bardahî Beg es-Sûnîsâvî’nin hazırladığı *Câmi’u’l-Fâris*’in ilk üç bölümünü içerir ve adı geçen sözlüğün Farsça isimler ve fiiller bölümünde yer alan maddelerin alfabetik olarak yeniden düzenlenmiş şeklidir. İnegöllü Mustafâ İbn Mehmed b.Yûsuf tarafından hazırlanmıştır. *Câmi’u’l-Fürs* üç bölümden meydana gelir, birinci bölüm Farsça isimlere ikinci bölüm fiillere, üçüncü bölüm de gramere ayrılmıştır. Birinci ve ikinci bölümde ilk harfler kabul edilmiş, ilk harfler ayrıca seslilerine göre tasnif edilmiştir. (Öz, 2010, s.163)
- 20) Deşîşî Mehmed b.Mustafâ b.Şeyh Lutfullâh, *Tuhfetü’s-Seniyye ile’l-Hazreti’l-Hasaniyye* (988/1580): *Tuhfetü’s-seniyye* ve *Lugat-iDeşîşî* adlarıyla da bilinen Farsça-Türkçe sözlüktür. Deşîşî lakabıyla tanınan Mehmed b.Mustafâ b.Lutfullâh tarafından yazılmıştır. Kısacası *Tuhfetü’s-Seniyye* adıyla bilinen ve kaynaklarda bu adla anılan sözlük, diğer sözlük yazarları arasında, *Lugat-iDeşîşî* adıyla meşhurdur. (Öz, 2010, s.167)
- 21) Münşî Mehmed b. Bedrüddîn, *Müsennâ ve Müselles* (991/1583):*Müsennâ* ve *Müselles*, birbiriyle cinas oluşturan Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarını veren bir sözlüktür. Yazarın tam adı Muhyiddîn Mehmed b. Bedrüddîn el-Akhisâr es-Sâruhanî

el-Münşî'dir. Münşî lakabıyla tanınan yazar, Akhisar'da doğmuştur. Şairlik yönü de olan Münşî Mehmed, edebiyat ve edebî ilimlerle ilgilenmiş ve bu alanlarda eserler yazmıştır.(Öz, 2010, s.172-173)

- 22) Muhammed Muhyî-i Gülşenî, *Masâdir-ı Elsine-i Erba'a* (1000/1591 ya da önce): *Masâdir-ı Elsine-i Erba'a*, Edirneli Muhammed Muhyî-i Gülşenî'nin Türkler, Araplar ve Farslar için ortak bir dil olarak geliştirip kurallarını da yine kendisinin belirlediği ve Bâlîbelen adını verdiği dil için, Türkçe-Arapça-Bâlîbelen dilinde hazırladığı özel bir sözlüktür. (Öz, 2010, s.178-179)
- 23) Minyasoğlu, *Lugat-i Minyasoğlu* (1004/1596): Farsça-Türkçe bir sözlüktür. Mintasoğlu adlı bir kişi tarafından yazılmıştır. Yazar hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. *Lugat-i Minyasoğlu* iki bölümden oluşur. Birinci bölümde Farsça isimleri, ikinci bölümde fiillere yer verilmiştir. Maddeler, ilk harfler fasıl, ikinci harflerde bap kabul edilerek sıralanmıştır; maddelerin dizilişinde son harfler de dikkate alınmıştır. Farsça kelimeler harekelidir. Kelimelerin yalnızca Türkçe karşılıkları yazılmış ve az sayıda örnek beyit gösterilmiştir. (Öz, 2010, s.180)
- 24) Riyâzî Mehmed, *Düstûru'l- 'Amel* (1016/1607): Farsça-Türkçe deyimler sözlüğüdür. Tespitlere göre Farsça-Türkçe sözlükler arasında türünün ilk örneği olan bu eser, şair ve tezkire yazarı Riyâzî Mehmed tarafından hazırlanmıştır. 1018/1609-10 yılında tamamlayıp sultan I. Ahmet'e taktim ettiği *Riyâzü'ş-Şu'arâ* adlı tezkiresi, Riyâzî'nin en önemli eserlerinden biridir. (Öz, 2010, s.183)
- 25) Mîrek Muhammed Nakş-Bendî-i Taşkendî, *Nevâdirü'l-Emsâl* (1020/1611): Farsça-Türkçe deyimler sözlüğüdür. Taşkentli ve Nakşibendî Mîrek Muhammed tarafından hazırlanmıştır. (Öz, 2010, s.185)
- 26) Şeyh Abdülmecîd-i Sivasî, *Meyâdinü'l-Fürsân* (1022/1613): Farsça basit ve birleşik fiillerin geçmiş zaman ve geniş zaman köklerini ve Türkçe karşılıklarını veren Farsça fiillerin sözlüğüdür. Şeyhî Mahlası ve Şeyhî-i Sivâsî adıyla tanınan Abdülmecîd b.Ebi'leys Muharrem tarafından yazılmıştır. Künyesi Ebu'l-Hayr, lakabı Mecdüddîn olan Abdülmecîd, Sivâsî adıyla bilinen bir aileye mensup olup 971/1564 yılında Zile'de doğmuştur. (Öz, 2010, s.188)
- 27) Dervîş Siyâhî-i Lârendevî, *Lugât-i Müşkilât-ı Ecza* (1035/1626): Bir tıp sözlüğüdür. Karamanlı Dervîş Siyâhî tarafından yazılmıştır. Kaynaklarda yazar hakkında yeterli bilgi yoktur. Osmanlı müelliflerinden Dervîş Siyâhî'nin zamanın güçlü

doktorlarından olup Mevleviliğe bağlı olduğu belirtilir. Arapça-Farsça ve Yunancadan derlenmiş 4.700 civarında ilaç adı ve tıp terimi içeren eserde maddelerin ilk harfleri esas alınarak bap kabul edilmiş ve baplar harf sırasıyla sıralanmıştır. (Öz, 2010, s.190)

- 28) Abdülkâdir El-Bağdâdî, *Lugât-i Şâhnâme* (1069/1659): Şair Firdevsî'nin *Şâhnâme*'sinde geçen anlaşılması güç Farsça kelimeleri izah için kaleme alınmış Türkçe açıklamalı bir sözlüktür. Eser, *Şâhnâme*'de açıklama gerektiren Farsça kelimelerin Türkçe karşılıklarını vermek amacıyla hazırlanmış özel bir sözlüktür. Ön sözde verilen bilgilere göre, bu sözlük *Şâhnâme*'de geçen kişi, ülke ve yer adlarıyla adı geçen eserde ve diğer Farsça kitaplarda görülen nadir Farsça kelimelerin derlenmesiyle oluşturulmuştur. (Öz, 2010, s.195)
- 29) İbrâhîm Miskîn, *Türkçe-Farsça Sözlük* (1075/1664): Tespitlere göre Anadolu'da yazılmış ilk *Türkçeden Farsçaya* sözlüktür. Türkçe kelimeler, ilk harfler bap kabul edilerek 27 baba ayrılmıştır. Ayrıca ilk harfi aynı olan maddeler, ilk harfleri ünlülerine göre sınıflandırılmıştır. Her bapta önce fiiller, daha sonra isimler sıralanmıştır. Sözlüğün sonunda Farsça sayı ve sıra sayı sıfatları gösterilmiş, daha sonra günlerin Farsça adları, zamirler, isim çekim eklerinin zamirlerle kullanımı ve Farsça fiillerin geçmiş ve geniş zaman kökleriyle yapılan türetmeler hakkında bilgi verilmiştir. (Öz, 2010, s.197)
- 30) 'Abdurrahmân Hisâlî b. Süleymân, *Muhtasar-ı Tuhfetü's-Seniyye* (1080/1669-70): Saruhanlı Hisâlî mahlaslı şair Abdurrahmân tarafından hazırlanmıştır. *Tuhfetü's-Seniyye*'deki Farsça kelime maddelerinin yalnızca hareke kayıtları, anlamları ve Türkçe karşılıkları alınmak sureti ile hazırlanmıştır. Maddeler *Tuhfetü's-Seniyye* ile aynı düzeyde aynı düzende sıralanmıştır. Mesnevi tarzında yazılmış otuz bir beyitlik bir girişle başlar. Anlam ve Türkçe karşılıklar dışındaki ayrıntılar, *Nuhbetü't-Tuhfe*'de olduğu gibi bu sözlüğe katılmamıştır. (Öz, 2010, s.198)
- 31) Hâc Hasan, *Tercümânü'l-Ma'ârif* (1085/1674): Farsça, Arapça ve Türkçe kelimelerin her üç dildeki karşılıklarını veren bir sözlüktür. *Tercümanü'l-Ma'ârif*, üç bölüm hâlinde hazırlanmış ve her bölüme "defter" adı verilmiştir. Birinci defterde Arapça kelimelerin Türkçe ve Farsça karşılıkları ikinci defterde Türkçe kelimelerin Arapça ve Farsça karşılıkları verilmiştir. (Öz, 2010, s.203)

- 32) Hasan Şu'ûrî, *Lisânü'l-'Acem [Ferheng-i Şu'ûrî]* (1092/1681): Daha çok Ferheng-i Şu'ûrî adıyla bilinen *Lisânü'l-'Acem*, içerdiği söz varlığı itibarıyla en geniş Farsça-Türkçe sözlüklerden biri, aynı zamanda eski harflerle basılmış ilk Farsça-Türkçe sözlüktür. Yazarın adı Hasan'dır ve daha çok Şu'ûrî lakabı ile anılır. Kaynaklarda hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. *Lisânü'l-'Acem*'in birinci cildi Farsçanın kinaye, deyim ve atasözlerine ayrılmıştır. Önceki Farsça-Türkçe sözlüklerin söz varlıklarını içeren büyük bir hacme sahip olan *Lisânü'l-'Acem*'de 22550 kelime maddesi derlenmiştir, 22450 örnek beyit verilmiştir. (Öz, 2010, s.204)
- 33) Mü'ezzin İbrâhîm Mahmud b. İbrâhîm b. Süleymân, *Muhtasar ve Müntehabü's-Şu'ûrî* (1095\1684): *Lisânü'l-'Acem*'in her iki defterindeki Farsça kelimeleri ve Türkçe karşılıklarını içerir iki ciltten ibarettir. Birinci cildi özet, ikinci cildi seçmedir. Mü'ezzin İbrâhîm tarafından hazırlanmıştır. Birinci cildin sonundaki kayda göre yazarın tam adı İbrâhîm Mahmud b. İbrâhîm b. Süleymân'dır. Yazar hakkında bir bilgiye ulaşılmamıştır. (Öz, 2010, s.210)
- 34) Hezârfen Hüseyin Çelebi, *Lisânü'l-'Atıbbâ'* (1103/1691'den önce): *Lisânü'l-'Atıbbâ'* bir tıp sözlüğüdür. *Lisânü'l-'Atıbbâ'*'da, tabip ve attarların hastalık ve ilaç adlarına dair kullandıkları terimler ile ilaç yapımında kullanılan bitki ve madde adları; beden adları ve bunlarla ilgili Arapça, Türkçe, Ermenice, Süryanice ve Yunanca kelime ve terimler derlenerek Türkçe karşılıkları ve halk dilinde kullanılan adları verilmiştir. Maddeler, ilk harfler esas alınarak alfabe sırasıyla 28 baba taksim edilmiş ve her bapta yine alfabetik düzende ikinci harflerine göre 28 fasla ayrılmıştır. (Öz, 2010, s.211)
- 35) Fahrutîn b. Yahyâ el-Mavşilî, *Muhtasar-ı Lugat-i Ni'metullâh* (1106-1110/1695-1698): *Lugat-i Ni'metullâh*'tan kısaltılarak hazırlanmış bir sözlüktür. Yazar hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Sözlük, yazarın dostu, aynı zamanda Musul muhafızı Çelebi Yusuf Paşa (öl.1123/1711)'nın divân kâtibi Mustafâ Efendi adlı bir şahıs için yazılmıştır. (Öz, 2010, s.213)
- 36) Şinâsî, *Lugat-i Şinâsî* (XVII. yy.): Çağatayca kelimeleri Farsça açıklayan bir sözlüktür. *Lugat-i Şinâsî*'nin değerlendirmeye alınan nüshası iki defterden meydana gelir. Birinci defter, istinsah edilen asıl nüshanın sekizinci cildinin sonudur ve 'Bâbü'l-Elifi'l-meftûhât başlığı ile başlar. Bu bölümde dört bini aşkın Çağatayca

kelimenin Farsça karşılı verilmiştir. İkinci defter ‘Tezyîl’ başlığını taşır. (Öz, 2010, s.216)

- 37) *Lugat-i Şânî*, (Yazarı bilinmiyor), (1113/1701’den önce): Yazarı bilinmeyen bu sözlükte maddelerin ilk harfleri bap kabul edilmiş ve bu baplar alfabetik olarak sıralanmış; ilk harfler de harekelerine göre meftuha, meksure ve mazmume şeklinde ayrılmıştır. Maddelerin diğer harflerinde de harf sırasına uyulmuştur. Maddelerin okunuşları verilmemiş, örnek beyit de yazılmamıştır. Eserde herhangi bir kaynak da gösterilmemektedir. Sözlük yalnızca bir cümleden ibaret bir giriş ile başlar. (Öz, 2010, s.218)
- 38) İshâk Hocası Ahmed Efendi (Acem Ahmed Efendi), *Aksâ’l-Edeb fî Tercemeti Mukaddimetü’l-Edeb* (1127/1705): Mahmûd b. ‘Ömer ez-Zemahşerî tarafından yazılıp Harezmşahlar Devleti hükümdarı Adsız b. Muhammed b. Ânûş Tigin’e sunulan *Mukaddimetü’l-Edep*’in İshâk hocası Ahmed efendi tarafından yapılan Türkçe çevirisidir. Adları içeren birinci bölüm 25 *bap* ve 85 *fasla* ayrılmıştır. Bap ve fasıllarda sıralanan Arapça kelimelerin Farsça ve Türkçe karşılıkları verilmiştir. Birinci cildin sonunda ve ikinci cildin başında isimler ve fiillere ayrılmış bölümlerin fihristi yer alır. (Öz, 2010, s.219)
- 39) Nazmîzâde Hüseyin b. ‘Alî Nazmî-i Bağdâdî, *Lugat-i Târih-i Vassâf* (1118/1706): Yazar tarafından esere özel bir ad verilmemiş olduğundan kaynaklardan *Lugat-i Vassâf*, *Lugat-i Müşkilât-ı Vassâf*, *Şerh-i Lugat-i Târih-i Vassâf* ve *Terceme-i Lugât-ı Târih-i Vassâf* gibi değişik adlarla anılır ve nüshaları da bu adlardan biriyle kayıtlıdır. Sözlükte, *Târih-i Vassâf*’ta geçen anlaşılması güç ve açıklama gerektiren Arapça, Farsça, Moğolca ve Çağatayca kelimelerin Türkçe karşılıkları yazılmış; mitoloji, astronomi, geometri, mantık, dil bilgisi, aruz, edebî sanatlar ve resim gibi çeşitli bilim dallarına ve güzel sanatlara dair terim ve deyimler açıklanmıştır. (Öz, 2010, s.220)
- 40) İbrâhîm Hâlis-i Pasarofcavî, *Mecma’u’l-Emsâl* (1143/1731): Farsça-Türkçe kinaye, deyim, atasözü ve mazmunlar sözlüğü olup Pasarofçalı İbrâhîm Hâlis tarafından hazırlanmıştır. Kaynaklarda yazar hakkında çok az bilgi vardır. 9000 civarında madde içeren *Mecma’u’l-Emsâl*’de ilk harfleri aynı olan kelimeler bir bap da toplanmış ve baplar alfabetik sıralanmıştır. Bazı kelime, deyim ve atasözleri için

mensur örnekler verilmiş bazı sözlerin deyim ve atasözü haline geliş hikâyeleri anlatılmıştır. (Öz, 2010, s.227)

- 41) Mehmed Es'ad, *Behcetü'l'-Lugât* (1145/1732): Behcetü'l-lügât, Lehcetü'l-lugât'ın bütün maddelerini içerir. *Lehcetü'l-lugât*'teki açıklama kısımları bu sözlüğe alınmamıştır. Yalnızca Türkçe kelimeler için verilmiş Arapça ve Farsça karşılıkları alınmak suretiyle yine Mehmed Es'ad tarafından yapılmış bir muhtasardır. (Öz, 2010, s.231)
- 42) Mîrzâzâde Ahmed Neylî, *Mâ-lâ Bûdde Minhulî'l-Edîb Mine'l-Meşhûr ve'l-Garîb* (1157/1748): *Târîh-i Vassâf* metni için hazırlanmış ikinci sözlüktür. Yazarı, on sekizinci yüzyılın güçlü şairlerinden biri olarak kabul edilen Mîrzâzâde Ahmed Neylî'dir. İlmiye sınıfına mensup bir aileden gelir. Genç yaşlarda önemli görevlere getirilmiştir. Eserde, *Târîh-i Vassâf*'ta bulunan Arapça, nadir Farsça ve Moğolca kelimeler; deyim ve terimler, yer ve kişi adları, genel bir ifade ile açıklama getiren kelimeler madde başı yapılarak izah edilmiştir. Maddeler Arapça, Farsça ya da Türkçe açıklanmıştır. (Öz, 2010, s.235)
- 43) Muhammed Necîb, *Lugat-i Tedkîkât-i Fûrsiye-i Necîb* (1191/1777): Kelimelerin daha çok kinayeli anlamlarını veren Farsça-Türkçe bir sözlüktür. Sözlüğün adı başta kırmızı mürekkeple, *Lugat-i Tedkîkât-ı Fûrsiye-i Necîb* şeklinde yazılmıştır. Maddelerin dizilişinde bap ve fasıl gibi başlıklar kullanılmamıştır. Maddeler, harf sırası gözetilmişse de tam alfabetik olarak sıralanmamıştır. Sözlükte daha çok kinayeli ve mazmun olarak kullanılan kelimeler derlenmiş, kelimelerin kinayeli anlamlarına işaret edilmiştir. (Öz, 2010, s.243)
- 44) Mustafâ-yi Üsküdârî, *Müretteb Müfredât-ı Siyâhî* (1193/1779): *Lugat-i Müşkilât-ı Eczâ*'nın alfabetik olarak yeniden düzenlenmiş şeklidir. Mustafâ-yi Üsküdârî adıyla tanınan biri tarafından hazırlanmıştır. *Müretteb Müfredât-ı Siyâhî*, *Dervîş Siyâhî*'nin sözlüğünde yer alan maddelerin alfabetik olarak düzenlenmiş şeklidir. (Öz, 2010, s.245)
- 45) 'Alî b. Hâcî 'Osmân, *Miftâh-ı Gülistân* (XVIII. yy.): *Gülistân*sözlüğüdür. Yazarı hakkında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Gülistân için bir sözlük risalesi, Türkçe bir ön söz ile başlar. Ön sözde adını Alî b. Hâcî 'Osmân olarak kaydeden yazar, bu sözlüğü dostlarının bir mecliste kendisinden Gülistân'ın zor kelime, cümle ve beyitlerinin anlaşılmağını giderici bir sözlük yazmasını rica etmeleri üzerine kaleme alınmıştır.

Miftâh-ı Gülistân beş bölümden oluşur. Ön sözde bu bölümlerin içeriklerine başlıklarla işaret edilmiştir. (Öz, 2010, s.254)

- 46) *Muhtasar-ı Tuhfetü's-Seniyye*, (Yazarı bilinmiyor), (1216/1801 ya da öncesi): Bu sözlük de diğer özet sözlükler gibi, *Tuhfetü's-Seniyye*'nin kullanımını ve kopya ederek çoğaltılmasını kolaylaştırmak amacıyla yazılmıştır. Sözlükte *Tuhfetü's-Seniyye*'nin düzenine bağlı kalınmış; sözlük dışı konular ile *Tuhfetü's-Seniyye*'de 'mervî' ve garibe kelimelerin kaydı düşülmüş kelimeler bu özet sözlüğe alınmamıştır. (Öz, 2010, s.256)
- 47) Yûsufzâde Mehmed Emîn Vâsık, *Naklû'l-Mehâfilü'l-Efâzıl* (1808/1839 arası): Farsça-Türkçe sözlük ve deyimler lugatıdır. Sözlüğün tertibinde ilk harfler fasıl kabul edilmiş ve fasıllar alfabetik olarak sıralanmıştır. Fasıllarda yer alan maddeler de ayrıca ilk harflerinin seslilerine göre tasnif edilmiştir. Farsça ve Arapça deyimler de sözlüğe alınmıştır. Arapça deyimlerinin sayısı Farsça deyimlere oranla çok azdır. Farsça kelimelerin yalnızca Türkçe karşılıkları yazılmış, nadiren Arapça karşılıkları da verilmiştir. (Öz, 2010, s.259)
- 48) *Cevhere* (Yazarı bilinmiyor), (1266/1850): Farsça-Türkçe kinaye ve deyimler sözlüğüdür. Kimin tarafından yazıldığı belirlenememiştir. *Cevhere*, maddelerin ilk harfleri esas alınarak 28 baba ayrılmıştır. Maddelerin tertibinde ikinci harfler de alfabetiktir, fakat diğer harflerde sıra gözetilmemiştir. (Öz, 2010, s.265)
- 49) Sofyalı Çelebi Mustafâ, *Farsça-Türkçe Sözlük* (1279/1863): *Farsça-Türkçe* bir sözlüktür. Esere özel bir ad verilmemiştir. Sözlük mensur bir önsöz ile başlar. Sözlük, öğrenim gören ve sözlük temin etmede güçlük çeken öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamak düşüncesiyle hazırlanmıştır. Maddeler, ilk harfler esas alınarak 20 baba ayrılmıştır. Maddelerin iç düzeninde ise alfabetik sıra gözetilmemiştir. Farsça kelimelerin okunuşları yazıyla kaydedilerek Türkçe karşılığı ya da karşılıkları verilmiştir, daha sonra maddenin Arapça karşılığı ve okunuşu yazılmıştır. Yazar, gerek önsözde gerek metin içerisinde kaynaklarını belirtmemiştir. Sözlük yaklaşık 1600 madde içerir. (Öz, 2010, s.271)

1. BÖLÜM

HATİCE NAKİYYE HANIM'IN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. HATİCE NAKİYYE'NİN HAYATI

Hatice Nakıyye Hanım'ın hayatı hakkında kendi döneminde yazılmış kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Bursalı Mehmet Tahir'in *Osmanlı Müellifleri*, İbnü'l-Emin Mahmut Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri* ve Mehmet Nâil Tuman'ın *Tuhfe-i Nâilî* adlı eserleri Nakıyye Hanım ile ilgili temel kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Şair ile ilgili çalışmaların, bu kaynaklar temel alınarak yapıldığı görülmektedir.

Hatice Nakıyye Hanım, *Tuhfe-i Nâilî*'deki bilgilere göre; 1262 (1846) yılında doğdu. Abdurrahim müneccimbaşı Osman Sâib Efendi bin Abdurrahim Efendi'nin kızıdır (2001, s. 1092). Babası, Osman Sâib Efendi, tophâne-i Adliye'de dersler vermiş, devrin padişahı tarafından müneccimbaşılık görevine getirilmiş âlim bir kişidir. Tıp ve coğrafya ile ilgili önemli eserleri vardır (Arslan, 2002, s.197). Annesi hırka-i şerif şeyhleri sülalesine mensup Abdullah Paşa³ ahfadından şair Nebil Bey'in kızı Samiye Hanım'dır (Kartın, 2008, s. 10). Müneccimbaşı Osman Sâib Efendi'nin kızı ve Şerîfe Sâmiye Hanım'ın kızı olan Hatice Nakıyye Hanım 1846 yılında İstanbul'da ikizi, Abdürrahim Besim ile birlikte doğmuştur. Teyzesi şair Şeref Hanım ikizlerin doğumu üzerine bir tarih düşmüştür (Özcan, 2000, s.1502):

“Vâlideyni okusun târîh-i tâmmım subh u şâm
Dogdılar çün mihr ü meh ikiz Nakıyye'yle Besîm”

³ Ayrıntılı bilgi için bk: Özcan, 2000, s. 1502

Şairin ikizinden başka Hasibe ve Mehmed Nebil adlı iki kardeşi daha vardır (Arslan, 2002, s. 17-18). Öğrenimini Sıbyan Mektebi'nde tamamlamıştır. Annesi Şerîfe Sâmiye Hanım'ın 1857'deki vefatı üzerine teyzesi, şair Şeref Hanım tarafından himaye ve terbiye edilmiştir (Bursalı Mehmed Tahir, 2000, s. 470).

Şeref Hanım'ın kaleme aldığı tarih beyitlerinden Nakiyye Hanım'ın kardeşleri, doğum tarihleri, babasının memuriyeti ve Kur'an okumaya başladığı yıllar takip edilebilmektedir. (Şentürk, 2010, s.5):

“Okurken mâderi didi bu mu‘cem tâm târîhi
Nakiyye'm bedî' Kur'ân-ı Azîm ile azîz oldı”

1861'de teyzesinin ve 1864'de babasının vefatı üzerine yalnız kalan Nakiyye Hanım, Dârü'l-Mu'allimât'a devam ederek oradan mezun olmuştur (Özcan, 2000, s.1502-1503). Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi, Osman Selahaddin Dede Efendi'ye intisap ederek Mevlevî olmuştur. Burada Mesnevî ve dönemin kıymetli hocalarından olan Hoca Mecîd Efendi'den Farsça dersleri almıştır (Mehmed Süreyyâ, 1311, s. 10). 1880'de Ali Fuâd Bey'in maarif nâzırlığı esnasında Dârülmualimât'a öğretmen olarak atanır. Öğretmenliği esnasında Farsça ve Osmanlı tarihi dersleri verir (Aydın, 2001, s.153). Yayımladığı Farsça lugat (*Lugât-i Fârisiyye*) vesilesi ile 1883 yılında II. Abdülhamit tarafından gümüş madalya ile ödüllendirilmiş, öğretmenliğindeki başarısından dolayı kendisine 1896-97 yılında üçüncü rütbe Şefakat Nişanı verilmiştir (Özcan, 2000, s. 1503). Dönemin ileri gelen edebiyat sever kadınları ile görüşür, onlardan büyük iltifatlar görürdü. Bu toplantılar vesilesi ile tanıştığı Sadrazam Yusuf Kâmil Paşa'nın eşi, Prenses Zeynep Hanım'la üç ay Mısır'da kalmıştır (Mehmed Süreyyâ, 1311, s. 10). Alî Paşa'nın kızı, Selmâ Hanım ve Müşîr Abdülhalîm Paşa'nın kızları, Atiye ve Servet Hanımlar Hatice Nakiyye Hanım'ın öğrencilerindendir (Kutlar, 2014, s.1).

1879-80 yılına kadar Hırka-i Şerîf semtinde Sultân Abdülmecit tarafından babasına verilen taş konağın kendisine düşen selamlığında oturmuş, vefatına kadar ise Davut Paşa'da vakıftan ihsan edilen harap evin tamir ettirilmesiyle burada yaşamıştır (Özcan, 1503, s. 2000).

Tuhfe-i Nâilî'den edindiğimiz bilgiye göre, Şevval 1316 (Şubat-Mart 1899)' da vefat eden Hatice Nakiyye Hanım, Yenikapı Mevlevîhânesi'nde Çınaraltı Kabristanı'nda teyzesinin yanına defnolmuştur (Bursalı Mehmed Tahir, 2001, s. 1092). Hadîce Nakiyye Hanım'ın *Mecmu'a-i Eş'âr*'ının başına düşülen notta 'şimdi kabrinden eser yokdur' denmiştir (Kutlar, 2014, s.1). Nakiyye Hanım'ın vefatına mısra'-i mukatta' şeklinde tarih düşülmüştür (Bursalı Mehmed Tahir, 2001, s. 1092).

“Cennet olsun câ Nakiyye Hanım'a”

İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde Nakiyye Hanım'ın fiziken “*kısa boylu büyük başlı*” bir hanım olduğunu zikrederek şair hakkında şâir, Hamamîzâde İhsan'ın şu bilgileri verdiğini aktarır (Özcan, 2000, s.1504) :

“Nakiyye Hanım, Türkî ve Farisî-fakat ahyanen - şiirler söyler, ancak bir kısmını münasebet şevkiyle kayd u hıfz eylerdi. Anın için belli başlı bir mecmua tutmamıştı. Bir iki mecmuada, biraderinin *Divân*'ının sonunda, *Malûmat* gazetesinde ve *Şâir Hanımlarımız* isimli kitabda bazı şiirlerini gördük. Tabiaten mükrim ve müstağni idi. Mevcudunu muhafaza edeydi mühimce bir meblaga mâlik olurdu. Eline geçeni muhtaclara, şuna buna verir, hususen mensub olduğu Yenikapı Mevlevî Dergâhı'nı unutmaz, oraya ziyâde hürmet eder, mevcudunu vermekten çekinmezdi. Mâdâm'el-hayat mücerred yaşamakla beraber hakiki vârisi olmamasının da bu ibzâle tesir-i mühimmi vardı. Nakiyye Hanım'ın, dili ve edebî meziyyâtı câmi' ve kadirşinâs idi. Teyzesi Şeref Hanım'ın *Divân*'ının ikinci defa tab'ına delâlet etmişti.”

Bu bilgilerden hareketle şairin zengin olabilecek bir gelire sahip olmasına rağmen özellikle intisap ettiği Yenikapı Mevlevî Dergâhı'na bağış yaptığı ve ihtiyaç sahiplerine yardım ederek dervişâne yaşamayı tercih ettiği görülmektedir. Bu tutumunda hiç evlilik

yapmamasının da etkisi vardır. Yine bu bilgilerden hareketle, teyzesi Şeref Hanım'ın *Divân*'ını ikinci kez bastırıldığı görülmektedir.

1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Dârümuallimat'tan mezun olan Hatice Nakıyye Hanım, burada Farsça ve Osmanlı Tarihi hocalığı yapmıştır. Dönem itibariyle Dârümuallimat, 1870'te açılarak kadınların çağdaş anlamda öğrenim görmesi ve mesleki formasyon sahibi kadın öğretmenler yetiştirmesinde önemli rol oynamıştır. Bu kadın öğretmen okulunun amacı, yeni bir zihniyetle çağdaş yetişmiş öğretmenlerin devlete hizmet vermelerini sağlamaktır. Bu amaçla 1848'de Darümuallimîn; Kız Rüşdiyelerine ve Kız Sıbyan Mekteplerine kadın öğretmen sağlamak için 1870'te Darümuallimât adında bir kız öğretmen okulu açmıştır (Akyüz, 2002, s.22):

“Bu dönem öncesinde kız Rüşdiyelerinde yeterli sayı ve nitelikte kadın öğretmen bulunmadığından “yaşlı ve düzgün karakterli erkek öğretmenler” görevlendirilirdi. Sadece dikiş, nakış gibi bazı eliş dersleri için Müslim ve Gayri Müslim öğretmenler (dönem itibariyle ustalar) çalıştırılırdı. Fakat kız Rüşdiyelerinde ergenlik dönemindeki kızlara, erkek öğretmenlerden ziyade kadın öğretmenlerin eğitim vermeleri gerektiği düşünülmektedir.”

Sultan II. Abdülhamit, kadınların eğitilmesi ve eğitimlerinin teşvik edilmesi alanında ciddi çalışmalar ve reformlar yapmış, o dönemin önde gelen kadın yazarlarından Fatma Aliye Hanım, Nigâr Hanım, Hatice Nakıyye Hanım ve Makbule Leman Hanım'ı çeşitli faaliyetlerinden ötürü ödüllendirerek kadınların kamusal alandaki etkinliklerini ve var olma mücadelelerini desteklemiştir (Kanter, 2010, s.19).

Darümuallimâtın ilk programında yer alan dersler şunlardır: *Kavâid-i Lisan ve İnşa, Hesap, Nakış ve Ameliyât-ı Hiyatiye, Resim, Hatt-ı Sülûs ve Nesih, Tarih-i Osmanî ve coğrafya* dersleri bulunmaktaydı. Okulda 7 öğretmen bulunup bunların 3'ü kadındır. Bu kadınlardan biri de Osmanlı Tarihi dersi veren Hatice Nakıyye Hanım'dır. Daha sonraları da Farsça dersinde öğretmenlik yapmıştır. Ayrıca devrin önde gelen ailelerin çocuklarına

özel dersler veren Nakiyye Hanım, *Lugât-i Fârisiyye* isimli Farsça-Türkçe bir sözlük yazarak dönem Fars dili ve edebiyatına katkı sağlamıştır (Küçük, 2002, s.545).

Hatice Nakiyye Hanım'ın döneminin önemli eğitimcilerinden olduğu görülmektedir. Ancak Nakiyye Hanım sadece bir eğitimci değil aynı zamanda iyi bir şairdir. Bunda teyzesinin çok büyük rolü vardır. Teyzesi, Şeref Hanım, Divân şairinin önemli kadın şairlerindendir. Şeref Hanım, annesini ve babasını kaybeden Hatice Nakiyye Hanım'ın yetişmesi sürecinde her zaman yanında olmuştur. Küçük yaşlardan itibaren teyzesinin gözetiminde yetişen şairin kişiliğinin oluşmasında ve istidadının ortaya çıkmasında,teyzesinin rolünün etkisi çok büyüktür. Mevlevî bir çevrede büyüyen ve Farsça hem de Türkçe şiirler kaleme alan Nakiyye Hanım'ın meşrebinin bu yönde geliştiği görülmektedir. Gazellerinin birinde meşrebini şöyle ifade etmiştir (Kartın, 2008, s.11):

“Mevleviyiz şeref-i aşk iledir şöhetimiz.”

Murat Uraz, şair hakkında “Nakiyye Hanım'ın bilgisi fazla, nazım ifadesi temizdir. Aruzu da iyi kullanabilmiştir. Tahassüs ve zevk itibariyle eskiye bağlı idi.” demektedir (1941, s.72). Şentürk (2010) ise, şairin *Divân*'ından hareketle “Nakiyye Hanım'ın üslûbunda genel temayül olan didaktik söyleyiş yerine, Şeyh Gâlib ve Şeref Hanım tarzı bir lirizm bulunmaktadır. Bu tarzda çağdaşı, Enderunlu Vâsıf'la birlikte eş değerde şiirler yazmıştır. Çeşitli dinî kavramları sıkça kullanan şairin tasavvufî bir derinliğe sahip olduğu görülmektedir.” ifadelerini kullanır.(s. 12)

Debistân-ı dil içre oldigim demden sebak-hânın

Okurdum mushaf-ı ruhsârını dildârım ezber ben

Mestem Nakiyye hamr-i muhabbet ile deyyâr

Olmam felegin câm-ı Ceminden mütelezziz (Şentürk, 2010, s. 12)

Şair Batılı tarzda şiirlerin örnek alındığı bir dönemde, klasik şiir anlayışı ile Türkçe ve Farsça şiirler yazmıştır. Şiirlerinde hem aruz, hem de hece ölçüsünü kullanmış, beşerî ve tasavvufî aşka yer vermiş ve bu yeni oluşum karşısında muhafazakar bir tavır sergilemiştir(Şentürk, 2010, s.10).

Nakiyye Hanım şiirlerinde aşk, şarap, sevgili, tabiat güzellikleri gibi klasik edebiyatın çeşitli konularını işlemiştir. Ancak şiirlerinin asıl temasını Mevlevî dervişi olması hasebiyle İlahî aşk olduğunu belirtmekte fayda vardır. Nakiyye Hanım, kendisinin ifadesi ile kâmil bir şair değildir belki, lakin samimi ve kendisine has üslubuyla birçok erkek şairden daha iyi ve düzgün şiir yazdığı bilinmektedir. Bu konu ile ilgili İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairler*'inde şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Kütüphanemde kendi yazısıyla 40 gazel ve medhiye, kudumiye, şarkı, müstezad, tahmis, tercî'-bend, kıt'a olarak da 49 parça manzumeyi hâvi bir mecmua mevcuttur. Bir gazelin makta'ında 'Şerefveş bir sühangû'yî senin haddin mi peyrevlik' diyor, doğru söylüyor. Şeref Hanım, pek o kadar değerli şairlerden olmadığı hâlde bile aralarında pek çok fark vardır. Bu hakikati kabul etmekle beraber Nakiyye'nin – merd-i sühen geçinen- nice namerd müteşairden daha düzgün sözler söylediğini de teslim etmek muktezâ-yi insafdır.” (Özcan, 2000, s.11)

Üslup açısından gelenekçi olan şairin, şiirlerini kaleme alırken imla hususiyetlerine çok dikkat etmediği görülmektedir. Sade, açık ve yalın bir üslup, şairin en belirgin özelliğidir. Mühtevası açısından değerlendirme yapmak gerekirse, şairin tasavvufî ağırlıklı şiirler yazdığını söylemek yerinde olacaktır:

“Hatice Nakiyye Hanım'ın edebî kişiliğine etki eden unsurların başında din ve mensup olduğu Mevlevî tarikatı gelir. Tarikatın hiyerarşik yapısı, *Dîvân*'ının düzenlenişini etkilemiştir. *Dîvân*'ı, Mevlana Celaleddin-i Rumî'ye yazılmış olan 'Destûr'la başlar. Ardından bir Mevlevî şeyhi olan Şa'ban'a yazılmış 'İstimdât' ve Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi olup, Nakiyye Hanım'ın Mesnevî dersleri aldığı Osman Efendi'ye yazdığı 'Niyâz'la devam eder. Bunları, Hz. Muhammed'e ithaf ettiği üç kıt'a takip eder. Nakiyye hanım Şeyhine derin bir sadakatle bağlıdır:

Penâhım mürşidim Osman Efendi'dir dü âlemde

Cilâ-yı çeşm ü dildir pâyna yüz sürmeden maksûd

Kuhl-i çeşmîdir Nakıyye efkârın hâk-i derin

Eyleme pîrim cüdâ ol feyz-i pür-envârdan (Şentürk, 2010, s.10).

Didem Şentürk'e göre, şair küçük yaşta anne ve babasını, ardından da teyzesinin kaybetme acısını derinden yaşamış ve bu durum şiirlerine yansımıştır. Hatice Nakıyye Hanım şiirlerinde duygusal ve yalnız bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır:

Vâlid ü mâderimi aldın elimden sad âh

Bu cihân hasret ü firkâtle harâm oldu bana

Gözümde dil-hâhı üzre cümle yârân sû-be-sû

Sende gamdan başka ey gam-güsârın kalmadı (2010, s.10)

Şentürk'e göre, şiirleri bazen Nedim benzeri bir şûhluğa da sahiptir:

Yârin dil olur bûs-ı feminden mütelezziz

Elbet olunur bu kereminden mütelezziz

Bu şeb pây-ı hayâlin pister-i dilde iderken bûs

Kıyâs itdim ki cânâ leşker-i uşşâka server ben (2010, s.13)

Gazeline örnekler:

Tîrveş deldi cigergâhım kemân ebrûlerin

Cânıma kâsd itmede ol bî-amân ebrûlerin

Kâkül-i ham-der-hamın virdi derûne pîç u tâb

Sabr ü sâ mânım hebâ eyler yaman ebrûlerin

Âsitânında döken bir ben miyim hûn-ı sirişk

Kıldı çâr iklimi cânâ nâtüvân ebrûlerin

Oldu tenfirin nigâh-ı ictinâbından ‘ayân

Çekmesün tefhîme zahmet tercemân ebrûlerin

Çün Nakıyye bulmadım bir dem rekîbândan refâh

Olduğı günden berü dilde nihân ebrûlerin (Özcan, 2000, s.1504)

Ey gül-i gülşen-serây-ı milket-i şems-i vefâ

Hamdû’ li-llâh oldu hem-dem bülbül-i gûyâ sana

Pek galatdır andelîb ü gül ne nisbet zâtına

Bî-riyâ bir burcda vâkî’dir dü mihr-i pür-ziyâ

Hem-ser-i tâvûs “tâvûsî-est” ma’nâsı budur

Oldı çün her vech ile billâh mânend ü sezâ

Sende ey dil turmıyor âciz Nakıyye ile hemân

Dest ber-ârîd kim geldi bugün vakt-i du’â

Hem-ser ü hîşân ile maksûd u dil-hâhım budur

Haşre dek sadr-i sa’âdete olun devlet-nümâ (Şentürk, 2010, s. 149-150)

İbnü’l-Emin Mahmut Kemal İnal’ın, *Son Asır Türk Şairleri*’nde Nakıyye Hanım’ın şu koşması örnek olarak verilmiştir (Özcan, 2000, s. 1506):

Evvel aşkınla yandım

Sonra cevrinle kandım
 Aldandım sözlerine
 Seni vefâlı sandım

Ver bir dolu içeyim
 Gör aşkınla niceyim
 O mahmûr gözlerinden
 Ben nasıl vazgeçeyim

Kadehler durmasun boş
 İçüp olalım serhoş
 Çünkü ağyâr sözünden
 Yâr ile aram bir hoş

Şimdi dil biçâredir
 Aklım pek âvâredir
 Ayrılık âteşinden
 Cigerim pür-yâredir

Sînemi hicri dağlar
 Gözlerim ırmaktır çağlar
 Nakiyye'nin hâlini
 Gören kâfirler ağlar

Şair Farsça şiirler de yazmıştır:

در شاخ سدره مرغی بودم ز دام غافل
 بر حرص دانه چینی از آشیان پریده

Der şâh-i sidre morgî bûdem zi dâm gâfil

Ber hirs-i dâne-çînî ez âşiyân perîde⁴ (Bursalı Mehmed Tahir, 2000, s. 470).

اینچنین آفت ندیدم من عجب خلیاست این
این نه حسنست نور دیده دلهاست این
این عجب زلفست یا زنجیر و یا بند قضا
یا که دام مرغ قلب عاشق شیدااست این
زیر ابروی کمان دیدم دو جلاد جهان
تیر برداشته بگفتم غمزه جانانست این
این دهن غنچه ست یا که درج لعل درفشان
یا لب آب حیاتست منبع احیاست این
دیدم آن مه را بگفتم این چه آتش در دلست
گفت بی شبهه نقیه سوز هجرانست این

În çenîn âfet nedîdem men ‘aceb hulyâ’st îñ

Îñ ne hosn’êst nûr-i dîde-i dilhâ’st îñ

Îñ ‘aceb zulf’est yâ zencîr o yâ bend-i kazâ

Yâ ki dâm-i morg-i kalb-i ‘âşik-i şeydâ’st îñ

Zîr-i ebrû-yi kemân dîdem do cellâd-i cihân

Tîr ber-dâşte begoftem gamze-i cânân’est îñ

Îñ dehen gonçe’sst yâ ki dorc-i la’l-i dor- fişân

Yâ leb-i âb-ı hayât’est menba’-i ihyâ’sst îñ

Dîdem ân meh râ begoftem îñ çi âteş der dil’est

Goft bî-şobhe Nakiyye sûz-i hicrân’est îñ⁵ (İbnü’l-emin Mahmud Kemal İnal, s. 1506).

⁴ Sidre’nin dalında tuzaktan gafıl bir kuştum / Yem toplama hırsıyla yuvadan uçan (bir kuş)
çev: Ahmadzadeh, S.

⁵ Böyle bir afet görmedim ben, ne acayip ukaladır bu- Bu güzellik değil, gönül gözlerinin nurudur bu- Bu ne acayip saçtır, yoksa zincir midir, kader bağı mı?- Ya da çılgın aşığın gönül kuşunun tuzağıdır bu! - Keman kaşların altında, cihanın iki celladını gördüm- Oklarını kaldırmış. Dedim: Cananın işveli gamzesidir bu- Bu ağız gonca mıdır yoksa inci saçan yakut kutusu!- Ya da bengisuyun kenarıdır, diriliş kaynağıdır bu!- Gördüğümde o ayı dedim:Nedir bu ateş gönülde?- Dedi: şüphesiz ey Nakiyye! hicranın yangısıdır bu.
çev:A Ahmadzadeh,S.

1.3. ESERLERİ

1.3.1. Lugât-i Fârisiyye

Tez çalışması yaptığımız bu sözlük Farsça öğrenmek isteyen kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Farsça-Türkçe olarak hazırlanmıştır. Nakiyye Hanım'ın tek basılmış eseridir (Nakiyye, 1310). Basılı nüsha Beyazıt Devlet Kütüphanesinde (nr. 22556) *Lugât-i Fârisiyye* adı ile bulunmaktadır. Farsça kelimelerin başlıkları verilmiş ve Türkçe karşılıkları yazılmıştır. Eserde toplamda 2153 kelime vardır. Muhtelif konulara göre ise 41 madde başı yapılmıştır.

Lugât-i Fârisiyye, Farsça-Türkçe bir sözlüktür. Sözlük, Farsça öğrenmek isteyen kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla hazırlanmıştır. Sözlüğün son kısmı, Arapça gramer konularına ayrılmıştır. Eser Sultan II.Abdülhamit Han adına yazılmış Türkçe mensur kısa bir mukaddime ile başlamaktadır. Sözlüğün giriş ve hâtime bölümleri yoktur. Yazar maddelerin fihristini vermediği gibi kaynaklarını da belirtmemiştir. Sözlükte başlıklar verilmek suretiyle Farsça kelimelerin Türkçe karşılıkları yazılmıştır. Ancak bazı Farsça sözlüklerde gördüğümüz bab ve fasıl gibi çeşitli başlıkların yer almadığı görülmektedir. Maddelerin dizilişi için alfabetik düzen esas alınmamıştır. Farsça kelimelerin okunuş tarzı gösterilmemiş, kelimeler harekelenmemiştir. Bazı mervi (garibe) kelimelere sözlükte rastlamak mümkündür. Aynı şekilde eski Farsçadakullanılan kelimeler de sıklıkla gözlemlenmektedir. Ayrıca yazarın, şiirlerinde de görüldüğü gibi imlâ hususiyetlerine çok dikkat etmediği görülmektedir. Eserde toplamda 2153 kelime vardır. Muhtelif konulara göre ise 41 bölüm başı yapılmıştır. Kelime başlıkları konulara göre tasnif edilmiştir.

Bölüm başlıkları şu şekildedir:

- 1) Esmâ'-i İlâhî اسماء الهی
- 2) Esmâ'-i Nebî 'aleyhisselâm اسماء نبی علیه السلام

- 3) Āhiret ve dīne mahsūs olan آخرت و دینہ مخصوص اولان
- 4) Pādiṣāh ve pādiṣāha dā'ir isimler پادشاه و پادشاهه دائر اسملر
- 5) Okumağa ve yazmağa dā'ir اوقومغه و یازمغه دائر
- 6) Rütbeye dā'ir رتبه یه دائر
- 7) 'Askere dā'ir عسکره دائر
- 8) Hukūmete dā'ir حکومته دائر
- 9) Sā'ir-i edyāna dā'ir سائرادیانه دائر
- 10) Göklere dā'ir کوکلره دائر
- 11) Vaqte dā'ir وقته دائر
- 12) Küre-i arza dā'ir کره ارضه دائر
- 13) Qıymetdār taşlar قیمتدار طاشلر
- 14) Qıymete dā'ir قیمتده دائر
- 15) Bağçeye dā'ir باغچه یه دائر
- 16) Yemege dā'ir یمکه دائر
- 17) Soğuk tatlıya dā'ir صقوق طاتلیه دائر
- 18) İşciye ve sā'ire dā'ir ایشجی یه وسائرده دائر
- 19) Köye ve çarşu ve pāzāra dā'ir کویه و چارشو و بازاره دائر
- 20) Şulara dā'ir صولره دائر
- 21) Renge dā'ir رنکه دائر
- 22) Ebniyeye dā'ir ابنیه یه دائر
- 23) Ev eşyāsına dā'ir اواشیاسنه دائر
- 24) Elde kullanılan eşyā الدده قولانیلان اشیا
- 25) Eşvāba dā'ir اثوابه دائر
- 26) Başa giyilen ve esbāblığa dā'ir باشه کیلان واسبابلغه دائر
- 27) Terzilige dā'ir ترزیلکه دائر
- 28) Vucūd-ı insāna dā'ir وجود انسانه دائر
- 29) İnsāndaki olan hāller انسانده کی اولان حاللر
- 30) Güzellige dā'ir کوزللکه دائر

31) Hāle dā'ir	حاله دائر
32) Fāmiyā ve hısımlığa dā'ir	فاملیا و خصمغه دائر
33) Güzellerdeki ahvāle dā'ir	کوزلرده کی احواله دائر
34) İhtiyārılığa ve lāzım olan hizmetkārılığa dā'ir	اختیارلغه و لازم اولان خدمتکارلغه دائر
35) Kuşlara dā'ir	قوشلره دائر
36) Hayvānāta dā'ir	حيواناته دائر
37) Eşnāflığa dā'ir	اصنافلغه دائر
38) Fenā şan'atlara ve fenā hāllere dā'ir	فناصنعتلره و فناحاللره دائر
39) Hastalığa dā'ir	خسته لغه دائر
40) Işılāhāt-i Fārisiyye	اصطلاحات فارسیه
41) Göklere dā'ir ışıllāhāt	کوکلره دائر اصطلاحات

1.3.2. Divân

İbnü'l-Emîn, kendi kütüphanesinde bulunan, şairin kendi yazısıyla çok sayıda gazel ve methiye, şarkı, müstezat, tahmis, tercî'-bend ve kıt'a olmak üzere toplam 49 şiirinin yer aldığı bir mecmuanın varlığından bahsetmiştir. İbnü'l- Emîn'in bahsettiği bu mecmuası, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi no.T10156, vr. 1b-42a'da kayıtlıdır (Kutlar, 2014, s.1). Eser rika hattıyla yazılmıştır. 236x177 ebatlarında ve 30 varaktan oluşmaktadır. Hatice Nakiyye Hanım'ın *Divân'ı Prof. Dr. Azmi Bilgin* danışmanlığında Didem Şentürk tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Şentürk tezinde Hatice Nakiyye Hanım'ın *Divân'ı* hakkında şunları söylemektedir:

“Hatice Nakiyye Hanım *Divân*'ının metni, Hatice Nakiyye Hanım'ın kendi el yazısıyla yazmış olduğu tek nüshaya dayanılarak hazırlanmıştır. Bu *Divân*'ın eksik olduğunu tahmin etmekteyiz; çünkü Hatice Nakiyye Hanım'ın hayatıyla ilgili bilgi veren çeşitli kaynaklarda ona ait olduğu söylenen şiirler *Divân*'ında tespit edilememiştir. Malumât Gazetesi'nin 13 numaralı “Hanımlara Mahsus” özel sayısında yer alan şiiri de *Divân*'a eklenmemiştir. Bunun neticesi olarak *Divân'ı* 2 kasîde, 4 kıt'a, 45 gazel, 1 müstezat, 2 mesnevî, 2 murabba', 2 muhammes, 3 müseddes, 6 tahmis, 29 şarkı, 15 beyit bir araya getirilerek düzenlenmiştir.” (Şentürk, 2010, s.295)

Şentürk şairin *Divân*'ından hareketle, “*Divân*’ı, Mevlana Celaleddin-i Rumî’ye yazılmış olan ‘Destûr’la başlar. Ardından bir Mevlevî şeyhi olan Şa‘ban’a yazılmış ‘İstimdât’ la ve Yenikapı Mevlevîhanesi Şeyhi olup, Nakıyye Hanım’ın Mesnevî dersleri aldığı, derin bir sadakatle bağlı olduğu ve kendisinden Mesnevî dersleri aldığı Osman Efendi’ye yazdığı ‘Niyâz’la devam eder. Bunları, Hz. Muhammed’e ithaf ettiği üç kıt’a takip eder.” İfadelerini de kullanmaktadır (2010, s.10).

İbnü’l-Emin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* adlı eserinde “Namık Kemal merhumun *Zavallı Çocuk* isimli tiyatrosunu Fârisî’ye terceme etmeğe başladı” diyerek Hatice Nakıyye Hanım’ın böyle bir Farsça tercüme faaliyetinin bulunduğunu da belirtmektedir ancak bu esere ulaşamamıştır. (aktaran Kutlar, 2014, s.1)

2. BÖLÜM

LUGÂT-İ FÂRİSİYYE ÇEVİRİ YAZILI METİN

2.1. METİN TESPİTİNDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ VE METNİN YAZIMIYLA İLGİLİ AÇIKLAMALAR

1) Metinde transkripsiyon işaretleri gösterilmiştir. Kullanılan transkripsiyon sistemi şu şekildedir:

ā,a	ا	ķ	ق
ˆ	إ	z	ذ
ˆ	ع	ġ	غ
š	ث	ñ	ك
ḥ	ح	ş	ص
ḫ	خ	ṭ	ط
ẓ	ظ	ẓ, ḏ	ض

- 2) Tezimizde; Türkî kısımlardaki kelimelerin yazılışı ve telaffuzunda Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugât*, Fârisî kısımındaki kelimelerin telaffuzunda Mehmet Kanar'ın *Farsça-Türkçe Sözlük*, adlı kitabı, yazılışında ise, eski sözlüklerden olup, yeni sözlüklerin kılavuzu olan Hasan Amîd'in *Ferheng-i Amîd* adlı Farsça Sözlüğü esas alınmıştır.
- 3) Farsçadaki vâv-ı ma'duleler ḥvā şeklinde gösterilmiştir.
- 4) Elif-i maksureler "Leylā", "ma'nā" gibi uzun okunan yerlerde, "Leylî", "ma'nî" şeklinde yazılmıştır.
- 5) "Dā'im", "dāyim" şeklindeki yazılışlardan ilki tercih edilmiştir.
- 6) Araştırmacıların, 19. asra ait metinlerde dil özelliklerinin nasıl gösterilmesi hususunda kesin bir görüş birliği yoktur. Ancak klişeleşmiş olarak kullanılagelen imla, istisnalar

olmakla birlikte eski harflerin bırakılmasına kadar devam etmiştir. Bu tezde, konuşma dilindeki değişikliklerin yazı dilini de etkilemiş olduğunu düşünülerek ünlülerde normalleştirme yolu tercih edilmiştir.

- 7) Arapça, Farsça ön ve son eklerin, edatların, birleşik isim ve sıfatların yazımında şu usule uyulmuştur:
 - a) Farsça ön ve son ekler, bitişik yazılmıştır: nāgozīr, dīvāsā, cūybār, golzār, meykede, dergāh, derbān, hergāh vs.
 - b) İzafet kesresi atılıp ters çevrilerek yapılan birleşik isim ve sıfatlarda araya bir çizgi koyulmuştur: nov-rūz, forū-māye, āzer-kīš, seng-dil, tārīk-hāne gibi.
 - c) Edatlar ayrı yazılmıştır. Ez cān, bā rūy-i hoş gibi
 - d) Farsça ikileme şeklindeki birleşik sözlerin yazılışında örneğin: goftogū, costocū; cost-o-cū ve goft-o-gū yazılışları tercih edilmiştir.
- 8) İki isimden oluşan birleşik kelimeler, birbirinden bir çizgi ile ayrılmıştır: her-gūš, kitāb-hāne, hem-rāh, ser-moħerrir, mihnet-hāne vs.
- 9) Bir isimle bir fiilin kökünden türemiş isimler (kelimenin ikinci kısmı, fiilin geniş zaman kökü olanlar) bir çizgiyle gösterilmiştir: hoş-bīn, āteş-perest, sermāye-dār, bār-keş, h̡āb-ālūd, nov-zād, nāvek-endāz, cāh-ṭaleb gibi.
- 10) Farsça’ da “kef” ve “gef” birbirinden farklı harfler olduklarından, ve serkeçlerinin olması gerken yerlerde olmadığı zaman, kelimenin farklı anlama geldiğini de dikkate alarak, kelimelerin Farsça yazılışlarındaki imlâ hataları dipnotlarda gösterilmiştir.

2.2. LUGÂT-İ FÂRİSİYYE

لغات فارسیه

محرره سی :

دار المعلمات تاریخ و فارسی معلمه سی

نقیه

مقدمه

جناب واهب العطایا شوکتلو قدرتلو ولی نعمتیمیز پادشاهمز سلطان "عبدالحمید خان" افندمز حضرتلرینی کمال تندرستی و عافیتله سریر شوکت مصیر خلافتیناهیلرنده برقرار و دائم بیورسون آمین.

سایه معارف و کمالاتوایه حضرت شهریاریده بالجمله غیرت داران زمان تشنکان معارف پرورانی زیان ایده جک درجه ده هر کون برر صورتله آب حیات علومفونک نشر و ثعمینه صرف مساعی و غیرت ایتمکده اولوب بو جمله یه لحوق عاجزه لرنجه دخی نتیجه آرزو و آمال ایسه ده نه چاره که بضاعه سز لکسببیله شمدی یه قدر بوامله نائلیت میسر اوله مامقده ایدی باری ابنای وطنمه موجب سهولت و ناجزانه بر خدمت اولمق اوزره لسان عثمانیده کثیر الاستعمال اولوب کتب لغاتدن تتبع و احضاری صعب و مشکل اولان لغات فارسیه یی شو وارقیاره یه جمع و تلفیق و معانی صحیحه لرینی ثبت و تحقیق ایتمکه مباشرت ایدوب بمنه و کرمه تعالی بونک بو کره ختام و نشرینه موفقیت حاصل اولمش و اعتراف کردم اولان بضاعه سز لک اثری اوله رق بونده کوریله جکی مأمول اولان برچوق خطا و سهویات دخی دامن عفو و مرحمتلریله پوشیده بیورلمسی ادیبان عرفان و وجدانکمرات عالی جنابانه لرنندن مرجو و متضرع بولنمشدر.

نقیه

Lügāt-i Fārisiyye

Muharriresi:

Dar'ul Mu'allimāt Tārīḫ ve Fārisī Mu'allimesi

Naḳıyye

Muḳaddime

Cenāb-ı vāhibu'l-‘atāyā şevketlü ḳudretlü velī-ni‘metimiz pādīşāhımız Sultān “Abdu'l-ḥāmīd Ḥan” efendimiz ḥazretlerini kemāl-i ten-dürüstī vü ‘afiyetle serir-i şevket- maşir-i ḥilāfet-penāhilerinde ber-ḳarār u dā'im buyursun āmin. Sāye-i ma‘ārif ü kemālāt-vāye-i Ḥazret-i Şehr-yārīde bi'l-cümle ḡayret-dārān-ı zamān teşnegān-ı ma‘ārif-perverānı ziyān edecek derecede her gün birer şüretle āb-ı ḥayāt-ı ‘ulūm [u] fūnūnuñ neşr u şa‘mimine şarf-ı mesā‘ī vü ḡayret etmekde olup bu cümleye lūḥūḳ ‘ācizelerince daḥı netice-i ārzū vü

āmāl ise de ne çāre ki beḍā'atsizlik sebebebiyle şimdiye kadar bu emele nā'iliyyet müyesser olamamaḡda idi. Bārī ebnā-yi vaṭanıma mūcib-i suhūlet ve nācizāne bir ḡidmet olmaḡ üzere lisān-ı 'Osmānīde keşirū'l-isti'māl olup kütüb-i lūḡātten tettebbu' ve ihzārı şa'b u müşkil olan *Lugāt-i Fārisiyye*'yi şu varaḡ-pāreye cem' ü telfiḡ ve me'ānī-i şaḡihelerini şebt ü taḡḡik etmeḡe mūbāşeret edip, bi-minhu ve keremehu't-Te'ālā bunun bu kere ḡitām u neşrine muvaffaḡḡiyyet ḡāşıl olmuş ve i'tirāf kerdem olan beḍā'atsizlik eşeri olarak bunda ḡörileceḡi me'mūl olan birḡok ḡaṭā vū sehviyyāt daḡı dāmen-i 'afv ü merḡametleriyle pūşide buyrulması edībān-i 'irfān u vicdānıñ mūrūvvet-i 'ālī-cenābānelerinden mercū ve mūtaẓarrı' bulunmuşdur.

Naḡiyye

لغات فارسيه
 Luġāt-i Fārisiyye⁶
 بسم الله الرحمن الرحيم
 Bismillāḥirrahmānirrahīm
 اسماء الهی Esmā-i ilāhī

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
ایزد ⁷	Īzed	الله	[4] Allāh
خدا	Ḥodā	تکری	Tañri
شیزیر	Şebzîr	تکری	Tañri
شیزر	Şîzer	تکری	Tañri
یزدان	Yezdān	تکری	Tañri
آفریننده	Āferînende	یار اداان	Yaradan
آمرزنده	Āmorzende	عفو ایديجی	‘Afv edici
آمرزگار	Āmorzgār	عفو ایديجی	‘Afv edici
بخشا	Baḥşā	احسان ایدن	İhsān eden
بخشاینده	Baḥşāyende	احسان ایدن	İhsān eden
بیچون	Bîçûn	امثالسز	Emşālsiz
بیهمتا ⁸	Bîhemtā	اشسز	Eşsiz
پرورنده	Perverende	بسله ییجی	Besleyici
پروردگار	Perverdgār	بسلیان	Besleyen
بیزوال	Bîzevāl	زوالسز	Zevālsiz
جاوید	Cāvid	باقی یعنی دائمی	Bāqī ya‘nī dā‘imī
جاودان	Cāvdān	صورته وار اولان	Şūrette var olan
جانبخش	Cān-baḥş	جان ویرن	Cān veren
جهان آفرین	Cihān-āferîn	جهانی یارادن	Cihānı yaradan
حیات بخش	Ḥayāt-baḥş	حیات ویرن	Ḥayāt veren
خطا بخش	Ḥaṭā- baḥş	عفو ایديجی	‘Afv edici
خطاپوش	Ḥaṭā-pūş	صوچ اورتن	Şuç örten
دادگر	Dādger	عدل ایديجی	‘Adl edici
داد گستر	Dād-goster	عدل دوشین	‘Adl döşeyen
روزی ده	Rūzī-deh	رزق ویرن	[5] Rızq veren
روزی رسان	Rūzī-resān	رزق یتشدیرن	Rızq yetiştiren
روان بخش	Revān- baḥş	جان ویرن	Cān veren

⁶ Luġāt-i Fārisiyye’deki Farsça kısımdaki kelimelerin yazılışında *Ferheng-i Amîd*, telaffuzlarında Mehmet Kanar’ın *Farsça-Türkçe Sözlüğü*, kelimelerin Osmanlıca karşılıklarındaki yazılış ve telaffuzlarında ise Ferit Develioğlu’nun *Osmanlıca-Türkçe Luga’ı* esas alınmıştır. Kelimelerin doğru yazılışları metin içerisinde yanlış yazımları ise dipnotta gösterilmiştir.

⁷ ایزید

⁸ بهمتا

melek	ملک	kerrüb	کزوب ¹¹
melekler	ملک‌لر	kerrübiyân	کزوبیان ¹²
melekler	ملک‌لر	kerrübîn	کزوبین ¹³
Cebrâ'îl a.s.	جبرائیل ع م	Morğ-i sidre	مرغ سدره
[6]Cebrâ'îla.s.	جبرائیل ع م	Nāmūs-ı ekber	ناموس اکبر
'Azrâ'îl a.s.	عزرائیل ع م	Cân-gîr	جانگیر
'arş-ı a'lâ	عرش اعلا	gerzmân	گرزمان
cennet	جنت	bihişt	بهشت
cennet	جنت	mînû	مینو
kıyâmet	قیامت	reşt-hîz	رشتخیز
kıyâmet	قیامت	rest-hîz	رستخیز
cehennem	جهنم	dūzaḥ	دوزخ
cehennem	جهنم	mergezân	مرغزان
zebânî	زبانى	âteşî	آتشی
türbe	تربه ¹⁴	gür-âb	گورآب ¹⁵
mezâr	مزار	mergezen	مرغزن
mezâr	مزار	gür	گور ¹⁶
mezârlık	مزارلق	güristân	گورستان ¹⁷
ḥilḳat	خلقت	sirişt	سرشت
millet	ملت	kîşî	کیشی
şerî'at	شریعت	râh-ı dîn	راه دین
ḥelâl	حلال	mesrâd	مسراد
ḥarâm	حرام	şefür	شفور
günâh	کناه	refûşe	رفوشه
günâh	کناه	bizih	بزه
mü'min	مؤمن	yegâne-güy	یگانه گوی
âbdest	آبدست	âb-dest	آبدست
namâz	نماز	namâz	نماز
rek'at	رکعت	gâne	گانه ¹⁸
orûc	اوروج	rûze	روزه
mescid	مسجد	mezkit	مزکت
câmi'	جامع	ṭâ'atgâh	طاعتگاه ¹⁹
imâm	امام	pîş-namâz	پیش نماز

¹¹ گروب

¹² گروبیان

¹³ گروبین

¹⁴ Aslında bu kelime çölde görülen serap ve çorak yer manasındadır (bk. Ferheng-i Amîd).

¹⁵ کوراب

¹⁶ کور

¹⁷ کورستان

¹⁸ کانه

¹⁹ طاعتگاه

mü'ezzin	مؤذن	şelā-ḥvān	صلاحوان
ezān	اذان	bāng-i namāz ²⁰	بانگ نماز
du'ā	دعا	dorūd	درود
du'ācī	دعاجی	do'ā-gū	دعا گو
'amel	عمل	kirdār ²¹	کردار
fetvā	فتوا ²²	vecer	وجر
'ahd	عهد	peymān	پیمان
yemīn	یمین	sovgend ²³	سوگند
'ibādet iden	عبادت ایدن	pārsā	پارسا
[7] gūnahtan kačan	کناهدن قچان	Perhīz-kār	پرهیزکار
tekke	تکه	ḥānḳāh	خانقاه
ehlu'l-lāh	اهل الله	şāḥib-dil	صاحب دل
evliyā	اولیا	rovşen-dil	روشن دل
evliyā	اولیا	rovşen-zamīr	روشن ضمیر
dervīş	درویش	menāzil-şinās ²⁴	منازل شناس
dervīş	درویش	ḳalender	قلندر
dervīş	درویش	ḥirke-pūş	خرقه پوش
dervīş	درویش	delḳ- pūş ²⁵	دلّی پوش
dervīş	درویش	nemed- pūş	نمد پوش
zākir başı	ذاکر باشی	ser-ḥvān	سر خوان

پادشاه و پادشاهه دائر اسملر Pādişāh ve pādişāha dā'ir isimler

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
خنکار	ḥonkār	پادشاه	pādişāh
شهریار	şehiryār	پادشاه	pādişāh
خسرو	ḥosrov	پادشاه	pādişāh
دارا	dārā	پادشاه	pādişāh
خاقان	ḥākān	پادشاه	pādişāh
دادار	dādār	پادشاه	pādişāh

²⁰ بانگ نماز

²¹ کردار

²² فتوا

²³ سوگند

²⁴ منازل شناس

²⁵ دلّی پوش

pādiṣāh	پادشاه	dāver	داور
cihānī gözeten	جهانی کوزه دن ²⁶	cihānbān	جهانبان
cihānīn şıgındıgı	جهانک صغندیغی	cihān-penāh	جهانپناه
cihānı tutan	جهانی طوتان	cihān-gır	جهانگیر
hüküm süren	حکم سورن	hokm-rān	حکمران
memleket şāhibi	مملکت صاحبی	molk-dār	ملکدار
tāc giyen	تاج کیان	tāc-dār	تاجدار
fermān yürüten	فرمان یوریتن	fermān-rov	فرمانرو
fermān yürüten	فرمان یوریتن	fermān-revā	فرمانروا
fātiḥ ya‘nī	فاتح یعنی	kişver-goşā	کشور گشا ²⁷
feth idici	فتح ایدیجی	molk-gır	ملکگیر
‘azamet	عظمت	şokūh	شکوه
‘adālet	عدالت	dād	داد
fermān	فرمان	yerliḡ	یرلیغ
[8]berāt	برات	çek	چک
tūra	طوره	toḡrā	طغرا
devlet	دولت	kesrā	کسرا
tāc	تاج	efser	افسر
tāc	تاج	deyhīm	دیهم ²⁸
tāc	تاج	gerzen	گرزن
taḥt	تخت	ovreng	اورنگ ²⁹
taḥt	تخت	serir	سریر
taḥt	تخت	ṭāḡdīs	طاقدیس
taḥt	تخت	çār-bāliş	چاربالش
yıldızı yüksek	ییلدیزی یوکسک	bolend-aḡter	بلند اختر
‘ālī-himmet	عالی همت	bolend-himmet	بلند همت
ḡudretli	قدرتلی ³⁰	bolend-iḡtidār	بلند اقتدار
dīvān	دیوان	bārgāh	بارگاه
sarāy	سرای	eyvān	ایوان
sarāyın ḥaremi	سرایک حرمی	ḥarem-serā	حرمسرا
ḥarem ağası	حرم آغاسی	ḥvāce-serā	خواجه سرا
ḥazīne	حزینه	genc	گنج
ḥazīne	حزینه	gencīne	گنجینه
ḥazīne	حزینه	kenz	کنز
ḥazīnedār	حزینه دار	genc-dār	گنجدار ³¹

²⁶ جهان کوزه دن

²⁷ کشور گشا

²⁸ دیهم

²⁹ اورنگ

³⁰ قدر تلی

³¹ گنجدار

gencūr ³²	حزینه دار	hazīnedār
bongāh ³³	حزینه اوطه سی و یوک چادری	hazīne odası ve yük çadırı
سر ایرده ³⁴	پادشاه چادری	pādišāh çadırı
شیلان	پادشاه سفره سی	pādišāh sofrası
قلمرو	پادشاه اولکاسی	pādišāh ülkesi
پیرو	تابع	tābi‘
خجسته	او غورلی	uğurlu
آموغ	وقار	vaqār
بنام	مشهور	meşhūr
نامدار	مشهور	meşhūr
دینار	آلتون	altun
زر	آلتون	altun
درم	غروش	gurūş
پشیز	پول	pül
بهتر	مقبول	maqbül
بهین	مقبول	maqbül
دلجو	مقبول	maqbül
پسند	مقبول	maqbül
pesend	مقبول	maqbül

او قومغه و یازمغه دائر Okumağa ve yazmağa dā’ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
دبستان	debistān	مکتب	[9]mekteb
دبیرستان	debīristān	درسخانه	dershāne
اوستاد	üstād	خواجه	ẖvāce
آموزگار	āmūzgār	خواجه	ẖvāce
مکتبدار	mekteb-dār	خواجه	ẖvāce
زیر	zeber	اوستون	üstün
زیر	zīr	اسره ³⁵	esre
پیش	pīş	اوتره	ötre
زده	zede	ساکن	sākin

³² Bu kelime gencver ve gencūr olmak üzere iki şekilde okunur (bk. Ferheng-i Amîd).

³³ بنگاه

³⁴ سر ایرده

³⁵ اسیره

şākird	شاگرد	mīlāv	میلاو
mekteb arkaḍaşı	مکتب آرقداشی ³⁶	hem-mekteb	هم مکتب ³⁷
imtiḥān	امتحان	āzmūn	آزمون
mūkāfāt	مکافات	pīḥvāk	پیحواک
hūner ve edeb	هنر و ادب	ferheng	فرهنگ
‘ilm	علم	dāniş	دانش
‘ālim	عالم	dānişmend	دانشمند
‘ālim	عالم	dānişver	دانشور
fāzıl	فاضل	rād	راد
‘ulemā	علما	āḥūnd	آخوند
kātib	کاتب	debīr	دبیر
kātib	کاتب	qālem-keş	قلمکش
yazıcı	یازجی	nivîsende	نویسنده
ḥoḳḳa	حقه	derc	درج
divit	دیویت	devāt	دوات
müreккеb	مرکب	siyāhî	سیاهی
lîḳa	لیقه	peşm-i devāt	پشم دوات
qubūr	قبور ³⁸	ḥāmedān	خامه دان
rîḡdān	ریغدان	rîḡdān	ریغدان
qālem	قلم	ḥāme	خامه
qālem	قلم	kilk	کلک ³⁹
qāmiş qālem	قاموش قلم	nāl	نال
kāḡaz	کاغذ	kāḡaz	کاغذ
qālem-tırāş	قلمتراش	gezlik	گزلیک ⁴⁰
maḳṭa‘	مقطع	ḳaṭ‘-zen	قطع زن
kitāb	کاتب	qālem-zen	قلمزن
mektüb	مکتوب	nāme	نامه
[10]berāt	برات	çek	چک
bükülü defter	بوکلی دفتر	tūmār	تومار
yazılmış	یازلمش	nivîşte	نوشته
yazılmış	یازلمش	nibişte	نیشته
cāhil	جاهل	nāşinās	ناشناس
tārîḥ yazan	تاریخ یازان	eşer-terāz	اثر طراز
müneccim	منجم	aḥter-şinās	اختر شناس

³⁶ مکتب آرقداش

³⁷ همکب

³⁸ قوبور

³⁹ کلک

⁴⁰ گزلیک

رتبه په دائر Rütbe ye dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
امیر نظام	emīr-nizām	صدر اعظم	şadr-a'zam
دستور	destūr	وزیر	Vezir
أصف	āsaf	وزیر	Vezir
سعدالملک	sa'd'ol-molk	خارجیه ناظری	hāriciye nāzırı
کلانتر ⁴¹	kelānter	شهر امانتی ناظری	şehir emāneti nāzırı
داروغه	dārūge	پولیس مدیری	polis müdürü
مرزبان	merzbān	سرحد آغاسی	serhād ağası
کوتوال	kūtvāl	اعیان	a'yān
کتوال	kotvāl	قواص باشی	qavāş başı
مهماندار	mihmān-dār	مسافر قبول ایدن	misāfir qabūl iden
مهمزد	mehmezed	کتخداکھیا	kethūdā kahyā
میزبان ⁴²	mīzbān	قوناق صاحبی	qonak şāhibi
سرکرده	sekerde	قبیله رئیس	qābile re'isi
باشبوغ	bāşbūğ	قبیله رئیس	qābile re'isi
روزبان	rūzbān	قپوچی	qapıcı
مجتهد	moctehid	شیخ الاسلام	şeyhu'l-islām
وجرگر	vecerger	مفتی	müftü
خداوند	hodāvend	افندی	efendi
میر	mīr	بک	beg
جاه	cāh	منصب ⁴³	manşıb
پایه	pāye	رتبه	rütbe
أمرغ	āmorg	بیوک رتبه	büyük rütbe
بلند پایه	bolend- pāye	بیوک رتبه	büyük rütbe
خدیو	hediv	والی	vālī
بهره	behre	نصیب	naşıb
توانگر	tevānger	زنکین	zengin
بای	bāy	زنکین	zengin
کاسه لیس	kāse-līs	دالقاوک	dalkavuk
دربان	derbān	قپوچی	qapıcı

⁴¹ کلانتر

⁴² میزبان

⁴³ منصب

عسکره دائر Askere dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
سپهسالار	sipeh-sālār	سر عسکر	[11]ser-‘asker
سپاه سالار	sipāh-sālār	سر عسکر	ser-‘asker
اسپهسالار	ispeh-sālār	سر عسکر	ser-‘asker
اسپاه سالار	ispāh-sālār	سر عسکر	ser-‘asker
سپهبد ⁴⁵	sipehbod	سردار ⁴⁴	serdār
سپاهبد ⁴⁷	sipehbod	سردار ⁴⁶	serdār
اسپهبد ⁴⁹	İspehbod	سردار ⁴⁸	serdār
اسپاهبد ⁵¹	İspāhbod	سردار ⁵⁰	serdār
اسپهبد ⁵³	İspehbod	سردار ⁵²	serdār
سلاحشور ⁵⁴	silāhşūr	سلاح قولانان	silāh kullanan
برق انداز	berq-endāz	تفنك آتان	tüfenk atan
بهادر	bahādor	جسور	cesūr
آلب	alp	پهلوان	pehlivān
سواری	sevārī	آتلی	atlı
پاسواری	pā-sevārī	پیاده	piyāde
لشکر	leşker	عسکر	‘asker
جیش	ceyş	عسکر	‘asker
سپه	sipeh	عسکر	‘asker
سپاه	sipāh	عسکر	‘asker
اسپه	ispeh	عسکر	‘asker
اسپاه	ispāh	عسکر	‘asker
چیره	çire	غالب	ğālib
پرویز	perviz	غالب	ğālib
بالادست	bālā-dest	غالب	ğālib

⁴⁴ سرار

⁴⁵ سپهبد

⁴⁶ سرار

⁴⁷ سپاهبد

⁴⁸ سرار

⁴⁹ اسپهبد

⁵⁰ سرار

⁵¹ اسپاهبد

⁵² سرار

⁵³ اسپهبد

⁵⁴ سلاحشور

gālib	غالب	fīrūz	فیروز
gālib	غالب	pīrūz	پیروز
pehlivān	پهلوان	nerīmān	نریمان
pehlivān	پهلوان	yel	یل ⁵⁵
yağma vü gāret	یغما و غارت	tārāt	تارات
yağma vü gāret	یغما و غارت	tārāc	تاراج
yağma vü gāret	یغما و غارت	tālān	تالان
ğavğa	غوغا	tālāş	تالاش
ğavğa	غوغا	perhāş	پرخاص
şalah	صلح	āştī	آشتی
ta‘līm yeri	تعلیم یری	covlāngāh	جولانگاه
ceng yeri	جنگ یری	rezmgāh	رزمگاه
[12]ceng yeri	جنگ یری	harbgāh	حربگاه ⁵⁶
pūsū	پوصو	neḥīzgāh	نخیزگاه
pūsū	پوصو	kemīn	کمین
ceng	جنگ	rezm	رزم
ceng	جنگ	āverd	آورد
ceng	جنگ	gīr-o-dār	گیرودار ⁵⁷
ceng	جنگ	kārzār	کارزار
ceng	جنگ	peykār	پیکار
ceng	جنگ	nāvred	ناورد
ceng	جنگ	neberd	نبرد
ķılıç	قلیچ	şemşīr	شمشیر
ķılıç	قلیچ	tīg	تیغ
ķılıç	قلیچ	ķarācūr	قراجور
ķılıç	قلیچ	perend-āver	پرندآور
süngü ve ķılıç	سونکو و قلیچ	lehzem	لهزم
ḥançer	خنچر	deşne	دشنه
mızrāk	مزراق	neyze	نیزه
oķ	اوق	tīr	تیر
oķ	اوق	ḥedeng	خدنگ ⁵⁸
oķ	اوق	nāvek	ناوک ⁵⁹
oķ ucu	اوق اوجی	nok	نوک
oķ ucu	اوق اوجی	peykān	پیکان
oķ gözü	اوق کوزی	sūfāl	سوفال
oķ kesesi	اوق کیسهسی	tīr-keş	تیرکش

⁵⁵ بل

⁵⁶ حربگاه

⁵⁷ گیردار

⁵⁸ خدنگ

⁵⁹ ناوک

ok qabı	اوق قابی	tîr-dân	تیردان
yay	یای	kemân	کمان
küçük yay	کوچک یای ⁶⁰	kebbāde	کتابده ⁶¹
kiriş	کریش	zeh	زه
ceng baltası	جنگ بالطه سی	teber-zîn	تبرزین
demir topuz	تیمور طپوز	kûpāl	کوپال
demir topuz	تیمور طپوز	gorz	گرز
demir topuz	تیمور طپوز	şeş-ber	ششبر
zırh	زره	cobbe	جبه
zırh	زره	covşen	جوشن
kurşun	قورشون	osrob	اسرب
çağmak	چاقماق	zinde	زنده
qav	قاو	bede	بده
qav	قاو	hef	خف
[13]çadır	چادر	heyne	خیمه
çadır	چادر	çetr	چتر
çadır	چادر	āven	اون
çadır	چادر	hergeh	خرگه ⁶²
çadır	چادر	hergāh	خرگاه ⁶³

Hükümete dā'ir

حکومتہ دائر

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
dīvān	دیوان	siyāsetgāh	سیاستگاه
meclis	مجلس	encomen	انجمن
meclis	مجلس	bezm	بزم
şāhid	شاهد	govā/gevā	گوا ⁶⁴
şāhid	شاهد	govāh/gevāh	گواه ⁶⁵
müjde	مژده	beşir	بشیر
müjde	مژده	nevîd	نوید

⁶⁰ کوشک یای⁶¹ کیازه⁶² خرکه⁶³ خرگاه⁶⁴ گوا⁶⁵ گواه

ta'yîn	تعیین	rāstād	راستاد
gözcəsi	کوزجسی	naẓar-bend	نظر بند
buğağı	بوقاگی	pāy-bend	پای بند
rüşvet	رشوت	sāre	ساره

سائرادیانہ دائر Sā'ir-i edyāna dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
انگلیون ⁶⁶	İngilyūn	انجیل	İncil
چلیپا	Çelīpā	خاچ	Hāç
چاسار	çāsār	روم قرالی ⁶⁷	Rūm kralı
چاتلیق	çāşlīq	پطریق	paṭriq
برهمین	birehmen	پاپاس	pāpās
براهمه ⁶⁸	birāheme	پاپاسلر	pāpāslar
راهب	rāhib	پاپاس	pāpās
رهبان	rohbān	پاپاسلر	pāpāslar
کاهن	kāhin	بویوچی و باقیچی	büyücü ve bakıcı
کهینه	kehīne	باقیچی لق ⁶⁹	bakıcılık
بنکده	botkede	کلیسا	kilisā
کنشت	konişt	کلیسا	kilisā
ناقوس	nākūs	چاک	[14]çāñ
جرس	ceres	چاک	çāñ
آذرپرست ⁷⁰	āzer-perest	آتشه طاپان	āteşe tapan
آذرکیش ⁷¹	āzer-kīş	آتشه طاپان	āteşe tapan
مغ	moğ	آتشه طاپان	āteşe tapan
گبر	gebr	آتشه طاپان	āteşe tapan

⁶⁶ انگلیون

⁶⁷ Bu kelime, “Sezar” lafzından her lisana birer suretle intikal etmiştir. Arabça Kayser, Almanca Kayzer, İslavca Česardır.

⁶⁸ براهمین

⁶⁹ Burada bakıcılıktan kasıt kahnıktır.

⁷⁰ آذرپرست

⁷¹ آذرکیش

āteše ʔapan	آتشه ٲاپان	mecūs	مجوس
mecūs ʔālimi	مجوس عالمی	mūbedān	موبدان
āteše ʔapanlar ibādethānesi	آتشه ٲاپانلر عبادتخانه سی	āzerkede ⁷²	آذرکده
āteše ʔapanlar ibādethānesi	آتشه ٲاپانلر عبادتخانه سی	moğkede ⁷³	مغکده
āteše ʔapanlar ibādethānesi	آتشه ٲاپانلر عبادتخانه سی	āteš-ḥāne	آتش خانه
āteše ʔapanlar ibādethānesi	آتشه ٲاپانلر عبادتخانه سی	ātešgāh	آتشگاه
āteše ʔapanların ʔapdıkları āteši yaḳan	آتشه ٲاپانلرک ٲاپدقلى آتشی یاقان	āzer-efrūz ⁷⁴	آذر افروز
Mecūsī Kitābı	مجوسی کتابی	Ketāb-i Zerdōšt ⁷⁵	کتاب زردشت
mecūsī çoçuğu	مجوسی چوچقى	moğ-beççe ⁷⁶	مغیچه
našārā	نصارا	tersā	ترسا
bir ʔut ismi	بربت اسمی	Sūmenāt ⁷⁷	سومنات
ʔapmak	ٲاپمق	perestiš	پرستش
manastır	مناستر	rohbān-ḥāne	رهبانخانه
manastır	مناستر	deyr	دیر
našārā kadınlarının örtündüğüçadır	نصارا قدینلرینک اورتندکی چادر ⁷⁸	çādor-i tersā ⁷⁹	چادر ترسا
Şeytān	شیطان	Ehrimen	اهرمن
Şeytān	شیطان	Keḥjende	کخژنده
Şeytān	شیطان	Dīv	دیو
ʔavla oyunu	ٲاوله اویونی	nerd	نرد

⁷² آذرکده⁷³ مغکده⁷⁴ آذر افروز⁷⁵ زردشت⁷⁶ مغیچه⁷⁷ سونات⁷⁸ نصارا قدینلرینک اورتندکی چادر⁷⁹ چادر ترسا

کوکله دائر Göklere dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
آسمان	āsmān	کوک یوزی	gökyüzü
سما	semā	کوک یوزی	gökyüzü
فلک	felek	کوک یوزی	gökyüzü
سپهر ⁸⁰	sipīhr	کوک یوزی	gökyüzü
افلاک	eflāk	فلکلر	felekler
شمس	šems	کونش	güneş
نیر	neyyir	کونش	[15]güneş
خورشید	ḥuršīd	کونش	güneş
خور	ḥur	کونش	güneş
شید	šīd	کونش	güneş
آف	āf	کونش	güneş
آهوی	āhūy	کونش	güneş
آفتاب	āftāb	کونشک آیدنلغی	güneşin aydınlığı
خربا	ḥerbā	کونشکاطر افنده کی دائر ⁸¹	güneşin etrāfindaki dā'ire
خاور	ḥāver	مشرق	maşrıḳ
باختر	bāḫter	مغرب	mağrib
کسوف	kosūf	کونش طوتلمسی	güneş tūtulması
خسوف	ḥosūf	آی طوتلمسی ⁸²	ay tūtulması
ماه	māh	آی	ay
مه	meh	آی	ay
ماهتاب	māh-tāb	آی آیدنلغی	ay aydınlığı
مهشید	meh-šīd	آی آیدنلغی	ay aydınlığı
فیروان	fīrvān	کوکلرک اطرافی	göklerin etrāfı
آدینده	ādyende	علائم السما	‘alā’imü’s-semā
سام	sām	الکم ساما	elkem semā
قوسقز ⁸³	ḳovs-i ḳozeḥ	علائم السما	‘alā’imü’s-semā
نجم گیسودار	necm-i gīsū-dār	قویرقلی بیلدیز	ḳuyruḳlu yıldız
تیر	Tīr	عطارد	‘Uṭārid
راوش	Rāveş	مشتری	Müşterī
برجیس	Bercīs	مشتری	Müşterī

⁸⁰ سپهر

⁸¹ کونشک ابر افنده کی دائر

⁸² ای توتلمسی

⁸³ قوسقزخ

Merih	مريخ	Behrām	بهرام
Zühre	زهره	Nāhīd	ناهيد
Zūhal	زحل ⁸⁴	Keyvān	كيوان
şaman uğrısı	صمان او غریسی	keh-keşān	كهكشان
buluṭ	بلوط	ebr	ابر ⁸⁵
buluṭ	بلوط	mīg	ميغ
aydınlık	آيدنلق	tābiş	تابش
aydınlık	آيدنلق	rovşen	روشن
aydınlık	آيدنلق	pertov	پرتو ⁸⁶
qaranlık	قرانلق	tār	تار
qaranlık	قرانلق	deycūr	ديجور
rūzgār	روزگار	bād	باد
kaşırğa	قاصرغه	bād-gerd	بادگرد ⁸⁷
kaşırğa	قاصرغه	tond-bād	تندباد
tipi	تیپی	zīz	زیز ⁸⁸
[16]sis	سیس	nejem	نژم
sis	سیس	mofāk	مفاک
buḥār ve duman	بخار و دومان	veşm	وشم
sisli havā	سیسلی هوا	mizge	مزگه
fırtına	فورطنه	azereḥş	آذرخش ⁸⁹
şimşek	شمشک	zereḥş	ذرخش ⁹⁰
şimşek	شمشک	beḥnūne	بخنونه
şimşek	شمشک	berq	برق
gök gürlemesi	كوك كورلمهسی	ra‘d	رعد
yıldırım	ییلدیرم	şā‘ike	صائقه ⁹¹
yağmur	یغمور	bārān	باران
kar	قار	berf	برف ⁹²
kar	قار	heşf	خشف
buz	بوز	yeh	یخ
dolu	طلو	yehçe	یخچه
dolu	طلو	sengçe	سنگچه ⁹³
dolu	طلو	tegerg	تگرك

⁸⁴ دخل⁸⁵ ایز⁸⁶ پرتو⁸⁷ یاگرد⁸⁸ زیر⁸⁹ آذرخش⁹⁰ درخش⁹¹ صائقه⁹² برق⁹³ سنگچه

doñuk	طوكك ⁹⁴	yeh-beste	يخبسته
soğuk	صغوق	serd	سرد
şıcağ	صیجاق	germ	گرم
harāret	حرارت	tāb	تاب
çiy	چی	jāle	ژاله
çiy	چی	şebnem	شبنم
çiy	چی	nem	نم
yerle gök arası	یرله کوك آرسی	ney-nevār	نینوار

وقتہ دائر Vaqte dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
روزگار	rūzgār	وقت	vaqit
چاغ	çāğ	وقت	vaqit
گاه	gāh	وقت	vaqit
گه	geh	وقت	vaqit
فصلربیع	fasl-ı rebī ^{۹۴}	اول بهار	evvel bahar
گرما	germā	یاز	yaz
خزان ⁹⁵	ḥazān	صوك بهار	şoñ bahar
مهرگاه	mihrgāh	صوك بهار	şoñ bahar
مهرجان	mihrcān	صوك بهار	[17]şoñ bahar
سرما	sermā	قیش	kış
شتا	şitā	قیش	kış
دی	dey	قیش	kış
سال	sāl	ییل	yıl
پار	pār	ییلدر	yıldır
پارسال	pārsāl	کچن ییل	geçen yıl
سال آینده	sāl-i āyende	کلهجک ییل	gelecek yıl

⁹⁴ طوك

⁹⁵ حزان

ay	آی	māh	ماه
geçen ay	کچن آی	māh-i gozeşte	ماه گذشته ⁹⁶
gelecek ay	کلمچک آی	māh-i āyende	ماه آینده
Mārt	مارت	Ferverdīn	فروردین
Mārt	مارت	Āzer	آذر
Nisān	نیسان	Ordībihişt	اردیبهشت ⁹⁷
Mayıs	میس	Mezdār	مزدار
Ḥazīrān	حزیران	Tīr	تیر
Temmūz	تموز	Mordād	مرداد
Ağustos	آگستوس	Şehrīver	شهریور
Eylül	ایلول	Mihr	مهر
Teşreyn-i evvel	تشرین اول	Āyār	آیار
Teşreyn-i şānī	تشرین ثانی ⁹⁸	Āzār	آزار
Kānūn-i evvel	کانون اول	Dey	دی
Kānūn-i şānī	کانون ثانی ⁹⁹	Mehçen	مهچن
Şubāt	شباط	İsfendārmez	اسفندارمز
Şubāt	شباط	İspendārmezm	اسپندارمزم
güz	گوز	pāyız	پاییز
kıtlık	قطلق	teng-sāl	تنگ سال ¹⁰⁰
gün	کون	rūz	روز
dün	دون	dīrūz	دیروز
evvelki gün	اولکی کون	perīrūz	پریروز
yarın	یارین	ferdā	فردا
öbür gün	اوبرکون	Pes-ferdā	پس فردا
gece	کیجه	şeb	شب
dün gece	دون کیجه	dīşeb	دیشب
yarın gece	یارین کیجه	Ferda şeb	فرداشب
uzun gece	اوزون کیجه	yeldā	یلدا
gecenin dörtde biri	کیجهنک درتده بری	pās	پاس
şabāhleyin	صباحلین ¹⁰¹	bāmdād	بامداد
[18]şabāh vaḳti	صباحوقتی	sepīde-dem	سپیده دم
şabāh vaḳti	صباحوقتی	sehergāh	سحرگاه
şabāh vaḳti	صباحوقتی	şobh-dem	صبح دم
şabāh vaḳti	صباحوقتی	şobhgāh	صبحگاه
kuşluk	قوشلق	çāşt	چاشت
kuşluk vaḳti	قوشلق وقتی	çāştgāh	چاشتگاه

⁹⁶ ماه گذشته

⁹⁷ اردیبهشت

⁹⁸ تشرین سانی

⁹⁹ کانون سانی

¹⁰⁰ تنگسال

¹⁰¹ صیاحلین

ögle	اوکله	nīm-rūz	نیم روز
aqşām	آقشام	şām	شام
Cum‘a ertesi	جمعه ایرتسی	Şenbe	شنبه
Bāzār	بازار	Yek-şenbe	یکشنبه
Bāzār ertesi	بازار ایرتسی	Do-şenbe	دوشنبه
Şālı	صالی	Se-şenbe	سه‌شنبه
Çehārşenbe	چهارشنبه ¹⁰²	Çehār-şenbe	چهارشنبه
Pençşenbe	پنجشنبه	Penc-şenbe	پنجشنبه
Cum‘a	جمعه	Ādīne	آدینه ¹⁰³

کره ارضه دائر Küre-i arza dā’ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
دهر	dehr	دنیا	dünyā
گردون	gerdün	دنیا	dünyā
گیتی	gītī	دنیا	dünyā
خاکدان	ḥākdān	دنیا	dünyā
ششدر	şeş-der	دنیا	dünyā
تنک بیغوله ¹⁰⁴	teng-beygüle	دنیا	dünyā
عاریتسرا	‘āriyet-serā	دنیا	dünyā
زمین	zemīn	یر	yer
گرد	gerd	توز	toz
غبار	ġobār	توز	toz
گل ¹⁰⁵	gil	چامور	çamur
اژند ¹⁰⁶	ājend	سیاه بالچق	siyāh balçık
دشت	deşt	اووا	ova
هامون	hāmūn	اووا	ova
بیابان	biyābān	اووا	ova
تیهور	teyhūr	اووا	ova
بادیه	bādiye	اووا	ova
پشته	pošte	تپه ویغین	tepe ve yığın
پژوه	pejūve	تپه	[19]tepe

¹⁰² چهارشنبه

¹⁰³ آدینه

¹⁰⁴ پیغوله تنک

¹⁰⁵ گل

¹⁰⁶ اژند

dağ	طاغ	kūh	کوه
dağ	طاغ	koh	که
dağlık	طغلق	kūhsār	کوهسار
dağlık	طغلق	kohsār	کهسار
dağ eteği	طاغ اتکی	rāğ	راغ
orman	اورمان	bīše ¹⁰⁷	بیشه
orman	اورمان	şeceristān	شجرستان
kuruluş	قورولق	şāhistān	شاخستان
otlak	اوتلق	çerāgāh	چراگاه
otlak	اوتلق	giyāzār	گیزار
uçurum	اوجورم	yek-endāz	یک انداز
yeşillik	یشللك	sebzezār	سبزهزار
dikenlik	دیكنلك	hārzār	خارزار
otlak	دیكنلك	hāristān	خارستان
kamışlık	قامشلق	neyistān	نیستان
kamışlık	قامشلق	neyzār	نیزار
çorak	چوراق	şüre	شوره
çorak yer	چوراقیر	şūristān	شورستان
çorak yer	چوراقیر	şūrzār	شورزار
çölün şu gibi görünen kumluğ yeri	چولك صو كبی كورینان قوملق یری	ser-āb	سر آب
çölün şu gibi görünen kumluğ yeri	چولك صو كبی كورینان قوملق یری	nemāyiş-i āb	نمایش آب
yokuş	یوقوش	ferāz	فراز
iniş	انش	şīb	شیب
yüksek	یوکسك	berīn	برین
yüksek	یوکسك	ādeḥ	آدخ
alçak	آلچق	pest	پست
yığın	ییغین	tūde	توده
dar yer	طاریر	tengnā ¹⁰⁸	تنگنا
bucak	بوجاق ¹⁰⁹	beygüle ¹¹⁰	بیغوله
seyr yeri	سیریری	gol-geşt ¹¹¹	گلگشت
geçid	کچید	bender	بندر
geçid	کچید	der-bend	دربند
serhad	سرحد	merz	مرز
sınır	سینور	merz-büm	مرزبوم

¹⁰⁷ بیشه¹⁰⁸ تنگنا¹⁰⁹ بوجاق¹¹⁰ پیغوله¹¹¹ گلگشت

mağāra	مغارہ	gār	غار
ķum	قوم	rīg ¹¹²	ریگ
ķumluķ	قوملق	rīgistān ¹¹³	ریگستان
[20]kireç	کیرج	āhek	آهک
kerpiç	کریچ	ḥišt	خشت
mermer	مرمر	ḥārā	خارا
taş	طاش	seng ¹¹⁴	سنگ
taşlıķ	طاشلق	senglāḥ ¹¹⁵	سنگلاخ
taşlıķ	طاشلق	sengsār ¹¹⁶	سنگسار
taşlıķ	طاشلق	sengistān ¹¹⁷	سنگستان
çukur yer	چقور بر	neşibgāh	نشیب گاه
iz	ایز	pey	پی
yüksek tepe	یوکسک تپه	kongere	کنگره
eṭrāf	اطراف	pīrāmon	پیرامن
eṭrāf	اطراف	pīrāmūn	پیرامون
yukarı	یوقاری	bālā	بالا
aşağı	اشاگی	forū	فرو
aşağı	اشاگی	pāyīn	پایین
iniş	انیش	forūd	فرود
süpründü	سوپرندی	ḥār-ḥes	خارخس
süpründülük	سوپرندیك	kilcān	کلجان
fışkı	فشقی	sergīn	سرگین
ma‘den	معدن	kān	کان
gümüş	کموش	sīm	سیم
ḥam gümüş	خام کموش	noķre	نقره
mıḥladız	مخلادیز	āhen-robā	آهن ربا
mıḥladız	مخلادیز	miḡnāṭis ¹¹⁸	مغناتیس
demir	تی مور	āhen	آهن
tunc	تونج	rūy	روی
bakır	باقر	mis	مس
kalay	قلای	erziz	ارزیز
cıva	جیوه	sīm-āb	سیماب
cıva	جیوه	jīve	ژیوه
cıva	جیوه	ferrār	فرار
cıva	جیوه	gorizende	گریزنده

¹¹² ریگ¹¹³ ریگستان¹¹⁴ سنگ¹¹⁵ سنگلاخ¹¹⁶ سنگسار¹¹⁷ سنگستان¹¹⁸ مغناتیس

murdeseng	مرده سنک	mordā-seng	مرداسنک
zimpāra tozu	زیمپاره طوزی	sīm-pāre	سیمپاره ¹¹⁹
tuḡ maʿdeni	طوز معدنی	nemeksār	نمکسار ¹²⁰

قیمتدار طاشلر Kıymetdār taşlar

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
شبچراغ ¹²¹	şeb-çirāğ	شمشراق طاشی	[21]şimşirak taşı
گهر	goher	الماس	elmās
گوهر	govher	الماس	elmās
جوهر	covher	الماس	elmās
زمررد	zomorrod	زمررد	zümrüd
یاقوت زرد	yāḡūt-i zerd	صاری یاقوت	sarı yāḡūt
یاقوت کبود	yāḡūt-i kebūd	کوک یاقوت	gök yāḡūt
در	dorr	انجو	inci
مروارید	morvārīd	انجو	inci
درّیتیم ¹²²	Dorr-i-yetīm	بیوک انجو	büyük inci
گوش ماهی ¹²³	gūş-māhī	صدف	sedef
فیروزه	fīrūze	پروزه	pirūze
فیروزج	fīrūzec	پروزه	pirūze
شبه	şebe	بونجق	boncuḡ
کهربا ¹²⁴	keh- robā	کهلبار	kehlībār
کنز	kenz	دینه	define
دلاویز ¹²⁵	dil-āvīz	مقبول	maḡbūl
دلپذیر ¹²⁶	dil-peḡīr	مقبول	maḡbūl
طلا	ṭelā	یالذر	yaldız
سیم اندود	sīm-endūd	یالذرلی	yaldızlı
ناسره	nāsire	قلب آقچه	ḡalīb aḡçe
نبهره	nebehre	قلب آقچه	ḡalīb aḡçe

¹¹⁹ سیمپاره

¹²⁰ نمکسار

¹²¹ شبچراغ

¹²² درّیتیم

¹²³ گوش ماهی

¹²⁴ گهربا

¹²⁵ دلاویز

¹²⁶ دلپذیر

kalıb akçe	قلب آقچه	māḥ	ماخ
rehin	رهن	girov	گرو
burc	بورج	vām	وام
kalıb akçe	قالب آقچه	jūyūf	ژویوف

قیمته دائر Kıymete dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
بهاگیر	bahā-gīr	بهای	bahalı
رایگان	rāygān	اوجوز	ucuz
رفاغه	rifāge	اوجوز	ucuz
مفته	mofte	اوجوز	ucuz
نیم	nīm	یارم	yarım
درست	dorost	بتون	bütün
رسا	resā	چوق	[22]çok
بسا	besā	چوق	çok
بسیار	bisyār	زیاده	ziyāde
بیش	bîş	زیاده	ziyāde
کم	kem	نقصان	nokşān
گم	gom	ضایع	žāyi‘
کاسته	kāste	نقصان	nokşān
باریک	bārīk	اینجه	ince
ستبر	sitebr	قالین	kalın
گران	girān	اغر	ağır
هونگول	hūngūl	اغر	ağır
بینی	yeynī	حقیف	ḥafīf
سبک	sebok	حقیف	ḥafīf
پر	por	طلو	dolu
لبریز	leb-rīz	طلو	dolu
افزون	efzūn	زیاده	ziyāde
بزرگ ¹²⁷	bozorg	بیوک	büyük
که	kih	کوچک	küçük
دراز	dirāz	اوزون	uzun
کوتاه	kūtāh	قیصه	kısa

¹²⁷ بزرگ

kısa	قیصه	kūteh	کوته
boş	بوش	tohi	تهی
yuvarlak	یوارلاق	giriş	گره
yaşşı	یصی	pehn	پهن

Bağçeye dā'ir

باغچه‌یه دائر

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
bağçe	باغچه	pālīz	پالیز
gül yaprağı	گل پیراگی	verd	ورد
beyāz gül	بیاض گل	veyser	ویشر
yabānī gül	بیانی گل	nesteren	نسترن
yabānī gül	بیانی گل	nester	نستر
yabānī gül	بیانی گل	nesterīn	نسترن
yabānī gül	بیانی گل	nesterūn	نسترون
gül ve birkaç nev' çiçek	گل و بر قاج نوع چیچک	nesrīn	نسرن
çiçek	چیچک	şokūfe	شکوفه
yāsemin	یاسمین	yāsem	یاسم
[27]şarāb	شراب	mol	مل
şarāb	شراب	mey	می
şarāb	شراب	mīz-āb	میزاب
şarāb	شراب	doğter-i rez	دختررز
ekin	اکین	bezr	بزر ¹²⁸
ekin	اکین	kışt	کشت
buğday	بغداى	gendom	گندم ¹²⁹
buğday	بغداى	fūm	فوم
yeşil taze buğday	یشل تازه ¹³⁰ بغداى	hū'īd	خوید
başak	باشاق	hūşe	خوشه
döğülmüş hārmān	دوگلمش خرمان	dāz	داز
samān	صمان	gāh	گاه
samān	صمان	geh	گه

¹²⁸ بزر¹²⁹ گندم¹³⁰ یشل تازه بغداى

harmān savrulan yaba	خرمان صاوریلان یابا ¹³¹	hīd	هید
arpa	آرپه	cov	جو
mercimek	مرجمک	neresk	نرسک
mercimek	مرجمک	ḡāḡūs	قاقوس ¹³²
bögrölce	بوکرلجه	jājūmek	ژاژومک
noḡūd	نخود	lāppā	لاپپا
kenevîr	کنویر	kender	کندر
kenevîr	کنویر	lādīne	لادینه
un	اون	ārd	آرد ¹³³
yufḡa	یوفقه	girde	گرده

Yemege dā'ir یمکه دائر

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
ekmek	اکمک	nān	نان
pide	پیده	lavāṣ	لواش
mayasız ekmek	مایه سز اکمک	ḡāpā	چاپا
yemek	یمک	āṣ	آش
yemek	یمک	ḡordenī	خوردنی
çorba	چوربا	ṣūrbā	شوربا
et	ات	ḡūṣt	گوشت ¹³⁴
kebāb	کباب	biryān	بریان
kavurma	قاورمه	biriṣte	برشته
arpa çorbası	آرپه چوریاسی	keṣk-āb	کشکاب
[28]kimyonlī yaḡnī	کمیونلی یحنی	zīrebā	زیربا
bumyār dolması	بومیار طولمهسی	lokāme	لکامه
bumyār	بومیار	mebār	مبار
bumyār dolması	بومیار طولمهسی	ḡerḡend	چرغند
bumyār dolması	بومیار طولمهسی	rūnec	رونج
rafadan yumurṡa	رفدان یمورطه	nīm-biriṣt	نیمبرشت

¹³¹خرمان صاوریلان یابا

¹³²قاقوس

¹³³آرد

¹³⁴گوشت

tava böregi	طاوه بورکی	qoṭṭābī	قطابی
ḳaygana	قايغانه	ḥāgīne	خاگینه ¹³⁵
sucuk	سجوق	zīcek	زیجک
paşdırma	پاصدرمه	nemek-sūd	نمکسود
baklava	باقلاوا	tefşere	تفشره
ḥelvā	حلوا	efrūşe	افروشه
bādem ḥelvāsı	بادم حلواسی	lūzīne	لوزینه
keten ḥelvāsı	کتان حلواسی	peşmek	پشمک
sūd	سود	şīr	شیر
ağız	آغز	fele	فله
ḳaymak	قیماق	tū	تو
ayran	آیران	dūğ	دوغ
yağ	یاغ	rovğan	روغن
yağ	یاغ	şehm	شخم ¹³⁶
tereyağı	ترهیاغی	miske	مسکه
iç yağı	ایچ یاغی	pīh	پیّه
iç yağı	ایچ یاغی	zedenc	زدنج
ḳuyruk	قویرق	donbe	دنبه
lapa	لپا	şole	شله
pilāv	پلاو	çilāv	چلاو
darı etmegi	طاری اتمکی	jigāre	ژغاره

صغوق طاتلیه دائر Soğuk tatlıya dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
هفتوان	heftvān	عاشورا	‘āşüre
هفتدانه	heft-dāne	عاشورا	‘āşüre
روغنی	rovḡanī	روانی	revānī
پالوده	pālūde	پلته	pelte
پختی	poḥtī	الماسید	elmasid
پخته	poḥte	پشکین	pişkin
ریچال	riçāl	رچل ¹³⁷	reçel
انگبین	engebīn	بال	bal

¹³⁵ خاگینه

¹³⁶ شخم

¹³⁷ رچل

[29]bal	بال	şehd	شهد
şerbet	شربت	şehd-āb	شهداب
şerbet	شربت	şehd-ābe	شهدابه
hoşāf	خوشاف	hoş-āb	خوشاب
pesdil	پسدل	āhdā	آخدا
şeker	شکر	ķand	قند
hām şeker	خام شکر	ķand-i hām	قند خام
kelle şekeri	کله شکرى	ķand-i mokerrer	قند مکرر
nöbet şekeri	نوبت شکرى	şeker -ķand	شکر قند
acı	آجى	telh	تلخ
tatlı	طاتلى	nūşin	نوشين
tatlı	طاتلى	şirīn ¹³⁸	شیرين
tatlı	طاتلى	hoş-meze	خوشمزه
kolay hazm olan yiyecek	قولای حضم اولان يیهجک	hoş-govār	خوشگوار
tatsız	طاتسز	bīmeze	بیمزه
boza	بوزا	eḡsime	اخسمه
boza	بوزا	fūkān	فوکان
sirkencebil şerbeti	سرکنجیبل شربتى	sirkengebīn	سرکنجین
ezilmiş	ازلمش	sāyīde	ساییده
süzülmüş	سوزلمش	sūde	سوده
köpük	کوپوک	kef	کف
ķırındı	قیرندى	rīze	ریزه
tuz	طوز	nemek	نمک
tuzlu	طوزلى	nemek-dār	نمکدار
toķ	طوق	sīr	سیر
aç	آچ	gorosne	گرسنه
aç	آچ	nāştā	ناشتا
ziyāfet	ضيافت	ceşn ¹³⁹	چشن

ایشجى يه وسائره دائر İşciye ve sâ'ire dâ'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
نان پز	nān-pez	اتمکجى	etmekci
آشپز	āş-pez	ایشجى	aşçı
فیار	fīyār	ایش	iş
فیار آور	fīyār-āver	ایشجى	işci

¹³⁸ شیرين

¹³⁹ چشن

mublaḵ	مبلاق	ma‘cūn-keş	معجون کش
kiler	کیلار	ġelledān	غلل‌دان
loḵanta	لوقانته	ṭebḥ-ḥāne	طبخ خانه
bulaşık	بولاشق	ālūde	آلوده
[30]ḵoḵmuş	قوقمش	gende	گنده ¹⁴⁰
ḵoḵmuş	قوقمش	gendide	گندیده ¹⁴¹
ḵarışık	قاریشق	tār-o-mār	تارو مار ¹⁴²
dağınık	طاغنق	perkende	پرکنده
dağınık	طاغنق	perākende	پراکنده
tortu	طورطو	dord	درد
telve	تلوه	dorde	درده
ters	ترس	vārūn	وارون
ters	ترس	vājgūn	واژگون
yok	یوق	nābūd	نابود
evvel	اول	noḥost/neḥost	نخست
evvel	اول	noḥostīn/neḥostīn	نخستین
soñra	صکره	pes	پس
ileri	ایلرو	pış	پیش
geri	کرو	bāz	باز
uzak	اوزاق	dūr	دور
yakın	یقین	nezdīk	نزدیک
geç	کچ	dīr	دیر
tez	تیز	zūd	زود
dar	طار	teng	تنگی ¹⁴³
en soñra	اك صکره	pesīn	پسین
nihāyet	نهایت	fercām	فرجام
yumuşakı	یومشقی	nerm	نرم
katı	قتی	seht	سخت
egri	اکری	kec	کچ ¹⁴⁴
egri	اکری	kej	کژ ¹⁴⁵
egri	اکری	ḥem	خم
doğru	طوغری	rāst	راست

¹⁴⁰ کنده¹⁴¹ کندیده¹⁴² تار مار¹⁴³ تنگ¹⁴⁴ کچ¹⁴⁵ کژ

Köye ve çarşı ve pāzāra dā'ir

کویه و چارشو و بازاره دائر

فارسی	Fārsī	ترکی	ürkçe
روستا	rūstā	کوی	köy
ده	dih	کوی	köy
کند	kend	کوی	köy
سرکوی	ser-kūy	کوی باشی	köy başı
دهقان	dihqān	کویلی	köylü
مرزو بوم ¹⁴⁶	merz-o-būm	سینور	sınır
جای	cāy	مکان	mekān
راه	rāh	یول	yol
ره	reh	یول	[31]yol
هنجار	hencār	یول	yol
شاهراه	šāh-rāh	جاده یول	cādde yol
چبیر	çiber	جاده یول	cādde yol
گریوه	girīve	چیقماز سوقاق	çıkmaз sokak
رهگذر ¹⁴⁷	reh-gozer	کچه جک یول	gececek yol
پی	pey	ایز	iz
فراز	ferāz	یوقوش	yokuş
نشیب	neşib	انیش	iniş
شیب	şib	انیش	iniş
مشاره	mişāre	خندق	hendere
مغاک	moğāk	چقور	çukur
بزازستان	bezzāzistān	چارشو	çarşū
سود	sūd	فانده	fā'ide
گزند ¹⁴⁸	gezend	ضرر	zarar
آسیب	āsib	زیان	ziyān
سفته	softe	پولیچه	poliçe
سوداگر	sovdāger	تجار	tüccār
تبار	tebār	قبیله	kabīle
سینچ	sınç	قلبه	kalbe
دودمان	dūdman	قوم و قبیله	kavm ü kabīle
عزبخانه	‘azeb-hāne	بکار اوطهسی	bekār odası
گرمابه	germ-ābe	حمام	hamām
منزلگه ¹⁴⁹	menzil-geh	منزلحانه	menzilhāne

¹⁴⁶ مرزو بوم¹⁴⁷ رهگذر¹⁴⁸ گزند¹⁴⁹ منزلگه

misafirhâne	مسافر خانه	mihmān-serā	مهمانسرا
misafirhâne	مسافر خانه	īrmān-serā	ایرمانسرا
misāfir	مسافر	īrmān	ایرمان
yabancı	بیانجی	bīgāne	بیگانه
yabancı	بیانجی	bīvāre	بیواره
komşu	قومشو	hem-sāye	همسایه
çadır	چادر	çetr	چتر
çadır	چادر	heyne	خیمه
‘ādet	عادت	āyīn	آیین
yolcu	یولجی	rehvān	رهوان
yolcular	یولجیلر ¹⁵⁰	reh-rovān	رهروان
karşucu	قرشوجی	pīşbāz	پیشباز
kervān	کروان	kārbān	کاربان
kervānbaşı	کروان باشی	kāfile-sālār	قافله سالار
kervān çavuşu	کروان چاوشی	çāvek	چاوک ¹⁵¹
han	خان	kārbān-serā	کاربانسرا
[32]yolcu	یولجی	reh-rov	رهرو
kılavuz	قلاوز	reh-nemā	رهنما
kılavuz	قلاوز	rāh-nemūn	راهنمون
kılavuz	قلاوز	rāh-ber	راهبر
kılavuz	قلاوز	rāh-rov	راهرو
kılavuz	قلاوز	bedreke	بدرقه
kılavuz	قلاوز	pīş-rov	پیشرو
kılavuz	قلاوز	sorāg	سراغ
meḥfe	محفه	kecāve	کجاوه
‘araba	عربه	gerdūne	گردونه
hegbe	هکبه	ḥorcīn	خرچین ¹⁵²
çuval	چووال	gerār	غرار
dağarcık	طغارجق	enbān	انبان
bir ḥamāl yükü	بر حمل یوکی	poştivār	پشتوار
hediye	هدیه	dest-āvīz	دستاویز
hediye	هدیه	yermeḡān	یرمغان
hediye	هدیه	ermeḡān	ارمغان
gemi	کمی	keştī	کشتی
kayıķ	قایق	zovreķ	زورق
yelken	یلکن	bādbān	بادبان
gemi demiri	کمی تیموری	lenger	لنگر
dümen	دومن	donbāl-i keştī	دنبال کشتی

¹⁵⁰ یولجی¹⁵¹ چارک¹⁵² خرچین

gemici	کمیچی	keştibān	کشتیبان
gemi re'isi	کمی رئیس ¹⁵³	nāhodā	ناخدا
halaṭ	خلاط	rīsmān	ریسمان
gemi ipi ve pālāmār	کمی ایپی و پالامار	sāzū	سازو
marangoz	مرانقوز	keştī-gīr	کشتیگیر
koşucu	قوشیچی	bād-pā	بادپا
koşucu	قوشیچی	bād-peymā	بادپیما

صولره دائر Şulara dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
نوشابه	nūş-ābe	أبحات	āb-ı hayāt
آب	āb	صو	şu
دریا	deryā	دکز	deñiz
خیزاب	hīz-āb	طالغه	dalga
موج	movc	طالغه	dalga
گرداب	gird-āb	صویك چورندیسى	şuyuñ çörendisi
نهر ¹⁵⁴	nehr	بیوك ایرمق	[33]büyük ırmağ
شامرود	şāh-rūd	بیوك ایرمق	büyük ırmağ
رودبار ¹⁵⁵	rūd-bār	بیوك ایرمق	büyük ırmağ
جویبار ¹⁵⁶	cūy-bār	ایرمق	ırmağ
جو	cū	ایرمق	ırmağ
رود	rūd	چای	çay
آبگیر	āb-gīr	کول	göl
تالاب	tāl-āb	کول	göl
کولاب	kūl-āb	کول	göl
ستخر	sitehr	کول	göl
ژی	jī	آیازمه	ayazma
ژیر	jīr	آیازمه	ayazma
برکه	berke	حوض ¹⁵⁷	havuz
آغره	āgre	صویى چکلمش دره	şuyu çekilmiş dere

¹⁵³ کمی رئیس

¹⁵⁴ بهر

¹⁵⁵ رودبار

¹⁵⁶ جویبار

¹⁵⁷ حوض

şarıltı	شارلتی	ābşār	آبشار
sel suyu	سیل صوی	seyl-āb	سیلاب
şu üzerindeki kabarcıklar	صو اوزرنده کی قبار جقلر	ğūze-i āb	غوزه آب
şu kabarcıklar	صو اوزرنده کی قبار جقلر	āb-sevār	آبسوار
pınar	پکار	ser-çeşme	سرچشمه
bulanık	بولانق	tîre	تیره
yüzgeç	یوزکج	şinā	شنا
yüzgeç	یوزکج	şināb	شناب
yüzgeç	یوزکج	şināber	شنابر
yüzgeç	یوزکج	şināver	شناور
yüzgeç	یوزکج	āšnāger	آشناگر
dalğıc	دالغج	ğūte-bāz	غوطهباز
köprü	کپری	pol	پل
balık	بالق	māhī	ماهی
timsāh balığı	تمساح بالقی	neheng	نهنگ
balık	بالق	semek	سمک
kılıçık	کیلچق	hār-māhī	خار ماهی
yengec	ینکج	her-çeng ¹⁵⁸	خرچنگ ¹⁵⁸
balık ağı	بالق آغی	şest	شست
olta ignesi	ولته ایکنهسی	dūk	دوک

رنکه دائر Renge dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
گونه ¹⁵⁹	gūne	رنک	renk
فام	fām	بویه	boya
سبز	sebz	یشل	[34]yeşil
سیاه	siyāh	قاره	qara
زرد	zerd	صاری	şarı
اسپرك	isperek	صاری	şarı
سفید	sifid	بیاض	beyāz
سپید	sipīd	بیاض	beyāz
سفیدا	sifidā	بیاض	beyāz

¹⁵⁸ خرچنگ

¹⁵⁹ گونه

beyāz boya	بیاض بویه	sifīdāc	سفیداج
beyāz boya	بیاض بویه	sipīde	سپیده
beyāz	بیاض	sipīdaḡ	سپیداق
ķırmızı	قرمزی	sorḡ	سرخ
ķırmızı	قرمزی	āzergūn ¹⁶⁰	آزرگون
fistīḡ	فستقی	pūr	پور
ķızıl boya	قرل بویه	zencifir	زنجفر
māʾī	مائی	nīlgūn	نیلگون
māʾī	مائی	zerḡ	زرق
māʾī	مائی	nīlī	نیلی
māʾī	مائی	kebūd	کبود
māʾī	مائی	mīnāfām	مینافام
māʾī	مائی	nīlfām ¹⁶¹	نیلفام
çivid	چیوید	nīle	نیله
cengār dinilen boya	جنگار دنیلان بویه	şengerf	شنگرف
cengār dinilen boya	جنگار دنیلان بویه	jengār	ژنگار
çivid	چیوید	leylec	لیلج

Ebniyeye dāʾir

ابنیه یه دائر

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
ev	او	ḡāne	خانه
konak	قوناق	kāşāne	کاشانه
köşk	کوشک	kāḡ	کاخ
yazlık ev	یازلق او	teḡkem	تخکم
temel	تمل	vāde	واده
temel	تمل	pīş-nehād	پیشنهاده
ḡavī	قوی	ostovār	استوار
binā	بنا	dār ¹⁶²	دار
direk	دیرک	sotūn	ستون
dīvār	دیوار	lād	لاد
dīvār dibi	دیوار دیبی	bonlād	بنلاد

¹⁶⁰ آزرگون¹⁶¹ نیلفام¹⁶² داز

havlı	حولی	miyān-serā	میانسرا
[35]ev öñü	او اوکی	revāk-i ḥāne	رواق خانه
harem dā'iresi	حرم دائره سی	zenāne	زنانه
iç ve içerü	ایچ و ایچرو	derün	درون
dış ve dışaru	طیش و طیشرو	birün	بیرون
ķubbe	قبه	ṭārom	طارم
ḥarāb	خراب	yebāb	یباب
kömürlük	کموړلک	işbū	اشبو
büyük kapu	بیوک قپو	dervāze	دروازه
ķapu	قپو	der	در
ķapu sürmesi	قپو سورمه سی	felc	فلج
kilid	کلید	ķofl	قفل ¹⁶³
anahtar	آناختار ¹⁶⁴	mojeng	مژنگ
küçük ķapu	کوچک قپو	deriçe	دریچه
yukarı	یوقاری	bālā	بالا
aşağı	آشاغی	pāyīn	پایین
ķat	قات	tā	تا
ķat	قات	tūy	توی
yağmur oluğu	یغمور اولوغي	nāvdān	ناودان
nerdibān	نردبان	pillekān	پلکان ¹⁶⁵
oda	اوطه	otāk	اطاق ¹⁶⁶
oda	اوطه	ḥocīre	خجیره ¹⁶⁷
üst katdaki oda	اوست قاتده کی اوطه	ser-tāk	سرتاق
yer altındaki oda	یر آلتنده کی اوطه	serd-āb	سرداب
ķış oğası	قیش اوطه سی	tāb-ḥāne	تابخانه
yataķ ođası	یتاق اوطه سی	şebistān	شبستان
eşik	اشک	āstān	آستان
eşik	اشک	āstāne	آستانه
tāvān	تاوان	seķf	سقف
đam	طام	bām	بام
pencere	پنجره	rovzen	روزن
pencere	پنجره	ğorfe	غرفه
ķafesli pencere	قفسلی پنجره	ijgen	اژگن
ḥücre	حجره ¹⁶⁸	ṭākçe	طاقچه
firün	فرون	tenūr	تنور
ocak	اوجاق	kānūn	کانون

¹⁶³ قفل¹⁶⁴ آناختار¹⁶⁵ پیله کان¹⁶⁶ اوطاق¹⁶⁷ خجیره¹⁶⁸ حجره

baca	باجا	fekz	فکز
kuyu	قیو	çāh	چاه
kuyu	قیو	çeh	چه
derin	درین	jerf	ژرف
derin	درین	moğ	مغ
[36]çok derin	چوق درین ¹⁶⁹	beygūr	بیغور
kuyunuñ nihāyeti	قیونك نهایتی	pāy-āb	پایاب
kuyunuñ nihāyeti	قیونك نهایتی	teh	ته
murdār	مردار	feze	فزه
lağım	لغم	kārız	کاریز
dülger	دولگر	dirovger	دروگر
mi‘mār	معمار	dāzār	دازار
mancınık	منجق	ķerā	قرا
yonga	یونغه	terāşe	تراشه
törpü	تورپی	sovhān	سوهان
bıçkı	بیچکی	erre	اره ¹⁷⁰
destere	دستره	destere	دستره ¹⁷¹
yonulmamış	یونلمامش	nāterāş	ناتراش
törpülenmiş	تورپولنمش	sāv-āhen	ساواهن
burğu	بورغو	iskene	اسکنه
külünk	کولنك	mītın	میتین
çivi	چیوی	mīḥ	میخ
çikiç	چیکچ	çākūc	چاکوج
dağ kazıcı	طاغ قازیجی	kūh-ken	کوهکن
gündelik	کوندهلك	rūzāne	روزانه
lağımçı	لغمجی	neķb-zen	نقبزن

Ev eşyāsına dā’ir

اواشیاسنه دائر

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
eşyā	اشیا	kāçāl	کاچال
haşır	حصیر	būriyā	بوریا
keçe	کچه	ķālīçe	قالیچه
time (?) keçe	تیمه کچه	nemed	نمد

¹⁶⁹ جوق درین¹⁷⁰ ار¹⁷¹ دستر

kilim ve tül	کليم وتل	neh	نخ
şandālye	صنداليه	nişimen	نشیمن
iskemle	اسکمله	korsi	کرسی
üç ayaklı iskemle	اوچ آياقلى اسکمله	se-pā	سه پا
ayak yaygısı	آياق يايغيسی	pāy-endāz	پای انداز
örtü	اورتی	pūşide	پوشیده
döşeme	دوشمه	mendiş	مندیش
döşeme	دوشمه	zīg	زیغ
minder	مندر	zīr-efken	زیر افکن
yasdıķ	یصدق	bālīn	بالین
[37]perde	پرده	tetek	تتق
yataķ	یتاق	cāme-iḥvāb	جامه خواب
yataķ	یتاق	bīr	بیر
döşek	دوشك	bester ¹⁷²	بستر ¹⁷²
yük	يوك	peşm	پشم
pamuk	پموق	penbe	پنبه
atılmış pamuk	آتلمش پموق	sāvīs	ساویس
pamuk sepeti	پموق سپتی	sāvīn	ساوین
baş yaşıdıĝı	باش یاصدیغی	ser-bālīn	سربالین
yüz yaşıdıĝı	یوز یاصدیغی	nāz-bāliš	ناز بالش
çarşaf	چارشف	çar-şeb	چارشب
yorĝan	یورغان	devāc	دواج
cibinlik	جبینك	celbāb	جلباب
testi	دستی	sebū	سبو
testi	دستی	kilece	کلهجه
küçük testi	کوچك دستی	kāb- kūce	قاب قوجه
şişe	شیشه	ābgīne	آبگینه
şişe	شیشه	mīnā	مینا
kırba	قیربا	meşk	مشک
bardaķ	بارداق	kūze ¹⁷³	کوزه ¹⁷³
bardaķ	بارداق	peygāle	پیغاله
ķadeḥ	قدح	peymāne	پیمانہ
ķadeḥ	قدح	cām	جام
ķadeḥ	قدح	sāĝer	ساغر
büyük ķadeḥ	بيوك قدح	sātkī	ساتکی
büyük ķadeḥ	بيوك قدح	sātkīn	ساتکین
dolu ķadeḥ	طلو قدح	cūr	جور
şarāb ķabı	شراب قابی	evnek	اونك

¹⁷² بستر¹⁷³ گوزه

küçük şandık	کوچك صندوق	şendükçe	صندوقچه
çekmece	چكمجه	cābe	جابه
çekmece	چكمجه	pîş-tahte	پیشخته
çahta	چانطه	hemyān	همیان
küçük çahta	کوچك چانطه	hemyānçe	همیانچه
āyīne	آیینہ	mirāt	مرات
süpürge	سپورکه	cā-rüb	چاروب ¹⁷⁴
süpürge	سپورکه	ḥāk-rüb	خاکروب
yüz havlusu	یوز حولوسی	rüy-māl	روی مال
el havlusu	ال حولوسی ¹⁷⁵	dest-māl	دستمال
elbezi	ال بزى	dest-mālçe	دستمالچه
peştemāl	پشتمال	pîş-māl	پیشمال
[38]sofra	سفره	ḥvān	خوان
sofra	سفره	pîş-ḥvān	پیشخوان ¹⁷⁶
küçük sini	کوچك سینی	ḥvānçe	خوانچه
şam’dân	شمعدان	lāle	لاله
‘alev	علو	zebāne	زبانہ
yanan mûm	یانان موم	îzān	ایزان
yanan mûm	یانان موم	çirāğ	چراغ
fitil	فتیل	pitil	پتیل
nārgile	نارکیله	kelyān	قلیان
ligen ibrik	لیکن ابریق	āftāf	آفتاف
ibrik	ابریق	mitāre	متارہ
mangal	منقال	āteşdān	آتشدان
şoba	صوبہ	tābdān	تابدان
bıçak	بیچاق	kārd	کارد
bıçak	بیچاق	por-tāb	پرتاب
bıçak	بیچاق	ḥişt	خشت
keskin	کسکین	borrān	بران
keskin	کسکین	tîz	تیز
balta	بالطہ	tîşe	تیشہ
balta	بالطہ	teber	تبر
kesmez bıçak	کسمز بیچاق	kond	کند
bilegi taşı	بیلکو طاشی	fisāne	فسانہ
küp	کوپ	ḥom	خم
ligen	لیکن	teşt	طشت
agaç tekne	آغاچ تکنہ	lāk	لاک
maşraba	مشربه	çiçe	چچہ

¹⁷⁴ چاروب¹⁷⁵ الی حولوسی¹⁷⁶ پیشخون

koğa	قوغه	‘abāş	عباش
tabak	طباق	bolūt	بلوط
Küçük tabak	کوچک طباق	tabākçe	طباقچه
yemek kabı	یمک قابی	tüşedān	توشمدان
tencere	تنجره ¹⁷⁷	dīg	دیک
tuşluk	طوزلق	nemekdān	نمکدان
tava	طاوه	tābe	تابه
kebāb şişi	کباب شیشی	sīh	سیخ
kiçe	کیچه	kefçe	کفچه
kevgir	کوکیر	kef-gir	کفگیر
iskemle	اسکمله	zīrgāh	زیرگاه
elek	الک	pervizen	پرویزن
kalbur	قالبور	garbāl	غربال
hūnī	خونی	māçūçe	ماچوچه
hāvān	خاوان ¹⁷⁸	hāven	هاون
[39]körük	کوروک	kehe	قهه
körük	کوروک	keh	قه
şopa	صوپا	dest-çub	دست چوب
kanca vü çengel	قانه و چنکل	nişbel	نیشبل
kuyu çıkırığı	قپو چقریغی	gerger	غرغر
şoba	صوبه	pîç	پیچ
odun	اوطنون	hızom	هیزم
odun	اوطنون	hīme	هیمه
kömür	کمر	jikāl	ژکال
kömür	کمر	engoşt	انگشت ¹⁷⁹
ateşli kömür parçası	آتشلی کمر پارچسی	nigāl	نگال
ateş	آتش	kāğ	کاغ
ateş	آتش	āzer	آزر ¹⁸⁰
ateş şu‘lesi	آتش شعلهسی	nebş	نیش
ateş kuru	آتش قوری	eğer	اخر ¹⁸¹
ateş yalımı ya‘nī ālev ma‘nāsına	آتش یالمی یعنی علو معناسنه	tef	تف
‘ālev vü kor	علو و قور	neğçe	نخچه
kıgılcım	قغلمج	şerer	شرر
kıgılcım	قغلمج	şerāre	شراره
kıgılcım	قغلمج	şerār	شرار
kül	کل	hākister	خاکستر

¹⁷⁷ تنجره¹⁷⁸ خاوان¹⁷⁹ انگشت¹⁸⁰ آزر¹⁸¹ اخر

Elde kullanılan eşyā الدہ قولانیان اشیا

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
کار دو	kārdū	مقاص	maķaş
سنتره	sitre	اوستره	ustura
چاکو	çākū	چاقی	çaķı
مگسوان ¹⁸²	megesvān	سنگلک	sineklik
مگسران ¹⁸³	meges-rān	سنگلک	sineklik
بادزن	bād-zen	یلپازه	yelpāze
بادبیزن	bād-bīzen	یلپازه	yelpāze
بادبازو	bād-bāzū	یلپازه	yelpāze
بادبیز	bād-bīz	یلپازه	yelpāze
سایبان	sāyebān	شمسیه	şemsiye
آزار ¹⁸⁴	izār	فوطه	fuṭa
دستارچه	destārçe	مندل	mendil
شانه	şāne	طراق	[40]ṭaraķ
زیب	zīb	زینت	ziynet
ابروکن	ebrū-ken	جنبیز	cınbız
چیزه	çīze	جنبیز	cınbız
وسمه	vesme	راستق	rāstıķ
غازه	ġāze	قرمزى دوزکون	ķırmızı düzgün
ژغاله	jīgāle	بیاض دوزکون	beyāz düzgün
دستوان	destvān	الديون	eldiven
دستانه	destāne	الديون	eldiven
منگوش	mengūş	کوپه	küpe
گوشوار	gūşvār	کوپه	küpe
انگشتر	engoşter	یوزک	yüzük
نگین	nigīn	یوزک	yüzük

¹⁸² مکسوان

¹⁸³ مکسران

¹⁸⁴ آزار

اٲوابه ځاٲر Eşvāba dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
بارانیه	bārāniye	یغمورلق و قیوط	yağmurluk ve kaput
بالاپوش	bālā-pūş	اوسته کییلانشی	üste giyilen şey
اشترابه	oştorābe	دوهیوکنډن یاپیلان اٲواب	deve yününden yapılan eşvab
جامه	cāme	اٲواب	eşvab
سمول	somül	اسکیمش اٲواب	eskimiş eşvāb
پوستین	püstīn	کورک	kürk
مویینه	mūyīne	کورک	kürk
فروه	ferve	سمورکورک	samur kürk
نیمتن	nīm-ten	منتان	mintan
قبا	qabā	قافتان	kaftan
قباچه	qabāçe	انتاری	entārī
دلُق	delq	خرقه	hırqa
زیربند	zīr-bend	کمر وقوشاق	kemer ve kuşak
سینه بند	sīne-bend	کمر وقوشاق	kemer ve kuşak
میان بند	miyān-bend	کمر وقوشاق	kemer ve kuşak
پیراهن	pīrāhen	کوملک	gömlek
پیرهن	pīrhen	کوملک	gömlek
گریبان	girībān	یقا	yaqa
آستین	āstīn	یک	yek
دامن	dāmen	اتک	etek
رانین	rānīn	چاقشیر	[41]çaqşır
شلوار بند	şalvār-bend	اوچقور	uçkur
بازو بند	bāzū-bend	قول باغی	kol bağı
زانو بند	zānū-bend	دیزباغی	diz bağı
لالک	lālek	آیاق قابی	ayaqqabı
پای پوش	pāy-pūş	پاپوچ و ترلک	pāpūç ve terlik
کفش	kefş	پاپوچ و ترلک	pāpūç ve terlik
پایدان	pāydān	پاپوچ و ترلک	pāpūç ve terlik
چاچله	çaçeale	پوستال دینلن قوندره	postal denilen kundura
موزه	mūze	چیزمه	çizme
شمم	şimem	چارق	çarık
پاشنه	pāşne	اوکچه	ökçe

Başa giyilen ve esbâblığa dâ'ir

باشه کیلان و اسبابلغه دائر

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
طاقیه	ṭāḳiye	تاککه	takke
کلهپوش	koleh-pūş	ترپوش دینن تاککه	terpūş denen takke
کلوته	kolüte	قاوق	ķavuk
دستار	destār	صارق	şarık
سربند	ser-bend	یمنی	yemeni
شامه	şāme	باش اورتیسی	baş örtüsü
سرپوش	ser-pūş	باش اورتیسی	baş örtüsü
روپوش	rū-pūş	یوز اورتیسی یعنی پچه	yüz örtüsü ya'nī peçe
ایازی	eyāzī	یوز اورتیسی یعنی پچه	yüz örtüsü ya'nī peçe
نقاب	niķāb	یوز اورتیسی یعنی پچه	yüz örtüsü ya'nī peçe
چشم بند	çeşm-bend	یوز اورتیسی یعنی پچه	yüz örtüsü ya'nī peçe
چشم آویز	çeşm-āvīz	یوز اورتیسی یعنی پچه	yüz örtüsü ya'nī peçe
چادر شب	çādor-şeb	فراجه کبی کییلان چارشف که جار دینیلور	ferāce gibi giyilen çārşaf ki cār dinilür
زرکش	zer-keş	صیرمهلی	şırmalı
زرباف	zer-bāf	صیرمه طقومهلی	şırma doķumalı
زرتاری	zer-tārī	صیرمه طقومهلی	şırma doķumalı
زرتار	zer-tār	صیرمه وتل	şırma ve tül
زورشته	zer-rişte	صیرمه وتل	şırma ve tül
پرنو	per-nov	اطلس	āṭlas
پرنیان	perniyān	داللی اطلس	dallı āṭlas
پرنده	perende	داللی اطلس	dallı āṭlas
کالا	kālā	قماش	ķumāş
پرکال	perkāl	قماش	ķumāş
دیبا	dībā	قماش	ķumāş
کمخا	kemḥā	قماش	[42]ķumāş
نوآورد	nov-āverd	یکی چیقمه	yeñi çıkma
نگارنده	nigārende	نقشلی	naķışlı
نگار	nigār	نقش	naķış
زیگ ¹⁸⁵	zīg	اورنك بزى	örnek bezi

ترزیلکه دائر Terzilige dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
بخیزمن	beḥiye-zen	ترزی	terzi
بخیه	beḥiye	دیکش	dikiş
آرش	ārş	آرشون	ārşun
گز	gez	آرشون	ārşun
گاز ¹⁸⁶	gāz	مقاص	maḳāş
پيله	pīle	ایپک	ipek
رشته	rişte	ایپلک	iplik
بالوایه ¹⁸⁷	bālvāye	ایپلک	iplik
سوزن	sūzen	ایکنه	igne
سوفار	sūfār	ایکنه یوردی	igne yurdu
چشم سوزن	çeşm-i sūzen	ایکنه دلیکی	igne deligi
سوزندان	sūzendān	ایکنه دنلک	ignedānlık
انگشته	engoşte	یوکسک	yüksük
انگله	engole	دوکمه	düğme
شکاف	şikāf	بیرتماج	yırtmac
رخنه	reḥne	کدک	gedik
سوراخ	sūrāḥ	دلک	delik
سفته	softe	بیرتق	yırtıq
کراده	kirāde	اسکی	eski
فرسوده	fersūde	اسکی	eski
گره	giriḥ	دوکم	düğüm
رفاگر	refāger	اورجی	örücü
رفوگر	refüger	اورجی	örücü
رفو	refü	اورکی	örgü
ژنده	jinde	یما	yama
لاخه	lāḥe	یما	yama
پینه	pīne	یما	yama
پینه دوز	pīne-düz	اسکیجی	eskici
مکوک	mekūk	مکیک	mekik

¹⁸⁶ گاز

¹⁸⁷ بالواسه

tezgāh	تَرَکاه	destgāh	دستگاه
[43]argıc	أَرعج	tār	تار
ārış	أَریش	pūt	پوت
kat kat	کات کات	tūy-tūy	توی توی
buruşuk	بوریشق	por-çin	پرچین
büklüm	بوکلم	pîç	پیچ
büklüm	بوکلم	pîç-â-pîç	پیچپیچ
dolaşık	طولاشق	pîçiş	پیچش

وجود انسانه دائر Vucūd-ı insāna dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
روان	revān	جان	cān
سر	ser	باش	baş
موی	mūy	قیل	qıl
مو	mū	قیل	qıl
گیسو	gīsū	صاچ	şaç
میانسر	miyān-ser	باشک اورتہسی	başın ortası
فراک	ferāk	باشک تپہسی	başın tepesi
مرغول	mergūl	قیویرجق صاچ	kıvrıcık saç
شکنج	şikenc	قیویرجق صاچ	kıvrıcık saç
تکو	tekū	قیویرجق صاچ	kıvrıcık saç
پیچیدہ	pîçide	طولاشق	dolaşık
چین	çin	بوکلم	büklüm
پیچدار	pîç-dār	بوکلم	büklüm
شکن	şiken	بوکلم	büklüm
طرہ	torre	اوریلی صاچ	örülü saç
ہباک	hibāk	باشک تپہسی	başın tepesi
اہیانہ	āhiyāne	باشک طاسی	başın taşısı

çehre	چهره	peyker	پیکر
yüz	یوز	rūy	روی
yüz	یوز	rū	رو
alın	الین	pīṣānī	پیشانی
kaş	قاش	ebrū	ابرو
göz	کوز	çeşm	چشم
göz	کوز	dīde	دیده
göz ucu	کوز اوجی	ğamze	غمزه
göz bebegi	کوز ببکی	merdom	مردم
göz bebegi	کوز ببکی	merdūr	مردور
kirpik	کریک	moje	مژه
[44]kirpik	کریک	mojge	مژگه
kirpikler	کریک‌لر	mojgān	مژگان
yanak	یناق	roḥsār	رخسار
yanak	یناق	roḥ	رخ
beñ	بك	ḥāl	خال
burun	بورون	bīnī	بینی
ağız	اغز	dehān	دهان
ağız	اغز	dehen	دهن
ağzıñ eṭrāfı	آغزک اطرافی	jefre	ژفره
dudağ	دوداق	leb	لب
diş	دیش	dendān	دندان
dil	دل	zebān	زبان
damağ	دماغ	kām	کام ¹⁸⁸
boğaz	بوغاز	gelū	گلو
çeñe	چکه	zeneḥ	زنخ
çeñe	چکه	zeneḥdān	زنخدان
çeñe çukuru	چکه چقوری	çāh-i zeneḥdān	چاه زنخدان
çeñe altı	چکه التی	gabgab	غبغب
kulağ	قولاغ	gūş	گوش
kulağ tozu	قولاغ توزی	benāgūş	بناگوش

bıyık	ببيق	borūt	بروت
şakal	صقال	rîş	ریش
ķaba şakal	قبا صقال	bolme	بلمه
ķır şaşal	قیر صقال	āmīz-mū	آمیزمو
ķır şaşal	قیر صقال	do-mūy	دوموی
ķaba şakal	قبا صقال	holūfe	هلوفه
köse şakal	کوسه صقال	teng-rîş ¹⁸⁹	تنگ ریش ¹⁸⁹
boyun	بیون	gerden	گردن
eñse	اکسه	pes	پس
beden	بدن	tene	تنه
omuz	اوموز	dūş	دوش
ķol	قول	bāzū	بازو
dirsek	دیرسک	vāren	وارن
bilek	بیلک	bişkenc ¹⁹⁰	بشکنج ¹⁹⁰
bilek	بیلک	sā'id	ساعد
el	ال	dest	دست
avuc	أوج	kef	کف
avuc	أوج	āye	آیه
avuc	أوج	hebek	هَبک
yumruk	یومرق	moşt	مشت
[45]parmak	پارمق	engoşt	انگشت
baş parmak	باش پارمق	engoşt-i ner	انگشت نر
baş parmak	باش پارمق	ibhām	ابهام
ikinci parmak	ایکنجی پارمق	sebbābe	سبابه
orta parmak	اورته پارمق	vasaṭe	وسطه
adsız parmak	ادسز پارمق	binşir	بنصر
serçe parmak	سرچه پارمق	hınşir	حنصر
serçe parmak	سرچه پارمق	kāblic	کابلج
parmak ucu	پارمق اوجی	ser-engoşt	سرانگشت
tırnak	طرناق	nāḥon	ناخن

¹⁸⁹ تنک ریش

¹⁹⁰ بشکنج

pençe	پنچه	çeng	چنگ ¹⁹¹
pençe	پنچه	çengāl	چنگال ¹⁹²
gögüs	کوکس	sīne	سینه
arğa	آرقه	pošt	پشت
meme	ممه	pistān	پیستان
qarın	قارن	şikem	شکم
göbek	کوبک	nāfe	نافه
bel	بل	kemergāh	کمرگاه
bel	بل	miyān	میان
kaşık	قاصق	zihār	زهار ¹⁹³
yan iñü	یان ایکو	pehlū	پهلو
diz	دیز	zānū	زانو
ayaq	ایاق	pāy	پای
ayaq	ایاق	pā	پا
ayaq üstü	ایاق اوستی	pošt-i pā	پشتپا
ayaq altı	ایاق التی	zīr-i pā	زیرپا
topuk	طپوق	pijūl	پژول
adım	ادم	gām	گام ¹⁹⁴
topuk kemigi	طپوق کمیکی	şitāleng	شتالنگ ¹⁹⁵
deri	دری	pūst	پوست
ter	تر	ḥv̄i	خوی
kemik	کمیك	ostoḥvān	استخوان
ilik	ایلیك	moḥ	مخ
damar	طمار	reg	رگ ¹⁹⁶
iç	ایچ	meğz	مغز
nefes	نفس	dem	دم
kalb	قلب	dil	دل
kan	قان	hūn	خون

¹⁹¹ چنگ

¹⁹² چنگال

¹⁹³ زهار

¹⁹⁴ گام

¹⁹⁵ شتالنگ

¹⁹⁶ رگ

kan	قان	sorḡ-āb	سرخاب
şırdan	شیردن	şīrdān	شیردان
[46]böbrek	بوبرک	ciger-bend	جگر بند
böbrek	بوبرک	būrnek	بورنک
öd	اود	zehre	زهره ¹⁹⁷
böbrek	بوبرک	gorde	گرده
bağırşak	بغیرصاق	rūde	روده
göz yaşı	کوزیاشی	eşk	اشک
göz yaşı	کوزیاشی	sirişk	سرشک
çapaq	چپاق	pīḡ	پیخ
çapaq	چپاق	jefg	ژفگی ¹⁹⁸
güzel saçlı	کوزل صاچلی	moşkīn- kolāh	مشکین کلاه
güzel saçlı	کوزل صاچلی	moşkīn -koleh	مشکین کله
güzel benli	کوزل بکلی	moşkīn- çāh	مشکین چاه
güzel benli	کوزل بکلی	moşkīn- çeh	مشکین چه
her ʔarafdan şalınan güzel saç	هر طرفدن سالنان کوزل صاچ	ferḡāl	فرخال
güzel đudak	کوزل دوداق	yāḡūt-i ḡām	یاقوت خام
güzel đudak	کوزل دوداق	yāḡūt-i ser-beste	یاقوت سر بسته

İnsāndaki olan ḡaller انسانده کی اولان حاللر

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
ṭabī‘at	طبیعت	meniş	منش
ṭabī‘at	طبیعت	nihād	نهاد
uyku	اویقو	ḡāb	خواب
esneme	اسنمه	fāz	فاز
esneme	اسنمه	yāze	یازه
esneme	اسنمه	ḡemyāze	خمیازه
esneme	اسنمه	bāsok	باسک

¹⁹⁷ زهر

¹⁹⁸ ژفک

gölme	کولمه	ḡande	خنده
ağlama	اغلما	giryē	گریه
gegirme	ککیرمه	āroḡ	أروغ
korḡu	قورقو	bāk	باك
korḡu	قورق	herās	هراس
korḡu	قورق	ters	ترس
ses	سس	āvāz	آواز
ses	سس	bāng	بانگ ¹⁹⁹
şedā	صدا	nevā	نوا
utanmak	اوتانماق	şerm	شرم
‘ār	عار	neng	ننگ
‘akıl	عقل	ḡired	خرد
‘akıl	عقل	hūş	هوش
[47]‘akıl	عقل	huş	هش
öpüş	اوپوش	būs	بوس
ḡaset	حست ²⁰⁰	boḡl	بخل
ḡuvvet	قوت	nīrū	نیرو
ḡanā‘at	قناعت	ḡorsend	خرسند
ḡasa	طاسه	bing	بنگ ²⁰¹
ḡasa	طاسه	bilbāl	بلبال
ḡasa	طاسه	fejē	فزم
söz	سوز	soḡen	سخن
latife	لطیفه	bezle	بذله ²⁰²
ḡırş	حرص ²⁰³	āz	آز
uyanık	اویانق	bīdār	بیدار
seḡāvet	سخاوت	cevān-merd	جوانمرد
ḡam	غم	endūh	اندوه
ḡucaḡ	قوجاق	āḡūş	آغوش

Güzellige dā’ir کوزللیکه دائر

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
‘āşık	عاشق	dūst-dār	دوستدار
güzel	کوزل	ḡūb	خوب

¹⁹⁹ بانگ

²⁰⁰ خست

²⁰¹ بمنگ

²⁰² بذله

²⁰³ حرص

güzel	كوزل	Tork	ترك
maḥbūb	محبوب	šāhid	شاهد
tüysüz maḥbūb	تویسز محبوب	tekel	تكمل ²⁰⁴
tüysüz maḥbūb	تویسز محبوب	sāde-rüy	ساده روی
doğru	طوغری	sehī	سهی
esmer	اسمر	siyeh-çerde	سیه چرده
buğdaysı	بغدايسى	gendomgün	گندم گون
ḥalīm ve nāzik	حليم و نازك	nerm-sāz	نرم ساز
ṭatlı gülme	طاتلی کولمه	şeker-ḥand	شکر خند
istihzā ile gülmek	استهزا ایله کولمک	ḥande-rîş	خندمریش
istihzā ile gülmek	استهزا ایله کولمک	rîş-ḥand	ریشخند
semîz	سمیز	ferbe	فربه
za‘îf	ضعیف	lāger	لاغر
görücü	کورجی	bînā	بینا
ṭatlı dilli	طاتلی دلی	çerb-zebān	چرب زبان
ṭatlı dilli	طاتلی دلی	şîrîn-gū	شیرین گو
çirkin	چرکین	zişt	زشت
fenā	فنا	bed	بد
[48]bodur ādam	بودور آدم	ğek	غک
‘Arab	عرب	zengi	زنگی
şağır	صاغر	ker	کر ²⁰⁵
şaşı	شاشی	kec-bîn	کچ بین ²⁰⁶
kirpiksiz göz	کرپکسز کوز	çîḥ	چیخ
kör	کور	nābînā	نابینا
kekeme	کهکهمه	gong	گنگ ²⁰⁷
kekeme	کهکهمه	elken	الکن ²⁰⁸
peltek	پلتک	hokje	هکزه ²⁰⁹
çolax	چولاق	çeng	چنگ ²¹⁰
ṭopal	طوپال	leng	لنگ ²¹¹
şışman	ششمان	zeft	زفت
genc oğlan	کنج اوغلان	ḥaṭ-āver	خط آور
civān	جوان	nov-ḥîz	نوخیز
civān	جوان	nov-ḥāst	نوخاست
nesli temîz	نسلی تمیز	bih-zād	بهزاد

²⁰⁴ تکمل

²⁰⁵ گر

²⁰⁶ گچ بین

²⁰⁷ کنگ

²⁰⁸ الکن

²⁰⁹ هاگزه

²¹⁰ چنگ

²¹¹ لنگ

nesli temîz	نسلی تمیز	govherî	گوهری
-------------	-----------	---------	-------

حاله دائر Hāle dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
دلیر	dilîr	یکیت	yigit
دلاور	dil-āver	یکیت	yigit
ذکی ²¹²	zekî	عقلی	‘aķıllı
سرسبک	ser-sebok	عقلسز	‘aķılsız
کالیوه	kālîve	أحمق	aķmak
غدنګ ²¹³	ġedeng	أحمق	aķmak
فغاک	fegāk	أحمق	aķmak
دنګ ²¹⁴	dang	أحمق	aķmak
هویره	hūbre	شاشقین	şaşkın
کودن ²¹⁵	kovden	بون احمق	bön aķmak
کنیر	kenîr	تنبل	tenbel
عفشل	‘efşil	تنبل	tenbel
ازگان	ezgān	تنبل	tenbel
مستمند	mostmend	مجزون	meczūn
شکنجه ²¹⁷	şikence	اذیت ²¹⁶	eziyet
پلاده	pelāde	قاسق	ķasık
ژیان	jiyān	طار غین و حدتلی	darġın ve ħiddetli
غردل	ġer-dil	قورقاق	ķorķaķ
زفت ²¹⁸	zofť	آج کوزلی	[49]ac gözlü
شکيب	şekîb	صبر	şabr
فسان	fesān	مصال	maşāl
فسانه	fesāne	مصال	maşāl
فريب	ferîb	حيله	ĥîle
آل	āl	حيله	ĥîle
زرق	zerķ	حيله	ĥîle

²¹² زکی

²¹³ غدنګ

²¹⁴ دنګ

²¹⁵ گودن

²¹⁶ ازیت

²¹⁷ شکنجه

²¹⁸ زفت

hîle	حيله	neyreng	نيرنگ
ğam ve ğuşşa	غم و غصه	mūje	موژه
feryād	فرياد	fūjān	فوژان
feryād	فرياد	şiven	شيون
feryād	فرياد	nāle	نالہ
çığlık	چغلق	ğargāşe	غرغشه
şamāta	شماته	garīv	غريو
ğavġā	غو غا	şūriş	شورش
ğavġa ve ‘inād	غو غا و عناد	sitīz	ستيز

Fāmilyā ve hısımlıġa dā’ir

فامليا و خصمغه دائر

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
bābā	بابا	peder	پدر
ana	آنا	māder	مادر
ügey baba	اوکی بابا	peder- ender	پدر اندر
karındaş	قربنداش	dāder	دادر
karındaş	قربنداش	berāder	برادر
kız karındaş	قزقربنداش	h̄vāher	خواهر
süd karındaş ve kız karındaş	سود قربنداش و قز قربنداش	hemşīre	همشیره
oġul	اوغل	ferzend	فرزند
oġlunuñ oġlu	اوغلينك اوغلی	nebīre	نبیره
kızınıñ oġlu	قزینك اوغلی	nebīse	نبیسه
yeñi doğan	یکی طوغان	nov-zād	نوزاد
çocuk	چوقق	kūdek	کودک
oġul	اوغل	pūr	پور
süd emen çocuk	سود امن چوقق ²¹⁹	şīr-h̄vār	شیر خوار
süd emen çocuk	سود امن چوقق	şīr-ħor	شیر خور
ebe kadın	ابه قادین	pīş-bār	پیش بار
ebe kadın	ابه قادین	bāzāc	بازاج
beşik	بشیک	mehd	مهد

²¹⁹ سود امن چوقق

beşik	بشیک	gehvāre ²²⁰	گهواره
ninni	ننی	nānū	نانو
[50]hanım	خانم	bānū	بانو
kız	قز	doht	دخت
kız	قز	dohter	دختر
kız	قز	düşize	دوشیزه
nişanlı	نشانلی	nām-zed	نامزد
nikāh pārası	نکاح پارهسی	kābīn	کابین
düğün	دوکون	sūr	سور
düğün	دوکون	biyugānī	بیوگانی
gelin	کلین	piyūg ²²¹	پیوگ
yeñi gelin	یکی کلین	nov-‘arūs	نوعروس
er ya‘nī koca	اریعنی قوجه	šovher	شوهر
er ya‘nī koca	اریعنی قوجه	şūy	شوی
koca	قوجه	hem-ser	همسر
dul	طول	bīve	بیوه
şībe	ثیبه	şūy-dīde	شوی دیده

کوزلردهکی احواله دائر Güzellerdeki aḥvāle dā‘ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
تور	tūr	معشوق	ma‘şūq
دلستان	dil-sitān	کوکلیجی	göñül alıcı
دلدار	dil-dār	کوکلیجی	göñül alıcı
دلارا	dil-ārā	کوکلیکلندریجی	göñül eglendirici
دلفریب	dil-ferīb	کوکلیالدادیجی	göñül aldadıcı
رعنا	ra‘nā	کوزل	güzel
غنچ	ganc	شیوه	şīve
شوخی	şūḥ	کوزل و نازک	güzel ve nāzik
شنک	şeng	کوزل و نازک	güzel ve nāzik
عشوه	‘işve	ناز	nāz
شیوهگر ²²²	şīveger	جلوملی	cilveli
وشت	vešt	کوزل	güzel

²²⁰ کهواره

²²¹ پیوک

²²² شیوهگر

güzel	کوزل	neğz	نغز
maḥbûb	محبوب	cānān	جانان
arḳadaş	آرقداش	yār	یار
arḳadaş	آرقداش	dem-sāz	دمساز
arḳadaş	آرقداش	demsān	دمسان
uzun boylu	اوزون بویلو	ser-bolend	سر بلند
semiz	سمیز	tenūmend	تنومند
şalınarak yürüyen	صالنمرق یورییان	ḫerāmān	خرامان
[51]şalınarak yürüyen	صالنمرق یورییان	çemān	چمان
yanık	یانق	por-süz	پرسوز
‘inādcı	عنادجی	nāgerdīde	ناگردیده ²²³
cefākār	جفاکار	kāfer-kīş	کافر کیش
genç	کنج	kem-sāl	کم سال
serḫoş	سر خوش	ser-germ	سرگرم
serḫoş	سر خوش	mest	مست
serḫoş	سر خوش	ser-mest	سر مست
meclis	مجلس	bezm	بزم
‘işret meclisi	عشرت مجلسی	mīkzed	میکزد
esrār	اسرار	beng	بنگی ²²⁴
esrār içen	اسرار ایچن	bengī	بنگی ²²⁵
ḫüysuz	خویسز	bed-ḫüy	بد خوی
ḫüysuz	خویسز	bed-mihr	بد مهر

اختیارلغه و لازم اولان خدمتکارلغه دائر İhtiyârlığa ve lâzım olan hizmetkârlığa dâ’ir

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
yaşlı	یاشلی	zāl	زال
yaşlı	یاشلی	sāl-ḫorde	سالخورده
yaşlı	یاشلی	sāl-ḫor	سالخور
yaşlı	یاشلی	sāl-dār	سالدار
yaşlı	یاشلی	sāl-dīde	سالدیده
yaşlı	یاشلی	pīr	پیر

²²³ ناگردیده

²²⁴ بنگ

²²⁵ بنگی

yaşlı	ياشلى	pîr-sāl	پير سال
ihtiyār kadın	اختيار قادين	pîre	پيره
ihtiyār kadın	اختيار قادين	pîr-zen	پير زن ²²⁶
bunamış	بونامش	fertūt	فرتوت
bunamış kadın	بونامش قادين	fertūte	فرتوته
sihîrbāz	سحر باز	cādū	جادو ²²⁷
ḥasīs	حسيس	teng-çeşm	تنگ چشم ²²⁸
büyü ve efsün	بيو و افسون	mesrūd	مسرود
büyücü	بيو جى	sihr-sāz	سحر ساز
nažarcı	نظر جى	bed-çesm	بد چشم
şamār	شمار	ṭepānçe	طپانچه ²²⁹
şamār	شمار	sîlî	سبلى
ḥidmetkār	خدمتکار	perestār	پرستار
uşāk	اوشاق	novker	نوکر
uşāk	اوشاق	ḥidmet-kon	خدمتکن ²³⁰
[52]kul	قول	rehî	رهى
köle	کوله	bende	بنده
köle	کوله	bendîde	بنديده
köle	کوله	bend-gîr	بندگیر
köle	کوله	zeydek	زیدک
câriye	جاریه	kenîz	کنیز
küçük câriye	کوچک جاریه	kenîzek	کنیزک
besleme kız	بسلمه قیز	pereste	پرسته
iş gören	ایش کورن	fiyār-āver	فیار آور
ziyāde қоşan	زیاده قوشان	ādiyūn	ادیون
ziyāde қоşan	زیاده قوشان	bād-pā	بادپا
ziyāde қоşan	زیاده قوشان	germ-ḥîz	گرمخیز
tekdir	تکدير	tevbîḥ/tovbîḥ	توبیخ
tekdir	تکدير	gūş-māl	گوشمال

²²⁶ پيره زن

²²⁷ چادو

²²⁸ تنك چشم

²²⁹ طپانچه

²³⁰ خدمتکن

فوشلره دائر Kuşlara dâ'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
مرغ	morğ	قوش	kuş
دگر	deger	حق قرآن قوشی	Hak-ı Kurān kuşu
همای	homāy	هما قوشی	hümā kuşu
باز	bāz	شاهین	şāhīn
شاهباز	şāh-bāz	بیاض طوغان	beyāz doğan
شهbaz	şeh-bāz	بیاض طوغان	beyāz doğan
شبخوان	şeb-ḥ ^v ān	بلبل	bülbül
هزار	hezār	بلبل	bülbül
مرغ سحر	morğ-i seher	بلبل	bülbül
مرغ شبخیز	morğ-i şeb-ḥīz	بلبل	bülbül
هزار داستان	hezār -dāstān	بلبل	bülbül
هزار آوا	hezār-āvā	بلبل	bülbül
هزار آواز	hezār-āvāz	بلبل	bülbül
زندباف	zend-bāf	بلبل	bülbül
زند خوان	zend-ḥ ^v ān	بلبل	bülbül
کبک	kebk	ککاک	keklik
ارج	erc	پوهو	pūhū
مرغ سلیمان	morğ-i Soleymān	هد هد	hüdhüd
کبوتر	kebüter	کوکرجین	gügercin
کبتر	keboter	کوکرجین	gügercin
تیهو ²³¹	tīhū	چیل قوشی	çil kuşu
قالنچه	qālınçe	صفصغان	şakşagan
ساج	sāc	سوسام قوشی	[53]sūsām kuşu
تزررو	tezerv	سولون	sülün
باشه	bāşe	آتمهجه	atmaca
چغوک	çoğük	سرچه	serçe
گنجشک	goncişk	سرچه	serçe
پرستو	perestū	قرلنغج	kırlangıc
کلنگ	koleng	طورنه	turna
فاخته	fāhte	اوکیک قوشی	ügeyik kuşu
پیواز	peyvāz	یراسه	yarasa
شب انگیز ²³²	şeb-engiz	یراسه	yarasa
شپیره	şeb-pere	یراسه	yarasa

²³¹ تیهو

²³² شب انگیز

kuzğun	قوز غون	kelāg	کلاغ
Hāk kuşu ya‘nī İshāk kuşu	حق قو شییعی اسحاق قوشی	morg-i şeb-āvīz	مرغ شب آویز
sülün	سولون	pūr	پور
şungur denilen ev kuşu	صنقور دنیلان او قوشی	şenķār	شنقار
deve kuşu	دوه قوشی	şotor- morg	شتر مرغ
ķarġa	قارغه	zāg	زاغ
ķarġa	قارغه	kerāker	کراکر
ķarġa sesi	قرغه سسی	kāg kāg	کاغ کاغ
atmaca	آتمجه	hīlā	هیلا
ügeyik kuşu	اوکیک قوشی	kūf	کوف
çaylak	چایلاق	ġelīvāj	غلیواژ ²³³
çaylak	چایلاق	zeġen	زغن
çaylak	چایلاق	vert	ورت
toyġar kuşu	طویغار قوشی	çekāv	چکاو
baykuş	بایقوش	coġd	جغد
baykuş	بایقوش	būm	بوم
baykuş	بایقوش	henīc	خنیج
tavuķ	طاوک	mākiyān	ماکیان
Hind tavuġu	هند طاووسی	pīl- morg	پیل مرغ
ķaz	قاز	beṭ	بط
ördek	اوردک	morg-āb	مرغ آب
av	او	şikār	شکار
yavru	یاوری	beççe	بچه ²³⁴
kuşcaġız	قوشجغز	morgēk	مرغک
ġaġa	غاغه	keleb	کلب
ġaġa	غاغه	nūl	نول
ķanād ucu	قناد اوجی	šāh-bāl	شاهبال
ķanād ucu	قناد اوجی	šāh-per	شاهپر
ķanād	قناد	bāl	بال
[54]ķanād	قناد	per	پر
uçmaķ	اوچمق	pervāz	پرواز
uçucu	اوچیجی	perende	پرنده
ötmek	اوتمک	serāyiden	سراییدن
kuş ķurşaġı	قوش قورصاگی	jāġer	ژاغر
kuş tersi	قوش ترسی	espehūl	اسپخول
yumurta	یمورطه	toġm-i morg	تخم مرغ
yuva	یوا	āşiyān	آشیان

²³³ غلواژ

²³⁴ بچه

yuva	یوا	lāne	لانه
kuş yemi	قوش یمی	çine	چینه
yumurta	یمورطه	morgāne	مرغانه
tuzağ	طوزاق	tele	تله
tuzağ	طوزاق	dām	دام
tuzağ	طوزاق	fağ	فق
kümes	کومس	kābūk	کابوک ²³⁵

Ḥayvānāta dā'ir

حیواناته دایر

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
koyun	قیون	mīş	میش
koyun	قیون	gūsfend	گوسفند ²³⁶
koyun	قیون	gūspend	گوسپند ²³⁷
koç	قوچ	şeğەر	صغر ²³⁸
kurbānlık koyun	قربانلق قیون	koçkār	قچقار
dişi koyun	دیشی قیون	māde-miş	ماده میش
kuzu	قوزی	berre	بره
keçi	کچی	boz	بز
keçi yavrusu	کچی یاورسی	bozgāle	بزغاله
boynuz	بوینوز	şāḥ	شاخ
boynuzlu	بوینوزلی	şāḥ-dār	شاخدار
sürü	سوری	reme	رمة
sürü	سوری	rem	رم
çobān	چوبان	şübān	شوبان
çobān	چوبان	şobān/şebān	شبان
geyik	کیک	kūr	کور
davar köstegi	طوار کوستکی	şakāl	شکال
öküz	اوکوز	gāv	گاو
inek	اینک	māde-gāv	ماده گاو
buzağ	بوزاغ	gūsāle	گوساله
[55]boyunduruk	بیوندرق	şāḥe	شاخه

²³⁵ کاپک²³⁶ کوسفند²³⁷ کوسپند²³⁸ صفر

şığırtmac	صغرتماچ	gellebān	گلەبان
deve	دوه	oştör	اشتر
deve	دوه	şotor	شتر
deve yavrusu	دوه یاورىسى	şotor-beççe	شتر بچه ²³⁹
deve yuları	دوه یولارى	mehār	مه‌ار
deveci	دوه‌جى	sārbān	ساربان
deveci	دوه‌جى	şotorbān	شتربان
deveci	دوه‌جى	sārvān	ساروان ²⁴⁰
ürkek hayvān	اوركك حيوان	rem-kerde	رمكرده
fil	فيل	pīl	پيل
fīlci	فيلجى	pīlbān	پيلبان
fil dışından yapılan şeyler	فيلديشندن ياپيلان شيلر	pīlāste	پيلاسته
at	آت	esb	اسب
at	آت	reḥş	رخش
yorğa at	يورغه آت	tek-āver	تكاور
eşkinlü at	اشكنلو آت	rehvār	ره‌وار
ķula at	قوله آت	yek-rān	يكران ²⁴¹
ķula at	قوله آت	semend	سمند
ķara yağız at	قره ياغز آت	şebdīz	شبدیز
ķır at	قيرآت	ḥing	خنگ ²⁴²
sert at	سرت آت	tovsen	توسن
binek hayvānı	بنك حيوانى	sotūr	ستور
yedek atı	يدك آتى	kotel	كتل
eşek	اشك	olāğ	الاغ
dağ eşegi	طاغ اشكى	ḥer-i deştī	خردشتى
ķuyruķ	قويرق	dom-bāl	دمبال
ķuyruķ	قويرق	dom	دم
ķuyruķlu	قويرقلى	dom-dār	دمدار
hergele	هركله ²⁴³	hergele	خركله ²⁴⁴
hayvānıñ geviş getirmesi	حيوانك كويش كتيرمسى	noşḥvār	نشخوار ²⁴⁵
ķişnemek	كشنىمك	şehūliden	شخوليدن
depme	دپمه	leged	لگد ²⁴⁶
yaralı at	يارملى آت	şehūde	شخوده
dizgin	ديزكين	ligām	لگام

²³⁹ شتر بچه

²⁴⁰ ساروان

²⁴¹ بكران

²⁴² خنگ

²⁴³ هركله

²⁴⁴ خركله

²⁴⁵ نشخار

²⁴⁶ لگد

dizgin	دیزکین	licām	لجام
dizgin	دیزکین	pālheng/ pāleheng	پالهنک
pālān	پالان	pālān	پالان ²⁴⁷
çul	چول	nemed	نمد
eger	اگر	zīn	زین
eger altındaki taşma	اگر آلتنده کی طاسمه	fitrāk	فتراک
köstek	کوستک	pāy-bend	پایبند
[56]köstek	کوستک	pāyvend	پایوند
at ve yol taşımı	آتو یول طاقمی	reht	رخت
ķamçı	قامچی	tāziyāne	تازیانه
sāyis	سایس	sotūrbān	ستوربان
eşekçi	اشکچی	herbān	خربان
ķatırcı	قاطرچی	her-bende	خربند
hayvān	حیوان	cāne	جانه
sert	سرت	tond	تند
sert	سرت	zišt	زشت ²⁴⁸
arслан	آرسلان	hozebr	هزبر
arслан	آرسلان	şīr	شیر
erkek arslan	ارکک آرسلان	şīr-i ner	شیر نر
kükremiş arslan	کوکرمش آرسلان	şīr-i jiyān	شیر ژیان
ķaplan	قپلان	peleng	پلنگ ²⁴⁹
pārs	پارس	yūz	یوز
sırtlan	سیرتلان	keftār	کفتار
zürāfa denen hayvan	زرافه دینن حیوان	sornā-pā	سرنپا
zürāfa denen hayvan	زرافه دینن حیوان	oştör-gāv	اشترگاو
zürāfa denen hayvan	زرافه دینن حیوان	şotor-gāv	شترگاو
gergedan	کرگدان	kergeden	کرگدن ²⁵⁰
tilki	تلکی	rübāh	روباہ
bābāsi ‘ayu nenesi	باباسی عیوننہسی چقال بر نوع	gerşāl	گرشال
çaķal bir nev‘i hayvān	حیوان		
köstebek	کوستبک	müşek-i kūr	موشک کور
hınzır	خنزیر	hūk	خوک
dağ keçisi	طاغ کچیسی	nehcır	نخجیر
tavşan	طاوشان	her-güş	خرگوش
samūr	سمور	kebş	کبش
ķara ķulaķ	قره قولاق	siyāh-güş	سیاہ گوش
ķara ķulaķ	قره قولاق	siyeh-güş	سیه گوش

²⁴⁷ پالاد²⁴⁸ زست²⁴⁹ پلنگ²⁵⁰ گرگدن

zinçāp	زنجاپ	sencāb	سَنجَاب
‘ayu (ayu)	عیو (ایو)	ḥers	خَرس
māymūn	مایمون	būzīne	بوزینه ²⁵¹
nesnās dinen māymūn	نسناس دینن مایمون	nīm-ḥahre	نیم چهره
ḳuzḡun	قوزغون	hezēd	هزد
ḳurd	قورد	gorg	گرگ ²⁵²
kōpek	کوپک	seg	سگ ²⁵³
diši kōpek	دیشی کوپک	ṣeṣ-pestān	شش پستان
kōpek ūrmesi	کوپک اورمسی	lāyīden-i seg	لاییدن سگ ²⁵⁴
kedi	کدی	gorbe	گربه ²⁵⁵
fāre	فاره	mūṣ	موش
[57]büyük ve kanadlı yılan	بیوک و قنادلی بیلان	ejder	اژدر ²⁵⁶
büyük ve kanadlı yılan	بیوک و قنادلی بیلان	ejderhā	اژدرها ²⁵⁷
yılan	بیلان	mār	مار
kertenkele	کرتنکله	māt-reng	ماترنک
‘akreb	عقرب	kej-dom	کژدم ²⁵⁸
būḳalemūn	بو قلمون	būḳalemūn	بو قلمون ²⁵⁹
āteṣde yaşar bir nev‘i ḥayvān	آتشده یشار بر نوع حیوان	semender	سمندر
kirpi	کرپی	ḥār-pošt	خارپشت
kirpi	کرپی	ḥār-endāz	خارانداز
kirpi	کرپی	rāvra	راورا
ḳaplumbaḡa	قابلو مېغه	keṣef	کشف
ḳurbaḡa	قوربغه	vezeḡ	وزغ
ḳurbaḡa	قوربغه	ḡūk	غوک
ḳurbaḡa	قوربغه	ḳās	قاس
ḥekirge	چکرکه	mīk	میک
ḥekirge	چکرکه	meleḥ	ملخ
ṭırtıl dinilen böcek	طرطل دنیلان بوجک	ṣed-pā	صدپا
ṭırtıl dinilen böcek	طرطل دنیلان بوجک	ṣed-pāye	صدپایه
ḳarınca	قارنجه	mūr	مور
çok ayaklı böcek	چوق ایاقلی بوجک	hezār-pā	هزارپا
ḳurd	قورد	kirm	کرم

²⁵¹ بوزینه²⁵² گرگ²⁵³ سگ²⁵⁴ لاییدن سگ²⁵⁵ کریمه²⁵⁶ اژدر²⁵⁷ اژدرها²⁵⁸ کژدم²⁵⁹ قلمون

äteş böcegi	آتش بوجكى	şeb-tāb	شبتاب
sinek	سينك	meges ²⁶⁰	مگس
at sinegi	آت سنكى	her-meges ²⁶¹	خرمگس
sivri sinek	سيورى سنك	peşe	پشه
arı	ارى	monc	منج
arı	ارى	zenbūr	زنبور
koğan	قوغان	kendū ²⁶²	کندو
erkek örümcek	ارکک اورمچک	qodsīmān	قدسمان
örümcek	اورمچک	meges-gīr ²⁶³	مگسگیر
örümcek	اورمچک	tene	تنه
örümcek ağı	اورمچک آغی	tenīde	تنیده
örümcek ağı	اورمچک آغی	tār-i ‘ankebūt ²⁶⁴	تار عنکبوت
pīre	پیره	kek ²⁶⁵	کک
tahta kuruşu	تخته قوریسی	gesek	غسک
bit	بیت	işpeş ²⁶⁶	اشپش
bit	بیت	şepeş ²⁶⁷	شپش
buğday biti	بغداى بیتى	tezed	تزد

اصنافلغه دائر Eşnâflığa dâ’ir

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
[58]iş	ایش	fiyār	فیار
kazancı	قزانیجی	kāsib	کاسب
kuyumcu	قیومجی	zerger	زرگر
kuyumcu	قیومجی	covher-forūş	جوهر فروش
kuyumcu tãvası	قیومجی طاوہسی	pūte	پوته
varağçı	ورقجی	zer-kūb ²⁶⁸	زرکوب
varağçı	ورقجی	zer-dūz	زردوز
varağçı	ورقجی	zer-sāy	زرسای

²⁶⁰ مکس

²⁶¹ خرمکس

²⁶² کند

²⁶³ مکسگیر

²⁶⁴ تار عنکبوت

²⁶⁵ کک

²⁶⁶ اسپس

²⁶⁷ شپش

²⁶⁸ زرکوب

altun telci	آلتون تلجی	zer-kār	زرکار
yaldızcı	یالذجی	ṭelā-kār	طلاکار
şıрма işleyen	صیرمه ایشلیان	ṭelā-düz	طلادوز
şırmakeş	صیرمهکش	zer-rişteger	زر رشتگر
müşteri	مشتري	ḥerīdār	خریدار
ḥakkāk	حكاك	nigīn-sāy	نگین سای ²⁶⁹
resim	رسم	nigāriş	نگارش ²⁷⁰
ressām	رسم	naqş-bend	نقشبند
ressām	رسم	şüretger	صورتگر
ressām	رسم	çehre-perdāz	چهره پرداز ²⁷¹
zırhcı	زرهجي	zerrād	زراد
fābrīka	فابریقه	kārgāh	کارگاه
āyineci	آینهجی	āyīne-kār	آینه کار ²⁷²
dikici	دیكیجی	düz	دوز
ḥaffāf	حفاف	ūsūf	اوسکوف
ḥaffāf	حفاف	keşşger	کفشگر
çizme dikici	چز مه دیكیجی	müze-düz	موزه دوز
ḳunduracınıñ	قوندیرمجینك اوکندهکی بز	direfş	درفش
önündeki bez			
serrāc bıçķısı	سراج بیچķیسی	keşşirde	کشگرده ²⁷³
ķayış	قایش	devāl	دوال
palāncı	پالنجی	pālānī	پالانی
palān dikici	پلان دیكیجی	pālān-düz	پالاندوز
ḥaşīrci	حصیرجی	būriyā-bāf	بوریا باف
tüccār	تجار	ḥvāceğī	خواجگی ²⁷⁴
çömlekci	چوملکجی	kūzeger	کوز مگر
değirmenci	دکرمنجی	āsiyāger	آسیاگر
legenci	لیکنجی	teştger	طشتگر
demirci	تیمورجی	āhenger	آهنگر
çilingir	چلنکیر	çilānger	چلانگر ²⁷⁵
demirci ocağı	تیمورجی اوجاگی	kūre	کوره
[59]ḳuyucu	قویجی	çāhyūz	چاهویز ²⁷⁶
yardımcı	یاردمجی	yāver	یاور
cānbāz	جانباз	sāz –o- bāz	سازوباز

²⁶⁹ نکین سای

²⁷⁰ نکارش

²⁷¹ چهره داز

²⁷² آینه داز

²⁷³ کشگرده

²⁷⁴ خواجگی

²⁷⁵ چلانگر

²⁷⁶ چاهویز

pehlivān	پهلوان	nerīmān	نریمان
pehlivān	پهلوان	koṣṭi-gīr	کشتیگیر
güreş	کورش	koṣṭi	کشتی
bekçi	بکچی	pās-dār	پاسدار
bekçi	بکچی	pāsvān	پاسوان
bekçi	بکچی	pāsbān	پاسبان
bekçi	بکچی	nigehbān	نگهبان
bekçi	بکچی	nigeh-dār	نگهدار
gözcü	کوزجی	dīdebān	دیدهبان
donadıcı	دونادیجی	ārā	آرا
donadıcı	دونادیجی	ārāyende	آر آینده
avcı	اوجی	şikārger	شکارگر ²⁷⁷
meyhāne	میخانه	meykede	میکده
meyhāneci	میخانهجی	mey-forūş	می فروش
çerçici	چرچیجی	pīlever	پیلهور
nümüne	نمونه	nemūdec	نمودج
şan‘at ortağı	صنعت اورتاغی	enbāz	انباز
şan‘at	صنعت	pīşe	پیشه
sermāye	سرمایه	dest-māye	دستمایه
berber	بربر	sitr-mūy	سترموی
ücret	اجرت	dest-mozd	دست مزد
şerbetlik	شربتلك	yermeğān	یرمغان
fā‘ide	فائده	sūd	سود
zarar	ضرر	gezend	گزند ²⁷⁸

Fenā şan‘atlara ve fenā ḥāllere dā‘ir

فناصنعتلره و فناحاللره دائر

Türkçe	ترکی	Fārsī	فارسی
dilenci	دیلنجی	deryūze	دریوزه
dilenci	دیلنجی	deryūz	دریوز
dilenci	دیلنجی	keçkūl	کچکول
dilenci	دیلنجی	vere	وره
‘arsız dilenci	عارسز دیلنجی	nerregān	نرمگان

²⁷⁷ شکارگر²⁷⁸ گزند

‘arsız dilenci	عارسز ديلنجى	āvizgen	اویزگن ²⁷⁹
dilenci taş	دیلنجی طاسی	keşkūl	کشکول
çıplak	چپلاق	birehne	برهنه
[60]şikāyet	شکایت	gele	گله
faḡīr	فقیر	bīvāre	بیواره ²⁸⁰
faḡīr	فقیر	bīnevā	بینوا
faḡīr	فقیر	teng-ḡāl	تنگ حال ²⁸¹
faḡīr	فقیر	ḡacetmend	حاجتمند
baḡtsiz	بختسز	bed-aḡter	بداختر
düşkün	دوشکون	ḡāksār	خاکسار
düşkün	دوشکون	ḡāksān	خاکسان
ḡaḡīr	حقیر	ḡvār	خوار
šoṅu fenā olan	صوکی فنا اولان	bed-fercām	بدفرجام
šoṅu fenā olan	صوکی فنا اولان	āteṣīn	آتشین
āteṣli	آتشلی	āteṣnāk	آتشناک
ḡarāmī	حرامی	reh-zen	رهزن
ḡarāmī	حرامی	rāh-zen	راهزن
ḡırsız	خرسز ²⁸²	dozd	دزد
yan kesici	یان کسجی	zeyd-per	زیدپر
yan kesici	یان کسجی	devel-bāz	دولباز
yol kesici	یول کسجی	ṣeng	شنگ ²⁸³
yol kesici	یول کسجی	meṣeng	مشنگ ²⁸⁴
ḡırsız aşacak ip	خرسز آصهحق ایپ ²⁸⁵	çātū	چاتو
buḡaḡı	بوقاغی	bend	بند
buḡaḡı	بوقاغی	pey-bend	پیبند
kātıl	قاتل	merdom-koṣ	مردمکش
alçaḡ ve fenā ādam	آلچق وفنا آدم	bed-ḡū	بدخو
düşman	دشمن	bed-ḡvāh	بدخواه
koḡucu	قغوجی	soḡen-çīn	سخن چین
zālīm	ظالم	sitem-kār	ستمکار
zālīm	ظالم	sitemger	ستمگر ²⁸⁶
yaramaz	یراماز	bed-sīret	بدسیرت
çifteli	چفتلی	bed-zehre	بدزهره
azḡın	آزغین	gom-rāh	گمراه ²⁸⁷

²⁷⁹ اویزگن²⁸⁰ بیوايه²⁸¹ تنك حال²⁸² خرسز²⁸³ شنگ²⁸⁴ مشنگ²⁸⁵ خرسز²⁸⁶ ستمگر²⁸⁷ کمراه

خسته‌لغه دائر Hastalığa dā'ir

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
بجشک ²⁸⁸	bicişk	حکیم ²⁸⁸	hekīm
پزشک ²⁸⁹	pizişk	حکیم	hekīm
رنجور	rencūr	خسته	hasta
بیمار	bīmār	خسته	hasta
ورج	verc	قدید	[61]kadīd
رنج	renc	درد	derd
ریش	rīş	یاره	yara
زخم	zeħm	یاره	yara
زخم‌دار	zeħm-dār	یارملی	yaralı
آبله	ābile	سیویلجه	sivilce
ریم	rīm	جراحت	cerāhat
آماس	āmās	شیش	şiş
تبخاله	tebhāle	اوچق	uçuk
گریوند	gerīvend	اوچق	uçuk
ژخ	jeh	سیگیل	sigil
گر ²⁹⁰	ger	اویوز	uyuz
آتش پارسى	āteş-i Pārsī	یانی قره‌دینن چیبان	yanı kara denen çıban
دردسر	derd-i ser	باش آغریسی	baş ağrısı
سرگلو	ser-gelū	زکام نزله	zūkām nezle
سرفه	sorfe	اوکسورک	öksürük
سکنج	sikenc	اوکسورک	öksürük
لرزش	lerziş	تترمه یعنی اسپازموز	titreme ya'nī spazmoz
لرزه ²⁹¹	lerze	تترمه یعنی اسپازموز	titreme ya'nī spazmoz
دارو	dārū	علاج	‘ilāc
ناتوان	nātevān	ضعیف	za‘īf
مارمهره	mār-mohre	پانزهر	pānzehr
فادج	fādic	پانزهر	pānzehr
پادزهر ²⁹²	pādzehr	پانزهر	pānzehr

²⁸⁸ حکیم

²⁸⁹ پزشک

²⁹⁰ گر

²⁹¹ لرزه

²⁹² پادزهر

nişadır	نشادر	kātūn	قاطون
nişadır	نشادر	nūṣādor	نوشادر
tiryāk	ترياق	nūṣ-dārū	نوشدارو
pespese yaʿnī Hindistān cevizi çiçeği	پسپه سه یعنی هندستان جوزی چیچی ²⁹³	rāf	راف
yüzerlik	یوزرلک	sipend	سپند
çörek otu	چورك اوتی	būğenc	بوغنج
çörek otu	چورك اوتی	ğermic	غرمیج
kimyon	کمیون	zīre	زیره
kişniş	کشنیش	gişnīc	گشنیج ²⁹⁴
kişniş	کشنیش	kişnīz	کشنیز
zerdeçāl	زردمچال	zerdçāv	زردچاو
ḡudret ḡelvāsı	قدرت حلواسی	ter-engebīn	ترانگبین ²⁹⁵
ḡudret ḡelvāsı	قدرت حلواسی	ter-encebīn	ترانجبین
rāvend	راوند	rīvend	ریوند
rāvend	راوند	monc	منج
teşennüc	تنشج	nāsūr	ناسور
[62]yakı	یاقی	dāğ	داغ
yakı	یاقی	key	کی
tenkiye	تنقیه	heḡne	هقنه
güç	کوچ	doşvār	دشووار
damla şişesi	دامله شیشهسی	reşşe-rīz	رشهریز ²⁹⁶
eczā ezecek ḡavan eli	اجزا از مچك خوان الی	dest-i seng	دست سنگ ²⁹⁷
ayaḡ teri yaʿnī hekīme verilen ücret	آباق تری یعنی حکیمه ویریلان اجرت ²⁹⁸	pā-renc	پارنج
ayaḡ teri yaʿnī hekīme verilen ücret	آباق تری یعنی حکیمه ویریلان اجرت	pā-mozd	پامزد
ayaḡ teri yaʿnī hekīme verilen ücret	آباق تری یعنی حکیمه ویریلان اجرت	pāy-mozd	پایمزد
baḡşış	بخشیش	ḡefyāz	قفیاز

²⁹³ هندستان²⁹⁴ کشنیج²⁹⁵ ترانگبین²⁹⁶ رشهریز²⁹⁷ دست سنگ²⁹⁸ حکیمه

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
کاتب جان	kātib-i cān	جناب حق	Cenāb-ı Hāk
شحنة چارم کتاب ²⁹⁹	şeḥne-i çārom kitāb	حضرت پیغمبر علیه السلام	Ḥazret-i Peygamber 'aleyhi's-selām
سایه یزدان	sāye-i yezdān	پادشاه	pādişāh
سرسبزی	ser-sebzī	دولت	devlet
آب بی لجام	āb-i bīlicām	دولت و اقبال	devlet ve iqbāl
خاک رنگین	ḥāk-i rengīn	آلتون	altun
یاران فروش ³⁰⁰	yārān- forūş	وفاسز	vefāsız
سرگردان ³⁰¹	ser-gerdān	کبرلی	kibirli
نامرد	nāmerd	خسیس	ḥasīs
تنگ چشم ³⁰²	teng-çeşm	خسیس	ḥasīs
بخت دندان خای	baḥt-i dendān-ḥāy	ترس بخت	ters baḥt
فرمان خوان	fermān-ḥvān	معزول	ma'zūl
خانمکن	ḥāne-ken	چاقین و ناخلف	çapqın ve nāḥalef
پشت دادن	poşt dāden	قاچمق	kaçmak
درپس زانونهاد	der pes-i zānū nehād	عزلت ایتدی	'uzlet etdi
آب خضر ³⁰³	āb-i ḥezer/āb-i ḥezr	علم لدن	'ilm-i ledūn
هفت تن	heft ten	اصحاب کهف	aşḥāb-ı kehf
مرغدل	morğ-i dil	عقل	'aql
دین فروشان	dīn -forūşān	ریا ایدنلر	riyā edenler
نامه سیاه	nāme -siyāh	کناهارکار	günāhkār
زلف خطا	zolf-ḥatā	جرم و کناه	cürm ve günāh
سالخورده	sāl-ḥorde	پک اختیار	pek ihtiyār
کار سخت	kār-i seḥt	مشکل ایش	müşkül iş
زانوزدن	zānū zeden	تعظیم ایتmek	ta'zīm etmek
ناوک انداز	nāvek- endāz	طعن ایديجی	[63]tan edici
آش پختن	āş poḥten	برایشه قرار ویرمک	bir işe karar vermek
بیزار	bīzār	اوصانمش	uşanmış
شاهبو	şāh-bū	عنبر	'anber

²⁹⁹ شحنة³⁰⁰ یاران فروشی³⁰¹ سرگردان³⁰² تنك چشم³⁰³ آب خضر

misk	مسك	moşk	مشك
iyi gün dostu	ایکون دوستی	yār-i nov-bahār	یارنوبهار
sırrını fâş iden	سرینی فاش ایدن	kūtāh-bām	کوتامبام
düşman	دشمن	nātevān-bîn	ناتوان بین
pek fakîr	پک فقیر	kîse-kebūd	کیسه کیبود
fağîrlık nişānesi	فقیرلک نشانہسی	engoşt-nîl	انگشت نیل
ağır ve şakîl	اغر و ثقیل	girān-māye	گران مایه
ẖvāce	خواجه	nāvek-endāz-i edeb	ناوک انداز ادب
perîşān yazı	پریشان یازی	pāy-ikelāğ	پای کلاغ
mināre	مناره	gol-deste	گلدسته ³⁰⁴
gözlük	کوزلک	çeşm-i firengî	چشم فرنگی ³⁰⁵
maḥbubuñ kākülü	محبوبک کاکلی	sonbol-i ter	سنبل تر
meş’um adam	مشوم آدم	zāğ-ı siyāh	زاغ سیاه
‘ahdini bozan	عهدینی بوزان	zinhār-ẖvār	زنهار خوار
alçak ādam	الچق آدم	siyāh-kāse	سیاهکاسه
yüze gülücü	یوزه کولیجی	gendom-nemā	گندم نما ³⁰⁶
beyāz şeker	بیاض شکر	ṭeber-zed	طبرزد
aşısız va‘ad	اصلسز وعد	bād-i herze	باد هرزه
yaltaqlanmak	یالطقلنمق	rîş-i nāṭovr	ریش ناطور
ne bulsa yiye	نه بولسه بین	hoş-‘alef	خوش علف
güzel ağız	کوزل اغز	ḥātem-i gūyā	خاتم گویا ³⁰⁷
dil	دیل	minkār-i gol	منقار گل ³⁰⁸
kürk	کورک	cāme-i mūy	جامه موی
yeñi haber alan	ینی خبر آلان	çeşm’eş cehîd	چشمش جهید
boş gezen	بوشکزن	hîç-kāre	هیچکاره ³⁰⁹
‘inādcı	عنادجی	kāfir-mācerā	کافر ماجرا
perîşān hāl	پریشان حال	bî ser-o- pā	بی سرو پا
‘ayıb şey	عیبشی	bāz-gūne-pūstîn	بازگونه پوستین ³¹⁰
gece ve gündüz	کیجه و کوندز	cebhe-i ḥurşîd -o- māh	جبهه خورشید و ماه
sa‘y etdi	سعی ایندی	Dest-o-pā zed	دست و پا زد ³¹¹
‘ömrü tamām oldu	عمری تمام اولدی	por şode peymāne’eş	پرشده پیمانہ اش
dünyā vü devrān	دنیا و دوران	ḥvābgāh-i ġūl	خوابگاه غول
ḥor ve ḥaḳîr	خور و حقیر ³¹²	ḥāk şod	خاک شد

³⁰⁴ کلدسته³⁰⁵ چشم فرنگی³⁰⁶ گندم نما³⁰⁷ خاتم گویا³⁰⁸ منقار گل³⁰⁹ هیچکاره³¹⁰ بازگونه پوستین³¹¹ دست پا زد³¹² خور و حقیر

engerek yılanı	انكر ك يیلانی ³¹³	mār-i şeydā	مارشیدا
günāhsız müttehim	کناهسز متهم	gorg-i Yūsof	گرگ یوسف ³¹⁴
sağ el	صاغ ال	dest-i kār	دستکار
işāret eden	اشارت ایدن	ebrū-zen	ابروزن
[64]terk-i dünyā	ترك دنيا	ḥāne-forūş	خانه فروش
serseri	سرسری	ḥāne-bedūşī	خانه بدوشی
ekşi yüzölçü	اکشی یوزلی	sirke-ebrū	سرکه ابرو
muẓḥik ādam	مضحک آدم ³¹⁵	bāziçe-i Zengī-o- Rūm	بازیچه زنگی وروم ³¹⁶
ḥidmetci	خدمتچی	pīş-kār	پیشکار
vedā 'etmek	وداع ایتmek	şeb-ḥvān kerdn	شبخوان کردن ³¹⁷
tercümān	ترجمان	pīş-keş	پیشکش
gizli müfsid	کزیلی مفسد	kūteh-āstīn	کوته آستین
sefere niyet etmek	سفره نیت ایتmek	reht besten	رخت بستن
'iffet	عفت	āb-i Meryem	آبمریم ³¹⁸
fıkr ve telāş	فکرو تلاش	seng der kandīl	سنگ درقندیل ³¹⁹
ğazablı	غضبلی	ḥīre-şīr	خیره شیر
'özü ve bahāne	عذر و بهانه	hoşk-rīş	خشک ریش
kasık	قاسق	sāye-perest	سایه پرست
sarhoş	سرخوش	şeb-gīr	شبگیر
şarāb	شراب	āteş-i ter	آتش تر
şarāb	شراب	āteş-i bībād	آتش بی باد
dilber	دلبر	āhū-yi sefid	آهوی سفید
ḥūysuz	خویسز	bed-āgāz	بدآغاز
ḡudret ve ḡuvvet	قدرت وقوت	destgāh	دستگاه
ḡāyet ẓarīf	غایت ظریف	rend-o-ferezd	رندوفرزند ³²⁰
güzel şī'ir	کوزل شعر	mīve-i dil	میوه دل
zulüm	ظلم	dest-endāzī	دست اندازی ³²¹
çerağ ya'nī yanan fitil	چراغ یعنی یانان فتیل	zīr-demāniş	زیردمانش
fenā ṭalī'	فنا طالع	bed-pertov	بد پرتو
ḡadīm olan	قدیم اولان	Pā-yi çinār	پای چنار
ḡāzır cevāb	حاضر جواب	ter-zebān	ترزبان
müfsid alçak	مفسد الچق	zerde-ḡuş	زرده گوش
kendini medḡ iden	کندینی مدح ایدن	ḡod-forūş	خودفروش

³¹³ الکرک ییلاتی³¹⁴ گرگ یوسف³¹⁵ مضحک آدم³¹⁶ بازیچه زنگی وروم³¹⁷ شبخون کردن³¹⁸ آب مریم³¹⁹ سنگ درقندیل³²⁰ رندوفرزند³²¹ دست انداز

‘aқılsız	عقلسز	meğz-pūsīde	مغز پوسیده
nāz ile yürümek	ناز ایله یوریمک	dāmen-keşān	دامن کشان
çok gezmek	چوق کز مک	kaṭre-zen	قطره زن ³²²
hayāsız	حیاسز	nādāšt	ناداشت
gavğa etmek	غوغالیتمک	oştolom kerdn	اشتلم کردن
olmuş meyve	اولمش میوه	İsā-yi şeş-māhe	عیسی ششماهه
pek kolay iş	پک قولای ایش	mū-yi-ḥamīr	موی خمیر
zaḥmetli iş	زحمتلی ایش	mūze –vo- gil	موزه وگل ³²³
yeñi kibār	ینی کبار	nov-kīse	نوکیسه
müşkül iş	مشکل ایش	kār-i saht	کار سخت
nazlı beslenen	نازلی بسلنان	sāye-perverī	سایه پروری
[65]kibirli	کبرلی	gerdūn-sirişt	گردون سرشت
maḥbūbuñ gözü	محبوبک کوزی	āhū-yi donbāle-dār	آهوبدنباله‌دار
koğucu ve gammāz	قوغوجی و غماز	ḥen-zen	خن زن
işlek yol	ایشلک یول	rāh-i ḥʿābīde	راه خوابیده
āşikar olmak	آشکار اولمق	rūy-dāden	روی دادن ³²⁴
uzun sofra	اوزون سفره	ḥʿān-i dirāz	خوان دراز
āḥmak	آحمق	ḥīre-ser	خیرسر
şar‘alı olan	صرعملی اولان	sāye-dār	سایه دار
keçi	کچی ³²⁵	oştur-ḥūy	اشتر خوی
geçmez akçe	کچمز آقچه	naqd-i nārevā	نقدناروا
şiddetli rüzgār	شیدتلی روزکار ³²⁶	dīv-bād	دیوباد
şiddetli rüzgār	شیدتلی روزکار	merkeb-i Cem	مرکب جم
raḥatle geçen yıl	راحتله کچن ییل	şāh-sāl	شاهسال
gece	کیجه	zolf-i zemīn	زلف زمین
ince fikirli	اینجه فکرلی	oştur-bīn	اشتر بین
şīşe	شیشه	āb-i ḥoşk	آب خشک
şu kenārı	صوکناری	rūd-bār	رودبار ³²⁷
meş‘ūm olan	مشئوم اولان	sīz-pāy	سبز پای
zorlu dilenci	زورلی دیلنجی	ḥer-gedā	خرگدا

³²² قطره زد³²³ موزه وگل³²⁴ روی داد³²⁵ کچی³²⁶ شیدتلی روزکار³²⁷ رود باد

کوکله دانه اصطلاحات Göklere dā'ir ıstılāhāt

فارسی	Fārsī	ترکی	Türkçe
هفت آسیا	heft āsiyā	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت آبا	heft ābā	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت ایوان	heft eyvān	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت پرده ازرق	heft perde-i ezreḵ	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت پرگار ³²⁸	heft pergār	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت پوست	heft pūst	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت چتر آبگون ³²⁹	heft çetr-i ābgūn	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت خراش	heft ḫerāṣ	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت خم	heft ḫem	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت خضر ³³⁰	heft ḫezrā	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت سقف	heft sekf	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت طارم	heft tārom	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت طاق	heft tāḵ	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت طبق ³³¹	heft ṭabaḵ	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت قلعه مینا	heft ḳal'e-i mīnā	بدی قات کوکله	[66]yedi kat gökler
هفت کره	heft kore	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت گاه	heft gāh	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت گنبد	heft gonbed	بدی قات کوکله	yedi kat gökler
هفت مندیل	heft mendil	بدی قات کوکله	yedi kat gökler

³²⁸ هفت پرگار

³²⁹ هفت چتر آبگون

³³⁰ هفت خضر

³³¹ هفت طبق

yedi kat gökler	یدی قات کوکله	heft vālā-yi heẓr ³³²	هفت والای خضر ³³²
yedi kat gökler	یدی قات کوکله	heft heykel	هفت هیکل
doğuz kat āsumān	طقوز قات آسمان	noh şedef	نه صدف
doğuz kat āsumān	طقوز قات آسمان	noh revāḵ	نه رواق
doğuz kat āsumān	طقوز قات آسمان	noh ṭāḵ	نه طاق
semā	سما	nīlī-beḥr	نیلی بحر
semā	سما	nīlī-perde	نیلی پرده
semā	سما	nīlī-ḥoḵḵe	نیلی حقه
semā	سما	nīlī-devāʿir ³³³	نیلی دوائر ³³³
semā	سما	ḡādor-i lāciverd	چادر لاجورد
semā	سما	ṭāḵ-i fīrūze	طاق فیروزه
semā	سما	ṭāḵ-i heẓrā ³³⁴	طاق خضر ³³⁴
semā	سما	ṭāḵ-i lāciverd	طاق لاجورد
semā	سما	ḡarḥ-i zerrīn-kāse	چرخ زرین کاسه
fecr-i šādīḵ	فجر صادق	ḡādor-i kāfūr	چادر کافور
güneş	کونش	morğ-i yāḡūt-per	مرغ یاقوت پر
güneş	کونش	morğ-i rūz	مرغ روز
güneş	کونش	şīr-sevār	شیرسوار
güneş	کونش	Yūsuf-i zerrīn-resen ³³⁵	یوسف زرین رسن ³³⁵
güneş	کونش	zemzem-i āteş-fişān	زمزم آتش فشان
ay	آی	peyk-i felek	پیک فلک
burc-ı ḥūt ³³⁶	برج حوت ³³⁶	ḥovẓ-ı māhī ³³⁷	حوض ماهی ³³⁷
merīḥ	مریخ	tīḡ-zen-i felek	تیغزن فلک
merīḥ	مریخ	ḡaẓbān-i felek	غضببان فلک

³³² هفت والای خضر³³³ نیلی دوائر³³⁴ طاق خضر³³⁵ یوسف زرین رسن³³⁶ برج حوت³³⁷ حوض ماهی

şış bānū	شیش بانو	قمر و عطارد و زهرة و مریخ و مشتري و زحل ³³⁸	kamer ve ‘utārid ve zühre ve meriḥ ve müşteri ve zūḥal
şış ḥātūn	شیش خاتون	قمر و عطارد و زهرة و مریخ و مشتري و زحل	kamer ve ‘utārid ve zühre ve meriḥ ve müşteri ve zūḥal
şış ‘arūs	شیش عروس	قمر و عطارد و زهرة و مریخ و مشتري و زحل	kamer ve ‘utārid ve zühre ve meriḥ ve müşteri ve zūḥal
pīl-i āb-keş ³³⁹	پیل آبکش	بلوط	buluṭ
çador-i koḥlī ³⁴⁰	چادر کحلی	قرانلق کیجه	karanlıḡ gece
heft noḡte	هفت نقطه	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre
heft nejād-i felek	هفت نژادفلک	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre
heft miḥrāb	هفت محراب	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre
heft mohre-i zerrīn	هفت مهره زرین	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre
heft meş‘ale	هفت مشعله	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre
heft āḡtān ³⁴¹	هفت آختان	سبعة سیاره	[67]seb‘a-i seyyāre
heft ejdehā	هفت اژدها	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre
heft ovreng ³⁴²	هفت اورنگ	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre
heft āyīne	هفت آینه	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre
heft bānū	هفت بانو	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre
heft binā	هفت بنا	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre
heft bonyān	هفت بنیان	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre
heft peder	هفت پدر	سبعة سیاره	seb‘a-i seyyāre

³³⁸ قمر و عطارد و زهرة و مریخ و مشتري و زحل

³³⁹ پیل آبکش

³⁴⁰ چادر کحلی

³⁴¹ هفت آختان

³⁴² هفت اورنگ

seb'a-i seyyāre	سبعة سیاره	heft peyker	هفت پیکر
seb'a-i seyyāre	سبعة سیاره	heft çeşm-i çerh	هفت چشم چرخ
seb'a-i seyyāre	سبعة سیاره	heft hātūn	هفت خاتون
seb'a-i seyyāre	سبعة سیاره	heft dād-rān	هفت دادران
seb'a-i seyyāre	سبعة سیاره	heft der	هفت در
seb'a-i seyyāre	سبعة سیاره	heft dor	هفت درر
seb'a-i seyyāre	سبعة سیاره	heft dovṛ	هفت دور
seb'a-i seyyāre	سبعة سیاره	heft rehşān	هفت رخشان
-seb'a-i seyyāre	سبعة سیاره	heft ṭifl-i cān- şikar	هفت طفل جان شکر
seb'a-i seyyāre	سبعة سیاره	heft şem'	هفت شمع
seb'a-i seyyāre	سبعة سیاره	heft gīsū-dār	هفت گیسودار
'anāşır-ı erba'a	عناصر اربعه	çādor-i āḥur	چادر آخور
'anāşır-ı erba'a	عناصر اربعه	çār māder	چار مادر
'anāşır-ı erba'a	عناصر اربعه	çār bāğ	چار باغ
yedi kat yer	یدی قات یر	heft aşl	هفت اصل
dünyanın kıt'aları	دنیانک قطعه لری	heft iqlīm	هفت اقلیم
dünyanın kıt'aları	دنیانک قطعه لری	heft kişver	هفت کشور
dünyanın kıt'aları	دنیانک قطعه لری	heft ferş	هفت فرش
dünyanın kıt'aları	دنیانک قطعه لری	heft 'alef-ḥāne	هفت علفخانه
dünyanın kıt'aları	دنیانک قطعه لری	heft dokkān	هفت دکان
dünyanın kıt'aları	دنیانک قطعه لری	heft rok'e	هفت رقعہ

SONUÇ

Türkler ve Farşlar arasında yüzyıllar boyu süren kültürel, tarihî ve edebî bir bağ mevcuttur. Zengin ve köklü bir dil olan Farşça, Osmanlı kültür coğrafyasında önemli eserlerin ortaya çıkmasına vesile olan kaynak bir dildir. İslam kültürü dairesi içerisinde Türkler, *Kuran* dili olan Arapçayı öğrenmiş ve ilmî eserlerinde bu dili kullanmayı tercih etmişlerdir. *Mesnevî* ve *Şehnâme* dili olan Farşçayı ise edebî dil olarak benimsemişlerdir.

Konuşma ve yazı dilinde karşımıza çıkan Farşça kelimeler, kavramlar ve tamlamaların anlaşılabilmesi için Sıbyan Mekteplerinde ve medreselerde okutulmak üzere çeşitli sözlükler kaleme alınmıştır. Ahenkli ve ritmik üslubuyla özellikle çocukları cezbeden manzum sözlükler, Sıbyan Mekteplerinde okutulurken, günümüz üniversiteleri olan medreselerde mensur sözlükler dil ve kelime öğretiminde ders kitabı olarak okutulmuştur. Yazılan bu eserlerin sadece Farşça öğretmeyi kolaylaştırmakla kalmayıp aynı zamanda çeşitli gramer kurallarını da öğretmeyi hedeflediği görülmektedir.

Tez konumuz olan *Lugât-i Fârisiyye*, Hatice Nakıyye Hanım tarafından kaleme alınmıştır. Eser, dönemin kıymetli Farşça-Türkçe sözlüklerindendir. Eğitimci ve şair Hatice Nakıyye Hanım bu sözlüğü yazarak, Osmanlı eğitim sistemindeki lugat yazma geleneğine, hem de dönem Fars Dili ve Edebiyatına önemli katkıda bulunmuştur. Nakıyye Hanımın basılmış tek eseri olan bu sözlükte çeşitli konularda 41 bölüm başlıkları şeklinde 2153 Farşça kelimenin Türkçe karşılığı verilmiştir.

Osmanlı edebiyatındaki dil çalışmalarında yeterince araştırmanın yapılmadığı mensur sözlükler, bâkir bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Medreselerdeki eğitim sisteminin irdelenmesi, müderrislerinin ilmî çalışmalarının neler olduğunun görülmesi; medreselerdeki dil öğretme faaliyetlerinin nasıl gerçekleştiğinin anlaşılması açısından kaleme alınan sözlüklerin incelenip bilim dünyasının istifadesine sunulması gerekmektedir. Yaptığımız bu tez çalışmasının, Osmanlı eğitim sistemindeki lugat yazma

geleneğinin anlaşılmasına katkı sağlayacağını düşünüyor bu tarz çalışmaların sayısının artmasını ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Akalın, Ş. H. (2010). Sözcük bilimi ve sözlükçülük. *Türk Dili*, c.VIII, 164-169.
- Akalın, Ş. H., Toparlı, R., Argunşah, M., Demir, N., Gözaydın, N., Özyetgin, M., ... Tekeli, S. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.
- Akyüz, Y. (2002). Türkiyede çağdaş anlamda öğretmenlik mesleğinin doğuşu. *Türkler ansiklopedisi*, (c.15, s. 22-23). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Altun, H. (2015). *İlk Farsça-Türkçe sözlüklerden Sıhâhu'l-Acem: karşılaştırmalı inceleme ve kelime dizini* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul.
- Amîd, H. (1952). *Ferheng-i Amîd*. Tahran: Emir Kebir Yayınları.
- Arslan, M. (Yay. haz.). (2002). *Şeref Hanım Dîvânı*. İstanbul: İstanbul Kitabevi.
- Aydın, M. (2001). Hatice Nakiye Hanım. *Edebiyatımızda kadın şair ve yazarlar sözlüğü*. İstanbul: Alesta Yayınları.
- Bingöl, Z. (2006). Sözlük ve sözlükçülük üzerine bir araştırma. *Akademik Bakış Dergisi*, 9(1), 196-206.
- Bursalı M. T. (2000). *Osmanlı Müellifleri I-III ve Ahmed Remzi Akyürek Miftahü'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifîn Fihristi*. Ankara: Bizim Büro Basımevi Yayınları.
- Dehhudâ, A. E. (1993). *Lugatnâme-i Dehhudâ*. Tahran: Dehhudâ Kurumu.
- Devellioğlu, F. (2001). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- İlhan, N. (2009). Sözlük hazırlama ilkeleri, çeşitleri ve özellikleri. *TurkishStudies*, 4(4), 534-554.
- Kanar, M. (2008). *Farsça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kanter, B. (Yay. haz.). (2010). Osmanlı basın hayatında kadın yazarlar. *Tercüman-ı Ahvâl'in 150. Yılında İstanbul'da Fikir gazeteciliği sempozyumu*. İstanbul: Emirler Matbaası.
- Kartın, C. (Yay. haz.). (2008). Hatice Nakiyye Hanım. *Sicill-i Osmanî zeyli son devir osmanlı meşhurları ansiklopedisi*, (c. 12, s. 10-11). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kılıçlıoğlu, S. (1963). *Meydan Larousse: Büyük lugat ve ansiklopedi*. (c.9, s. 202-205). İstanbul: Meydan Gazetecilik ve Neşriyat.
- Kurnaz, C., Tatçı, M. (Yay. haz.). (2001). *Divânşairlerinin muhtasar biyografileri: Tuhfe-i Nâilî*. Ankara: Bizim Büro Yayınları.

- Kurt, S. K. (2011). *Osmanlı Devletinde kadın eğitimi harem'den mektebe*. İzmir: Yitik Hazine Yayınları.
- Kutlar, Oğuz, F. S. (2014). Hadice Nakiyye Hanım. *TEİS*. Erişim Adresi: <http://www.turkedebiyatilisimleri-sozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=6251>.
- Küçük, S. (2002). Yenileşme dönemi kültür ve sanatına katkıda bulunan Mevlevîler ve Mevlevî dergâhlarında güzel sanatlar. *Türkler ansiklopedisi*, (c.15, s. 545-548). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Mehmed S. (1311). *Sicill-i Osmânî*. İstanbul: Matbaa-i Âmire.
- Münzevî, A. (1931). *Fihrist-i Nushahâ-yı Hattî-i Fârsî*. Kum: Kitaphane-i Bozorg-i Hazret-i Ayetullâh'ul-Uzmâ Mar'âşî-i Necefi.
- Nakiye, H. (1310). *Lugât-i Fârisiyye*. İstanbul: Mekteb-i Sanayi Matbaası.
- Okutan, G. (2005). Nakiye Hanım. *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, (c. 6, s. 506-507). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Ölmez, M. (1994). Uygulamalı dilbilim açısından Türkçenin görünümü. *Türk dillerinin sözlükleri ve Türk sözlükçülüğü*, 90. Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- Öz, Y. (2010). *Tarih boyunca Türkçe-Farsça sözlükler*. Ankara: TDK.
- Özcan, H. (Yay. haz.). (2000). *İbnü'l-Emîn Mahmud Kemâl İnâl, Bursalı Mehmet Tahir'in Osmanlı Müellifleri. Son Asır Türk Şairleri*. c. III. Ankara: AKM Yayınları.
- Parlatır, İ. (1977). Nakiye Hanım, Hatice. *Türk ansiklopedisi*, (c. 25, s. 87). Ankara: MEB Yayınları.
- Riyahî, M. E. (1995). *Osmanlı topraklarında Fars dili ve edebiyatı* (M. Kanar, Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sami, Ş. (1987). *Kamûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şahin, Ö. (2016). *Ahmed Hayati-yi Elbistanî'nin Şerh-i Tuhfe-i Vehbi adlı eseri; Şerhü Tuhfeti'l-Manzumeti'd-Düriyye fî-Lugâti'l-Fârisiyye'd-Deriyye: İnceleme tenkitli metin-sözlük tıpkıbasım* (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Şentürk, D. (2010). *19. Yüzyıl şairlerinden Hatice Nakiye Hanım'ın Divânı'nın transkripsiyonlu metni ve incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve söz varlığı*. Ankara: TDK.
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. (1998). (c.6, s. 504-505). Ankara: Dergah Yayınları.

Uraz, M. (1941). *Resimli kadın şair ve muharrirlerimiz*. İstanbul: Tefeyyüz Kitabevi.

Yavuzarslan, P. (2009). *Osmanlı dönemi Türk sözlükçülüğü*. Ankara: Tiyyem Yayıncılık.

EKLER

EK-1. Lugât-i Farisiyye- Tıpkı Basım

84454

لغات فارسیه

محرره سی :

دارالمعلومات تاریخ و فارسی معلمه سی
نقیه

معارف نظارت جلیله سنک رخصتیه

Dem. No:	84454
Tas. No:	379.25607
	NAK.L

درسعات

مکتبہ صنایع مطبعہ

۱۳۱۰

مقدمه

جناب واهب العطايا شوکتلو قدرتلو ولی نعمت اینجمن پادشاهمن
 سلطان (عبدالمجید) خان افدمن حضرتلرینی کمال تندرستی وعافیتله
 سریر شوکت مصیر خلافتناهیلا رنده برقرار ودائم بیورسون آهین
 سایه معارف وکالاتوایه حضرت شهریاریده بالجمله غیرت داران زمان
 تیشکان معارف پرورانی زیان ایدمک درجده هرکون برر صورتله
 اب حیات علوم فنونک نشر و تعمیننه صرف مساعی وغیرت ایتکده
 اولوب بوجمله یه حقوق عاجزه لرینجه دخی نتیجه ارزو وامال ايسه ده نه چانه که
 بضاعه سزک سبيله شمیدی نه قدر بوامله نائلیت میسر اوله مامقده ایدی
 باری ابتای وطنه موجب سهولت وناجزانه برخدمت اولق اوزره
 لسان عثمانیده کثیر الاستعمال اولوب کتب لغاتدن تتبع واحضاری
 صعب ومشکل اولان لغات فارسیه یی شو وارقپاره یه جمع وتلفیف
 ومعانی صحیحه لرینی ثبت وتحقیق ایتکه مباشرت ایدوب بمنه وکرمه
 تعالی بونک بوکره ختام ونشرینه موفقیت حاصل اولمش واعتراف
 کردم اولان بضاعه سزک اثری اوله رق بونده کوريله چکی مأمول

اولان برچوق خطا وسهويات دخی دامن عفو ومرتختريله پوشيده
 بيورلمسى ادين عرفان ووجدانك مروت عالي جنابانه لرندن مرجو
 ومتضرع بو نمشدر .

نقيه

لغات فارسیہ

بسم الله الرحمن الرحيم

اسماء الہی

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
ایزید	الله	پرورنده	بسلہ یجی
خدا	تگری	پروردگار	بسلیان
شبزیر	»	یزوال	زوالسز
شیزر	»	جاوید	باقی یعنی دائمی
یزدان	»	جاودان	صورتنده وار اولان
آفریننده	یارادن	جانبخش	جان ویرن
آمرزنده	عفو ایدیجی	جهان آفرین	جهانی یارادن
آمرزگار	»	حیات بخش	حیات ویرن
بخشا	احسان ایدن	خطا بخش	عفو ایدیجی
بخشاینده	»	خطاپوش	صوج اورتن
یچون	امثالسز	دادگر	عدل ایدیجی
بہمتا	اشدسز	داد کستر	عدل دوشین

لغات فارسیہ

۵

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
روزی دہ	رزق ویرن	مہتوک	اولو
روزی رسان	رزق یتشدیرن	کی	»
روان بخش	جان ویرن	بلند	عالی
گردگار	ایشلیان	یکتا	یالیکز
بزرک	بیوک	کاتب جان	جناب حق
۴۰	اولو	بی مکان	مکاندن منزہ
اسماء نبی علیہ السلام			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
رسول	پیغمبر ع م	پیام اور	خبرکتیرن
رسالتپناہ	»	پیغامبر	»
وخشوز	»	ستودہ	مدح اولغش
پیامبر	»	برگزیدہ	سچلش
پیبر	»	فخر عالم	عالمک سبب افتخاری
آخرت و دینہ مخصوص اولان			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
سروش	ملک	گروبیان	ملکر
فرشتہ	»	گروین	»
گروب	»	مرغ سدرہ	جبرائیل ع م

لغات فارسیه

٦

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
ناموس اکبر	جبرائیل ع م	رفوشه	کناه
جانگیر	عزرائیل ع م	بزه	»
گوزمان	عرش اعلا	یگانه گوی	مؤمن
بهشت	جنت	آبدست	آبدست
مینو	»	نماز	نماز
رشتخیز	قیامت	کانه	رکعت
رستخیز	»	روزه	اوروج
دوزخ	جهنم	مزکت	مسجد
مرغزان	»	طاعتگاه	جامع
آتشی	زبانی	پیش نماز	امام
کوراب	تربه	صلاخوان	مؤذن
مرغزن	مزار	بانك نماز	اذان
کور	»	درود	دعا
کورستان	مزارلقی	دعاگو	دعاجی
سرشت	خلقت	گردار	عمل
کیشی	ملت	وجر	فتوا
راه دین	شریعت	پیمان	عهد
مسراد	حلال	سو کند	یمین
شفور	حرام	پارسا	عبادت ایدن

لغات فارسیه

۷

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
پرهیزکار	کنامدن چکان	قلندر	درویش
خانقاه	تکه	خرقه پوش	»
صاحب دل	اهل الله	ددلق پوش	»
روشن دل	اولیا	نمد پوش	»
روشن ضمیر	اولیا	سرخوان	ذاکر باشی
منازل شتاس	درویش		
پادشاه و پادشاهه دائر اسماء			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
خنکار	پادشاه	حکمران	حکم سورن
شهریار	»	ملکدار	مملکت صاحبی
خسرو	»	تاجدار	تاج کیان
دارا	»	فرمانرو	فرمان یوریتن
خاقان	»	فرمانروا	»
دادار	»	کشور کشا	فاتح یعنی
داور	»	ملکگیر	فتح ایدیجی
جهانبان	جهان کوزه دن	شکوه	عظمت
جهانبناه	جهانک صغندی	داد	عدالت
جهانگیر	جهانی طونان	یرلیغ	فرمان

لغات فارسیه

۸

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
چاك	برات	گنجدره	حذینه دار
طغرا	طوره	گنجور	»
كسرا	دولت	بنگاه	حذینه او طه سی و بوك
افسر	تاج	سرایرده	چادری
دیهم	»	شیلان	پادشاه چادری
گرزن	»	قلمرو	پادشاه سقره سی
اورنك	تخت	پرو	پادشاه الكاسی
سریر	»	خجسته	تابع
طاقدیس	»	آموغ	اوغورلی
چاربالش	»	بنام	وقار
بلند اختر	یلدیزی بوكسك	نامدار	مشهور
بلند همت	عالی همت	دینار	»
بلند اقتدار	قدرتلی	زر	آلتون
بارگاه	دیوان	درم	»
ایوان	سرای	پشین	عروش
حرم سرا	سرایك حرمی	بهتر	پول
خواجه سرا	حرم اغاسی	بهین	مقبول
گنج	حزینه	دلجو	»
گنجینه	»	پسند	»
كنز	»		»

اوقومغه و نیازمغه دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
دبستان	مکتب	آخوند	علما
دیرستان	درسخانه	دیر	کاتب
اوستاد	خواجه	قلمکش	»
آموزگار	»	نویسنده	یازمچی
مکتبدار	»	درج	حقه
زبر	اوستون	دوات	دیویت
زیر	اسیره	سیاهی	مربک
پیش	اوتره	پشم دوات	لیقه
زده	ساکن	خامه دان	قوبور
میلاو	شاگرد	ریغدان	ریغدان
همکب	مکتب آرقداش	خامه	قلم
آزمون	امتحان	کالک	»
پیموآک	مکافات	نال	قامش قلم
فرهنک	هنر وادب	کاغذ	کاغذ
دانش	علم	کزلاک	قلمتراش
دانشند	عالم	قطع زن	مقطع
دانشور	»	قلمزن	کاتب
راد	فاضل	نامه	مکتوب

لغات فارسیه

۱۰۰

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
چك	برات	ناشناس	جاهل
تومار	بوكلی دفتر	اثر طراز	تاریخ یازان
نوشته	یازلمش	اخترشناس	منجم
نبشته	»		
رتبه یه دأر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
امیر نظام	صدر اعظم	روزبان	قبوچی
دستور	وزیر	مجتهد	شیخ الاسلام
آصف	»	وجرگر	مفتی
سعد الملك	خارجیه ناظری	خداوند	افندی
گلانتز	شهر امانتی ناظری	میر	بك
داروغه	پولیس مدیری	جاه	منصت
مرزبان	سرحد اغاسی	پایه	رتبه
کوتوال	اعیان	آمرغ	بیوک رتبه
کتوال	قواص باشی	بلند پایه	»
مهماندار	مسافر قبول ایدن	خدو	والی
مهمزد	کتخدا کهیا	بهره	نصیب
میزمان	قوناق صاحبی	توانگر	زنکین
سرکرده	قبیله ریسی	بای	»
باشبوغ	»	کاسه لیس	دالقاوق
		دربان	قبوچی

عسکره دائر			
فارسی	تزکی	فارسی	تزکی
سپهسالار	سر عسکر	سپاه	عسکر
سپاه سالار	»	اسپه	»
اسپهسالار	»	اسپاه	»
اسپاده سالار	»	چیره	غالب
سپهبنده	سرار	پرویز	»
سپاهبنده	»	بالادست	»
اسپهبنده	»	فیروز	»
اسپاهبنده	»	پیروز	»
اسپهبنده	»	نریمان	پهلوان
سلاخشور	سلاح قولانان	بل	»
برق انداز	تفنك آتان	تارات	یغما و غارت
بهادر	جسور	تاراج	»
آلپ	پهلوان	تالان	»
سواری	آتلی	تالاش	غوغا
پاسواری	پیاده	پر خاش	»
لشکر	عسکر	آشتی	صلح
جیش	»	جولانگاه	تعلیم یری
سپه	»	رزمگاه	جنگ یری

لغات فارسیه

۱۲

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
خربگاه	جنك یری	تاوك	اوق
نخیزگاه	پوصو	نوك	اوق اوجی
كمین	»	پیکان	»
رزم	جنك	سوفال	اوق کوزی
آورد	»	تیرکش	اوق کیسه سی
گیردار	»	تیردان	اوق قابی
کارزار	»	كان	یای
پیکار	»	کبازه	کوشك یای
ناورد	»	زه	کریش
نبرد	»	تبرزین	جنك بالطه سی
شمشیر	قلج	کوپال	تیور طپوز
تیغ	»	گرز	»
قراجور	»	ششبر	»
پرنده آور	»	جبه	زره
لهزم	سونکو و قلیج	جوشن	»
دشنه	خنجر	اسرب	قورشون
نیزه	مزراق	زنده	چاقماق
تیر	اوق	بده	قاو
خدنك	»	خف	»

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
خمیه	چادر	خرکه	چادر
چتر	»	خرگاه	»
آون	»		
حکومتہ دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
سیاستگاه	دیوان	نوید	مژده
انجمن	مجلس	راستاد	تعمین
بزم	»	نظر بند	کوزجی
کوا	شاهد	پای بند	بوقاغی
کواه	»	ساره	رشوت
بشیر	مژده		
سائر ادیانہ دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
آنکلیون	انجیل	راہب	پاپاس
چلیا	خاج	رہبان	پاپاسلر
چاسار	روم قرالی *	کاهن	بویوجی و باقجی
چائلیق	بطریق	کہینہ	باقجی لق
برہمن	پاپاس	بتکدہ	کلیسا
براہمن	پاپاسلر	کنشت	»

* بوکله . [سہ زار] لفظندن ہر لسانہ برر صورتلہ انتقال ایشدر . عربچہ قیصر ، المانجہ قایزہر ، اسلاوچہ چسارددر .

لغات فارسیه

۱۴

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
ناقوس	چاك	زردشت	مجوسی کتابی
جرس	»	مغیچه	مجوسی چو جتی
آزرپرست	آتشه طاپان	ترسا	نصارا
آزرکیش	»	سومنا	بربت اسمی
مغ	»	پرستش	طاعتی
گبر	»	رهبانخانه	منستر
مجوس	»	دیر	»
موبدان	مجوس عالمی	جاده ترسا	نصارا قادیلرینک
آزرکده	آتشه طاپانلر	اهرمن	اورتندیکی جار
مغکده	عبادتخانه سی	کخ ژنده	شیطان
آتش خانه	»	دیو	»
آتشگاه	»	نرد	طاوله اویونی
آزارافروز	آتشه طاپانلرک طاپدقلری		
	آتشی یاقان		
کوکلره دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
آسمان	کوک یوزی	سیهر	کوک یوزی
سما	»	افلاک	فلکر
فلک	»	شمس	کونش

لغات فارسیه

۱۵

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
نیر	کونش	قوس قزخ	علام السما
خورشید	»	نجم گیسو دار	قویرقلی ییلدیز
خور	»	تیر	عطارد
شید	»	راوش	مشتی
آف	»	برجیس	»
اهوی	»	بهرام	مسیح
آفتاب	کونشك آیدنلی	ناهید	ذهره
خربا	کونشك اطرافنده کی	کیوان	ذخل
خاور	دائرہ	کپکشان	صمان اوغریسی
باختر	مشرق	ابز	بلوط
کسوف	مغرب	هینغ	»
خسوف	کونش طوتلسی	تابش	آیدنلق
ماه	آی توتلسی	روشن	»
مه	آی	پرئو	»
ماچ	»	تار	قراتلق
ماهتاب	»	دیجور	»
ممشید	آی ایدنلی	باد	روزکار
فیروان	»	بادگرد	قاصرغه
آدبندہ	کوکلرک اطرافی	تندباد	»
سام	علام السما یعنی	زین	تیپی
	الکم ساما		

لغات فارسی

۱۶

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
نرم	سیس	بوز	یخ
هفاك	»	طلو	یخچیه
وشم	بخار و دومان	»	سنگیه
منزگه	سیسلی هوا	»	تگرك
آدرخش	فورطنه	طوك	یخ بسته
درخش	شمشك	صفوق	سرد
بخنونه	»	صیجاق	گرم
برق	»	حرارت	تاب
رعد	كوك كورله سی	چی	ژاله
صافقه	یلدیرم	»	سنبم
باران	یغمور	»	نم
برف	قار	یرله كوك آرسی	نینوار
خشف	»		
وقته دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
روزگار	وقت	اول بهار	فصل ربیع
چاغ	»	یاز	گرما
گاه	»	صوك بهار	حزان
كه	»	»	مهرگاه

لغات فارسیه

۱۷

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
مهر جان	صوك بهار	آيار	تشرین اول
سرما	قیش	آذار	تشرین ثانی
شتا	»	وی	کانون اول
دی	»	مهمین	کانون ثانی
سال	ییل	اسفندارمز	شباط
پار	ییلدر	اسپندارمز	»
پار سال	چکن ییل	پاییز	گوز
سال آینده	کله جک ییل	تنک سال	قطاق
ماه	آی	روز	کون
ماه گزشته	چکن آی	دیروز	دون
ماه آینده	کله جک آی	پریروز	اولکی کون
فروردین	مارت	فردا	یارین
آذر	»	پس فردا	اوبرکون
اردیبهشت	نیسان	شب	کیجه
مرداد	مایس	دیشب	دون کیجه
تیر	حزیران	فردا شب	یارین کیجه
مرداد	تموز	یلدا	اوزون کیجه
شهریور	آغستوس	پاس	کیجه نک درتده بری
مهر	ایلول	بامداد	صباحین

لغات فارسیه

۱۸

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
سپیده دم	صبحا وقت	شنبه	جمعه ایرتسی
سحرگاه	»	یکشنبه	بازار
صبحدم	»	دوشنبه	بازار ایرتسی
صبحگاه	»	سه شنبه	صالی
چاشت	قوشاق	چهارشنبه	چهارشنبه
چاشتگاه	قوشاق وقت	پنجشنبه	پنجشنبه
نیم روز	اوکله	آدینه	جمعه
شام	اقشام		

کره ارضه دائر

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
دهر	دنیا	غبار	توز
گردون	»	کل	چامور
گیتی	»	اژند	سیاه بالچق
خاکدان	»	دشت	اؤوا
ششدر	»	هامون	»
تنک پیغوله	»	بیابان	»
عاریتسرا	»	تیهور	»
زمین	یر	بادیه	»
گرد	توز	پشته	تپه ویغین

لغات فارسیه

۱۹

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
پژووه	تپه	شورزار	چوراق یر
کوه	طاغ	سراب	چولک صوکې
که	»	نمایش آب	کورینان قوملق یری
کوهسار	طاغلق	فراز	یوقوش
کھسار	»	شیب	انش
راغ	طاغ اتکی	برین	یوکسک
پیشه	اورمان	آدخ	»
شجرستان	»	پست	آلچق
شاخستان	قورولق	توده	یغین
چراگاه	اوتلق	تنکنا	طاریر
گیازار	»	پیغوله	بوچاق
یک انداز	اوجورم	کلکشت	سیریری
سبزه زار	یشلک	بندر	کچید
خارزار	دیکنلک	دربند	»
خارستان	»	مرز	سرحد
نیستان	قامشلق	مرزبوم	سینور
نیزار	»	غار	مغارہ
شوره	چوراق	ریک	قوم
شورستان	چوراق یر	ریکستان	قوملق

لغات فارسیه

۲۰

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
آهك	كیرج	سرگین	فشق
خشت	کریچ	کان	معدن
خارا	مرمر	سیم	کמוש
سنگ	طاش	نقره	خام کמוש
سنگلاخ	طاشاق	آهن ربا	مخلادیز
سنگسار	»	مقناطیس	»
سنگستان	»	آهن	تیور
نشیب گاه	چقوریر	روی	تونج
پی	ایز	مس	باقر
کنگره	یوکسک تپه	ارزیز	قلای
پیرامن	اطراف	سیماب	جیوه
پیرامون	»	ژیوه	»
بالا	یوقاری	فرار	»
فرو	اشاغی	گریزنده	»
پایین	»	مرداسنک	مرده سنک
فرو د	انیش	سمپاره	زمپاره طوزی
خارخس	سوپرندی	نمگسار	طوز معدنی
کلجان	سوپرندیلک		

لغات فارسیه

۲۱

قیمتدار طاشلر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
شپچراغ	شمشراق طاشی	شبه	بونجق
گهر	الماس	گهر با	کهلبار
گوهر	»	کنز	دینه
جوهر	»	دلاوپز	مقبول
زهره	زهره	دایزیر	»
یاقوت زرد	صاری یاقوت	طلا	یالذ
یاقوت کبود	کوک یاقوت	سیم اندود	یالذلی
در	انجو	ناسره	قلب آچقه
مروارید	»	نهره	»
در یتیم	بیوک انجو	ماخ	»
کوش ماهی	صدف	گرو	رهن
فیروزه	پروزه	وام	بورج
فیروزج	»	ژویوف	قاب آچقه
قیمته دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
بهاگیر	بهالی	مفته	اوجوز
رایگان	اوجوز	نیم	یارم
رفاغه	»	درست	بتون

لغات فارسیه

۲۲

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
رسا	چوق	سبك	حفيف
بسا	»	پر	طلو
بسیار	زیاده	لبریز	»
پیش	»	افزون	زیاده
کم	نقصان	بزرگ	بیوك
گم	ضایع	كه	كوچك
كانسته	نقصان	دراز	اوزون
باريك	اینجه	كوتاه	قیصه
ستبر	قالین	كوته	»
گران	آغر	تهی	بوش
هونگول	»	گره	یوارلاق
یئنی	حفيف	پهن	یصی

باغچه یه داتر

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
پالیز	باغچه	نسترن	یبائی كل
ورد	كل پراغی	نسترون	»
ویتر	بیاض كل	نسرين	كل وبرقاج نوع چيچك
نسترن	یبائی كل	شكوفه	چيچك
نسترن	»	یاسم	یاسمین

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
مل	شراب	گاہ	صمان
مھی	»	گہ	»
میزاب	»	هید	خرمان صاوریلان یا پا
دخترز	»	جو	آرپہ
دختررز	»	نرسک	مرچک
بزر	اکین	قاقوس	»
کشت	»	ژاژو مک	بوکرلجہ
کندم	بغدای	لاپا	نخود
فوم	»	کندر	کنویر
خوید	یشل نازہ بغدای	لادینہ	»
خوشہ	بشاق	ارد	اون
داز	دوگلش خرمان	گرده	یوفقه
میمکہ دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
نان	اکمک	شوربا	چوربا
لواش	پیدہ	گوشت	ات
چاپا	مایہ سزا کمک	بریان	کباب
آش	یمک	برشته	قاورمہ
خوردنی	»	کشکاب	آرپہ چورباسی

لغات فارسیه

۲۸

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
زیره با	کمیونلی یحیی	شیر	سود
لکامه	بومبار طولمه سمی	فله	آغز
مبار	بومبار	تو	قیماق
چرغند	بومبار طولمه سی	دوغ	آیران
روغ	»	روغن	یاغ
نیمبرشت	رفدان یمورطه	شخم	»
قطابی	طاوه بورکی	مسکه	تره یاغی
خاکینه	قایغانه	پیه	ایچ یاغی
زیجک	سجوق	زدیج	»
نمکسود	پاصدرمه	دنبه	قویرق
تفشیره	باقلاوا	شله	لپا
افروشه	حلاوا	چلاوا	پلاو
لوزینه	بادم حلواسی	ژغاره	طاری اتمکی
پشتمک	کیتان حلواسی		
صقوق طاتلیه دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
هفتوان	عاشورا	پنختی	الماسید
هفتدانه	»	پنخته	پشکین
روغنی	روانی	ریچال	رجل
پالوده	پلته	انگین	بال

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
شهد	بال	بیمزه	ملائز
شهداب	شربت	اخمیه	بوزا
شهدابه	»	فوکان	»
خوشاب	خوشاف	سرکنگین	سرکنجیل شربت
آخدا	پسدل	ساییده	ازلمش
قند	شکر	سبوده	سوزلمش
قند خام	خام شکر	کف	کوپوک
قند مکرر	کله شکری	رینه	قرندی
شکر قند	نوبت شکری	نمک	طوز
تلخ	آجی	نمکدار	طوزلی
نوشین	طاطلی	سیر	طوق
شرین	»	گرسنه	آج
خوشمزه	»	ناشتا	»
خوشگواز	قولای حضم اولان بیه جک	چشن	ضیافت
ایشجی یه وسائر دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
نان پز	انمکچی	مجمون کش	مبلاق
آشپز	آشچی	غله دان	کیلار
فیار	ایش	طیخ خانه	لوقاته
فیار آور	ایشچی	آلوده	بولاشق

لغات فارسیه

۳۰

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
کنده	قو قش	باز	کرو
کندیده	»	دور	اوزاق
تار مار	قاریشق	نزدیک	یقین
پرکنده	طائفق	دیر	کچ
پراکنده	»	زود	تیز
درد	طورطو	تنک	طار
درده	تلوه	پسین	اک صکره
وارون	ترس	فرجام	نهایت
واژگون	»	نرم	یومشقی
نابود	یوق	سخت	قتی
نخست	اول	گچ	اکری
نخستین	»	گتر	»
پس	صکره	خم	»
پیش	ایلرو	راست	طوغری
کویه و چارشو و بازاره دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
روستا	کوی	دهقان	کویلی
ده	»	مرز بوم	سینور
کند	»	جای	مکان
سرکوی	کوی باشی	راه	یول

لغات فارسیه

۳۱

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
ره	یول	دودمان	قوم و قبیله
هنجار	«	عز بنحانه	بکار اوطه سی
شاهراه	جاده یول	گر مابه	حمام
چیر	«	منزلکه	منزلخانه
گریوه	چیمماز سوراق	مهمانسرا	مسافر خانه
رهگزر	کجه جاک یول	ایرمانسرا	«
پی	ایز	ایرمان	مسافر
فراز	یوقوش	بیگانه	یباچی
نشیب	انیش	بیوازه	«
شیب	«	همسایه	قومشو
مشاره	خندق	چتر	چادر
مغاک	پقور	خیمه	«
بزازستان	چارشو	آیین	عادت
سود	فانده	رهوان	یولجی
کزند	ضرر	رهروان	«
آسیب	زیان	پیشباز	قرشوجی
سفته	پولیچه	کاربان	کروان
سوداگر	تجار	قافله سالار	کروان باشی
تبار	قبیله	چارک	کروان چاوشی
سینج	قلبه	کاربانسرا	خان

لغات فارسیه

۳۲

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
رهرو	یولجی	یرمغان	هدیه
رهنما	قلاوز	ارمغان	»
راهنمون	»	کشتی	کمی
راهبر	»	زورق	قایق
راهرو	»	بادبان	یلکن
بدرقه	»	لنگر	کمی تیموری
پیشرو	»	دنبال کشتی	دومن
سراغ	»	کشتیان	کمچی
کجاوه	محفه	ناخدا	کمی رئیس
گردونه	عربه	ریسمان	خلاط
خرچین	هکبه	سازو	کمی ایی وپالامار
غرار	چووال	کشتیگیر	مراقتوز
انبان	طغارجق	بادپا	قرشیچی
پشتوار	برحال یوکی	بادپیما	»
دستاویز	هدیه		
صوله دایر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
نوشابه	آب حیات	خیزاب	طالغه
آب	صو	موج	»
دزیا	دکر	گرداب	صویک چورندیسی

لغات فارسیہ

۳۳

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
نہر	بیوک ایرمق	آبسوار	صواو زرنده کی قبار جقلر
شادرود	»	سرچشمہ	پکار
رود باد	»	تیرہ	بولانق
جویبار	ایرمق	شنا	یوزکچ
جو	»	شناب	»
رود	چای	شنابر	»
ابگیر	کول	شناور	»
تالاب	»	آشناگر	»
کولاب	»	غوطہ باز	دالغج
ستخر	»	پل	کپری
ژی	آیازمہ	ماہی	بالق
ژیر	»	نہنک	تمساح بالغی
برکہ	خوض	سمک	بالق
آغمرہ	صوبی چکمش درہ	خارماہی	قیلچق
آبشار	شارلق	خرچنک	ینکچ
سیلاب	سیل صوبی	شست	بالق آغی
غوزہ آب	صواو زرنده کی قبار جقلر	دوک	اولتہ ایکنہ سی
رنکہ دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
کونہ	رنک	قام	بویہ

لغات فارسیه

۳۴

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
سبز	یشل	پور	فستی
سیاه	قاره	زنجفر	قزل بویه
زرد	صاری	نیلگون	مائی
اسپرك	«	زرق	«
سفید	بیاض	نیلی	«
سپید	«	کبود	«
سفیدا	«	مینا فام	«
سفیداج	بیاض بویه	نیلقام	«
سپیده	«	نیله	چیوید
سپیداق	بیاض	شنگرف	جنکار دینلان بویه
سرخ	قرمزی	ژنگار	«
آزرگون	«	لیلج	چیوید
اینیه دایر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
خانه	او	استوار	قوی
کاشانه	قوناق	داز	بنا
کاخ	کوشك	ستون	دیرك
تخکیم	یازلق او	لاد	دیوار
واده	تمل	بنلاد	دیواردیی
پیشنهاد	«	میانسرا	حوالی

لغات فارسیه

۳۵

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
رواق خانه	او اوکی	خجیره	«
زنانه	حرم دائرہ سی	سراطاق	اوست قاتده کی او طه
درون	ایچ وایچرو	سرداب	یر آلتنده کی او طه
بیرون	طیش و طیشرو	تاجخانه	قیش او طه سی
طارم	قبه	شبستان	یتاق او طه سی
یباب	خراب	آستان	آشک
اشبو	کمرلک	آستانه	«
دروازه	بیوک قپو	سقف	تاوان
در	قپو	بام	طام
فلج	قپو سورمه سی	روزن	ہنجره
قفل	کلید	غرفه	«
مژنک	آناختار	ازگن	قفلی ہنجره
دریچہ	کوچک قپو	طاقچہ	خجیرہ
بالا	یوقاری	تنور	فرون
پایین	آشاغی	کانون	اوجاق
تا	قات	فکر	باجا
توی	«	چا،	قیو
ناودان	یغمور اولوغی	چہ	«
پیلہ کان	نردبان	ژرف	درین
اوطاق	اوطه	مع	«

لغات فارسی

۳۶

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
بیغور	جوق درین	دستر	دستره
پایاب	قیونك نهایی	ناتراش	یونلماش
ته	«	ساو آهن	ثور پولنش
فزه	مردار	اسکنه	بورغو
کارین	لنم	میتین	کولنك
دروگر	دولبر	میچ	چیوی
دازار	مار	چاکوج	چیکج
قرا	منجق	کوهکن	طاغ قازیچی
تراشه	یونغه	روزانه	کونده لك
سوهان	تورپی	نقبزن	لغیچی
ار	بیچی		
اواشیاسنه داتر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
کاجال	اشیا	سه پا	اوج آیاقلی اسکمه
بوریا	حصیر	پای انداز	ایاق یاغیسی
قالیچه	کچه	پوشیده	اورتی
نمد	تیمه کچه	مندیش	دوشه مه
نخ	کلیم وتل	زیغ	«
نشین	صندالیه	زیر افکن	مندر
کرسی	اسکمه	بالین	یصدق

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
تتق	پردہ	پیغاله	یارداق
جامه خواب	یتاق	پیمانه	قدح
یر	«	جام	»
پستر	دوشك	ساغر	»
پشم	یوك	ساتکی	بیوك قدح
پنبه	پموق	ساتکین	»
ساویس	آتمش پموق	جور	طلو قدح
ساوین	پموق سیتی	اونك	شراب قابی
سربالین	ماش یا صدیقی	صندوچه	کوچك صندوق
ناز بالش	یوز یا صدیقی	جابه	چکمه
چارشب	چارشف	پیشتمه	»
دواج	یورغان	همیان	چانطه
جلباب	جبینك	همیایچه	کوچك چانطه
سبو	دستی	مرآت	آینه
کله جه	«	چاروب	سپورکه
قاب قوجه	کوچك دستی	خاکروب	»
آبگینه	شیشه	روی مال	یوزحولوسی
مینا	«	دستمال	الی حرلوسی
مشك	قیربا	دستمالچه	ال بزى
گوزہ	بارداق	پیشمال	پشمال

لغات فارسیه

۳۸

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
خوان	سفره	کند	کسیر بیچاق
پیشخون	«	فسانه	بیلکو طاشی
خواجه	کوچک سینی	خم	کوپ
لاله	شمعدان	طشت	لیکن
زبانہ	علو	لاک	آغاچ تکنه
ایزان	یانان موم	چچہ	مشربه
چراغ	«	عباش	قوغه
پتیل	قتیل	بلوط	طباق
قلیان	نارکیله	طباقچه	کوچک طباق
آفتاف	لیکن ابریق	توشه‌دان	یمک قانی
متاره	ابریق	دیک	تچره
آتش‌دان	منقال	نمک‌دان	طوزاقی
تاب‌دان	صوفه	تابه	طاوه
کارد	بیچاق	سیخ	کباب‌شیشی
پرتاب	«	کفچه	کیچه
خشت	«	کفگیر	کوگیر
بران	کسکین	زیرگاه	اسکمله
تیز	«	پرویزن	الک
تیشه	بالطه	غربال	قالبور
تبر	«	ماچوچه	خونی
		هاون	خاوان

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
قهقهه	کوروك	کاغ	آتش
قهقهه	«	آزر	»
دست چوب	صوپا	نبش	آتش شعله سی
تشبیل	قانیجه و چنگل	آخگر	آتش قوری
غرغر	قیوچقریغی	تف	آتش یاللی یعنی علو معناسنه
بیج	صوبه	نخچه	علو وقور
هیزم	اوطون	شرر	قفلجم
همیه	«	شر آره	«
ژکال	کمر	شر آر	«
انکشت	«	خاکستر	کل
نگال	آتشی کمر پارچه سی		
الده قولانیلان اشیا			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
کاردو	مقاص	باد بزن	یلپازه
ستره	اوستره	باد بازو	»
چاکو	چاقی	باد بیز	«
مکسوان	سنگاک	سایبان	شمسیه
مکسران	«	آزار	فوطه
بادزن	یلپازه	دستارچه	مندل

لغات فارسیه

٤٠

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
شانه	طراق	دستوان	الديون
زیب	زینت	دستانه	»
ابروکن	جنیز	منگوش	کوپه
چیزه	»	گوشوار	»
وسمه	راستی	انگشتر	يوزك
غازه	قرمزی دوزکون	نگین	»
ژغاله	پیاض دوزکون		
اثوابه دار			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
بارانیه	یغمورلق و قیوط	قباچه	انتاری
بالاپوش	اویسته کیلان شی	دلچ	خرقه
اشترابه	دوه یوکنندن یاپیلان	زیر بند	کمر و قوشاق
جامه	اثواب	سینه بند	»
سمول	استکیش اثواب	میان بند	»
پوستین	کورک	پیراهن	کوماک
مویینه	»	پیرهن	»
فروه	سمور کورک	گریبان	بقا
نیمتن	منتان	آستین	یک
قبا	قافنان	دادن	اتک

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
رانین	چاقشیر	کفش	پاپوج و ترک
شلوار بند	اوچقور	پایدان	«
بازو بند	قول باغی	چاچلاہ	یوستال دینلن قوندرہ
زانو بند	دیز باغی	موزہ	چیزمہ
لالک	آیاق قابی	شمم	چارق
پای پوش	پاپوج و ترک	پاشنہ	اوکچہ
باشہ کیلان واسبا بلغہ دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
طاقہ	تاککہ	چادر شب	فراجه کی کیلان
کله پوش	ترپوش دینن تاککہ	زرکش	چارشف کہ جاردینیاور
کاوٹہ	قاوق	زر باف	صیرمہ لی
دستار	صارق	زرتاری	صیرمہ طقومہ لی
سربند	یعنی	زرتار	«
شامہ	باش اورتسی	زدرشتہ	صیرمہ وتل
سرپوش	«	پرنو	«
روپوش	یوز اورتسی یعنی پچہ	پرنیان	آطلس
ایازی	«	پرنده	دالالی آطلس
نقاب	«	کالا	«
چشم بند	«	پرکال	قاش
چشم آوین	«	دیبا	«

لغات فارسیہ

۴۲

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
کمخا	قاش	نگار	نقش
نو آورد	یکی چیمه	زیک	اورنگ بزی
نگارنده	نقشبلی		
ترزیلکھ دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
بخیه زن	ترزی	رخنه	کدک
بخیه	دیکش	سوراخ	دلاک
آرش	آرشون	سفته	پیرتق
گزر	«	کر آده	اسکی
کاز	مقاص	فرسوده	»
پیله	ایپک	گره	دوکم
رشته	ایپلک	رفاگر	اورچی
بالواسه	«	رفوگر	«
سوزن	ایکنه	رفو	اورکی
سوفار	ایکنه یوردی	ژنده	یما
چشم سوزن	ایکنه دلیکی	لاخه	«
سوزندان	ایکنه دنلک	پینه	
انگشته	یوکسک	پینه دوز	اسکیچی
انگله	دوکه	مکوک	مکیک
شکاف	پیرتاج	دستگاه	تزکاه

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
تار	آرغچ	بیچ	یوکلم
پوت	آریش	پچایچ	«
توی توی	قات قات	پچش	طولاشق
پرچین	بوریشق		
وجود انسانہ دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
روان	جان	طرہ	اوریلی صاچ
سر	باش	ہباک	باشک تپہ سی
موی	قیل	آہیانہ	باشک طاسی
مو	«	پیکر	چہرہ
گیسو	صاچ	روی	یوز
میانسر	باشک اورتہ سی	رو	«
فزاک	باشک تپہ سی	پیشانی	آزین
مرغول	قیویرجق صاچ	ابرو	قاش
شکنج	«	چشم	کوز
تکو	«	دیدہ	«
پچیدہ	طولاشق	غمزہ	کوزاوجی
چین	یوکلم	مردم	کوزبکی
پچدار	«	مردور	«
شکن	«	مژہ	کرپک

لغات فارسیه

۴۴

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
مثرگه	کرپک	بروت	بلیق
مثرکان	کرپکله	ریش	صقال
رخسار	یناق	بله	قبا صقال
رخ	«	آمیزمو	قیر صقال
خال	باک	دوموی	«
بینی	بورون	هلوغه	قبا صقال
دهان	آغر	تنک ریش	کوسه صقال
دهن	«	گردن	بیون
ژفره	اغزک اطراق	پس	اکسه
لب	دوداق	تنه	مدن
دندان	دیش	دوش	اوموز
زبان	دل	بازو	قول
گام	دماغ	وارن	دیرسک
گلو	بوغاز	بشکنج	بیلاک
زنج	چکه	ساعده	«
زنجدان	«	دست	ال
چاه زنجدان	چکه چقوری	کف	آوج
غغب	چکه آلتی	آیه	«
گوش	قولاق	هپک	«
بنا گوش	قولاق توزی	مشت	یومرق

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
انگشت	پارمق	پهلو	یان ایکو
انگشت نر	باش پارمق	زانو	دیز
ابرام	«	پای	آیاق
سبابه	ایکنجی پارمق	پا	«
وسطه	اورته پارمق	پشت پا	آیاق اوستی
بنصر	آد سز پارمق	زیر پا	آیاق آلتی
حنصر	سرچه پارمق	پژول	طپوق
کابلج	«	کام	آدم
سرانگشت	پارمق اوجی	شتا لنک	طپوق کمیکی
ناخن	طرناق	پوست	دری
چنک	پنجه	خوی	تر
چنکال	«	استخوان	کمیك
سینه	کوکس	مخ	ایلیک
پشت	ارقه	رك	طمار
پستان	ممه	مغز	اتج
شکم	قارن	دم	نفس
نافه	کوبك	دل	قلب
کمر گاه	بل	خون	قان
میان	«	سرخاب	«
ذهار	قاصق	شیردان	شیردن

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
جگر بند	بوبرك	ژفك	چپاق
بورنك	«	مشكين كلاه	كوزل صاچلى
ذهر	اود	مشكين كله	«
گردد	بوبرك	مشكين چاه	كوزل بگلى
روده	بفرصاق	مشكين چه	«
اشك	كوزياشى	فرخال	هر طرفدن سالنان
سرشك	«	ياقوت خام	كوزل صاچ
پنج	چپاق	ياقوت سربسته	كوزل دوداق
انسانده کی اولان حالار			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
منش	طبیعت	باك	قورقو
نهاد	«	هراس	«
خواب	اړيقو	ترس	«
فاز	اسمه	آواز	سلس
یازہ	«	بانك	«
خیازه	«	نوا	صدا
باسك	«	شرم	اوتانمق
خنده	كوله	ننك	عار
گریه	آغله	خرد	عقل
آزوغ	ككیرمه	هوش	«

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
هش	عقل	سخن	سوز
بوس	اوپوش	بزله	لطیفه
بخل	خست	آز	خرص
نیرو	قوت	بیدار	اویانق
خرسند	قناعت	جوانمرد	سرخاوت
بمنك	طاسه	اندوه	غم
بلبال	«	آغوش	قوجاق
فترم	«		
کوزلکه دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
دوستدار	عاشق	شکر خند	طاطلی کولمه
خوب	کوزل	خنده ریش	استوزا ايله کولمك
ترك	«	ریشخند	«
شاهد	محبوب	فربه	سهریز
تگل	تویسر محبوب	لاغر	ضعیف
ساده روی	«	بینا	کوریمچی
سهی	طوغری	چرب زبان	طاطلی دلالی
سیه چرده	اسمر	شیرین گو	«
گندم گون	بغدا یسی	زشت	چرکین
نرمساز	حایم و نازك	بد	فنا

لغات فارسیه

۴۸

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
غک	بو دور آدم	چنک	چولاق
زنکی	عرب	لنک	طوپال
گر	صاغر	زفت	ششمان
گچ بین	شاشی	خط آور	کنج اوغلان
چینج	کرپکسز کوز	نوخیز	جوان
نابینا	کور	نوخاست	«
کنک	که که مه	بهزاد	نسلی تمیز
الکن	«	گوهری	«
ها گزہ	پلنک		

حاله دائر

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
دلیر	یکیت	گودن	بون احق
دلاور	«	کنیر	تنبل
زکی	عقلی	عفشل	«
سرسبک	عقلسز	ازگان	«
کالیوه	آحق	مستمند	مجزون
غدنگ	«	شکجه	ازیت
فغاک	«	پلاده	قاسق
دنک	«	ژیان	طارغین وحدتلی
هویره	شاشقین	غردل	قورقاق

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
ذفت	آج کوزلی	موژه	غم و غصه
شکینب	صبر	فوزان	فریاد
فسان	مصال	شیون	«
فسانه	«	نالاه	«
فریب	حیله	غر غشه	چغلق
آل	«	غریو	شما ته
زرق	«	شورش	غوغا
نیزنک	«	ستیز	غوغا و عناد
فاملیا و خصملغه دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
پدر	بابا	نوزاد	یکی طوغان
مادر	آنا	کودک	چوجق
پدر اندر	اوکی بابا	پور	اوغل
دادر	قرنداش	شیرخوار	سود امن جوجق
برادر	«	شیرخور	«
خواهر	قرقرنداش	پیش بار	ابه قادین
همشیره	سود قرنداش و قز	بازاج	«
فرزند	قرنداش	مهد	بشیک
نبیره	اوغلینک اوغلی	کهوره	«
نبیسه	قزینک اوغلی	نانو	نی

لغات فارسیه

۵۰

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
بانو	خانم	پدوک	کلین
دخت	قز	نوعروس	یکی کلین
دختر	«	شوه	اریعنی قوجه
دوشیزه	«	شوی	«
نامزد	نشانی	همسر	قوجه
کابین	نکاح پاره‌سی	بیوه	طول
سور	دوکون	شوی دیده	نپه
بیوگانی	«		

کوزلردهکی احواله دائر

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
تور	معشوق	شیوگر	جلوه‌لی
دلستان	کوکل آلیجی	وشت	کوزل
دلدار	«	نغز	کوزل
دلارا	کوکل اکندریجی	جانان	محبوب
دلفریب	کوکل الدادیجی	یار	ارقداش
رعنا	کوزل	دمساز	«
غنچ	شیوه	دمسان	«
شوخ	کوزل ونازک	سربلند	اوزن بویلو
شنک	«	تنومند	سمیز
عشوه	ناز	خرامان	صالنه‌رق یوریات

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
چمان	صالتهرق یوریان	سر مست	سر خوش
پرسوز	یانق	بزم	مجلس
ناکر دیده	عنادجی	میکزد	عشرت مجلسی
کافر کیش	جفاکار	بنک	اسرار
کم سال	کنج	بنگبی	اسرار ایچن
سر گرم	سر خوش	بد خوی	خویسر
مست	«	بد مهر	«
اختیار لغه و لازم اولان خدمتکار لغه دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
زال	یاشلی	چادو	سحر باز
ساخلورده	«	نامرد	حسیس
ساخلور	«	تنک چشم	«
سالدار	«	مسرود	بیو و افسون
سالدیده	«	سحر ساز	بیوجی
پیر	«	بد چشم	نظر جی
پیر سال	«	طبایچه	شمار
پیره	اختیار قادین	سیلی	«
پیره زن	«	پرستار	خدمتکار
فرتوت	بونامش	نوکر	اوشاق
فرتوته	بونامش قادین	خدمتکن	«

لغات فارسیه

۵۲

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
رہی	قول	پرستہ	بسلمہ قیز
بندہ	کولہ	فیار آور	ایش کورن
بندیدہ	«	آدیون	زیادہ قوشان
بندگیر	«	بادپا	«
زیدک	«	گرخیز	«
کنیز	جاریہ	تویخ	تکدیر
کنیزک	کوچک جاریہ	گو شمال	«
قوشلرہ دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
مرغ	قوش	ہزار آوا	بلبل
دگر	حق قرآن قوشی	ہزار آواز	«
ہای	ہماقوشی	زند باف	«
باز	شاهین	زند خوان	«
شاهباز	بیاض طوغان	کبک	ککک
شہباز	«	ارج	پوہو
شخوان	بلبل	مرغ سلیمان	ہد ہد
ہزار	«	کبوتر	کوکر جین
مرغ سحر	«	کبتر	«
مرغ شبخیز	«	تروو	چیل قوشی
ہزار داستان	«	قالنچہ	صقصغان

لغات فارسیه

۵۳

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
ساج	سوسام قوشی	کوف	اویک قوشی
تزو	سولون	غلواژ	چایلاق
باشه	آتمه جه	زغن	«
چغوك	سرچه	ورت	«
گنجشك	«	چكاو	طویغار قوشی
پرستو	قرلنج	جغد	بایقوش
كلنك	طیرنه	بوم	«
فاخته	اویك قوشی	خنچ	«
پیواز	یراسه	ماکیان	طاوق
شب انکیز	«	پیل مرغ	هند طاوغي
شپیره	«	بط	قاز
کلاغ	قوزشون	مرغاب	اوردك
مرغ شب آوین	حق قوشی یعنی اسحاق قوشی	شکار	آو
پور	پسولون	پچه	یابری
شنقار	صنقور دنیلان آو قوشی	مرغك	قوشجفر
شتر مرغ	دوه قوشی	کلب	غاغه
زاغ	قارغه	نول	«
کراکر	«	شاهبال	قناد اوجی
کاغ کاغ	قرغه سدی	شاهپر	«
هیلا	آتمجه	بال	قناد

لغات فارسیه

۵۴

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
پر	قناد	لانه	یوا
پرواز	اوچق	چینه	قوشیمی
پرنده	اوچجی	مرغانه	یمورطه
سراییدن	اوتتمک	تله	طوزاق
ژاغر	قوش قورصاغی	دام	»
اسپنجول	قوش ترسی	فق	»
تخم مرغ	یمورطه	کابک	کومس
آشیان	یوا		
حیواناته دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
میش	قیون	شاخدار	بوینوزلی
کوسقند	»	رمة	سوری
کوسپند	»	رم	»
صفر	قوج	شوبان	چوبان
چققار	قربانلق قیون	شبان	»
ماده میش	دیشی قیون	کور	کیک
بره	قوزی	شکال	طوار کوستکی
بز	پچی	گاو	اوکوز
بزغاله	پچی یاورینی	ماده گاو	اینک
شاخ	بوینوز	گوساله	بوزاغ

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
شاخه	بیوندرق	توسن	سرت آت
گلہ بان	صغر تماچ	ستور	بنك حیوانی
اشتر	دوه	کتل	يدك آتی
شتر	«	آلاغ	اشك
شترپچہ	دوه یاوریدی	خردشتی	طاغ اشکی
مہار	دوه یولاری	دمبال	قویرق
ساربان	دوه جی	دم	«
شتربان	«	دمدار	قویرقلی
ساوران	«	خرکله	هرکله
رمکرده	اورکک حیوان	نشخار	حیوانک کوبش کتیرمسی
پیل	فیل	شخولیدن	کشمنک
پیلان	فیلچی	لکد	دیمہ
پیلاستہ	فیل دیشندن یاپیلان شیلر	شخوده	یارہ لی آت
اسب	آت	لگنام	دیزکین
رخش	«	لجام	«
تگااور	یورغہ آت	پالہنک	«
رہوار	اشکنلو آت	پالاد	پالان
بکران	قوله آت	نمد	چول
سمند	«	زین	اکر
شبذیر	قرہ یاغز آت	فتراک	اکر آلتندہ کی طاسمہ
خنک	قیر آت	پابند	کوستک

لغات فارسیه

۵۶

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
پایوند	کوستک	روباه	تلکی
رخت	آت ویول طاقی	گرشال	باباسی عیوننه سی چقال
تازیانه	قامچی	موشك کور	برنوع حیوان
ستوربان	سلیس	خوك	کوستبك
خر بان	اشکچی	نخجیر	خنزیر
خر بنده	قاطرجی	خرگوش	طاغ کچی
جانه	حیوان	کبش	طاوشان
تند	سرت	سیاه گوش	سمور
زست	«	سیه گوش	قره قولاق
هزبر	آرسلان	سنجاب	«
شیر	»	خرس	زنچاپ
شیرنر	ارکک آرسلان	پوزینه	عیو (آبو)
شیرژیان	کوکر مش آرسلان	نیم چهره	مایمون
پلنک	قیلان	هزد	نسناس دینن مایمون
یوز	پارس	گرك	قوزغون
کفتار	سیرتلان	سك	قورد
سرنایا	زرافه دینن حیوان	شش پستان	کوپك
اشترگاو	»	لاییدن شک	دیشی کوپك
شترگاو	«	کربه	کوپك اورمی
گرگدن	کرکدان	موش	کدی
			فاره

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
آزدر	بیوک وقتادلی ییلان	هزارپا	چوق ایاقلی بوجک
آزدرها	«	کرم	قورد
مار	ییلان	شبتاب	آتش بوجکی
ماترنک	کرتنگله	مکس	سینک
گردم	عقرب	خر مکس	آت سنکی
قلمون	بو قلمون	پشه	سیوری سنک
ستندر	آتشده یشار برنوع	منج	آری
خارپشت	خیوان	زنبور	«
خار انداز	کرپی	کند	قوغان
راورا	«	قدسمان	ارکک اورمچک
کشف	قاپلو مبنغه	مکسگیر	اورمچک
وزغ	قوربغه	تنه	«
غوک	«	تینده	اورمچک آغی
قاس	«	تار عنکبود	«
میک	چکرکه	کیک	پیره
ملخ	«	غسک	تخته قوریسی
صدپا	طرطل دنیلان	اسپس	بیت
صدپانه	بوجک	سپش	«
مور	قارنجه	تزد	بغدی ای بیتی

اصنافلغه دار

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
فیار	ایش	کارگاه	فابریقه
کاسب	قزانیچی	آینه داز	آینه جی
زرگر	قیومچی	دوز	دیکچی
جوهر فروش	«	اوسکوف	حناف
پوته	قیومچی طاووسی	کفشگر	«
زرکوپ	ورقچی	موزه دوز	چزمه دیکچی
زر دوز	«	درفش	قوندره چینهک اوکنده کی بز
زرسای	«	کشکرده	سراج بیقیمی
زرکار	آلتون تلجی	دوال	قایش
طلاکار	یالذجی	پالانی	پالانجی
طلادوز	صیرمه ایشلیان	پالان دوز	پالان دیکچی
زر رشته گر	صیرمه کش	بور یاباف	حصیرجی
خریدار	مشتی	خواجکی	تجار
نکین سایی	حکاک	گوزه گر	چو ملکیچی
نکارش	رسم	آسیاگر	دکر منجی
نقش بند	رسم	طشتگر	ایکنجی
صورتگر	«	آهنگر	تیمورجی
چهره داز	«	جلانگر	چلنکیر
زر آد	زره جی	کوره	تیمورجی اوجاخی

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
چاھوین	قیوجی	شکارگر	آوجی
یاور	یاردیجی	میکدہ	میخانہ
سازوباز	جانباز	میفروش	میخانہ جی
نریمان	پہلوان	پیلہ ور	چرچیجی
کشتیگیر	«	نمودج	نمونہ
کشتی	کوروش	انباز	صنعت اور تاغی
پاسد آر	بکچی	پیشہ	صنعت
پاسوان	«	دست مایہ	سرمایہ
پاسبان	«	سترموی	بربر
نگہبان	«	دست مزد	اجرت
نگہدار	«	یرمغان	شربتک
دیدبان	کوزجی	سود	فائدہ
آرا	دونادیجی	کرنند	ضرر
آرایندہ	«		
فنا صنعتلرہ وفنا حاللرہ دائر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
دریوزہ	دیلنجی	نرہ گان	عارسزدیلنجی
دریوز	«	آویزکن	«
کچکولہ	«	کشکول	دیلنجی طاسی
ورہ	«	برہنہ	چپلاق

لغات فارسیه

٦٠

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
گله	شکایت	دولاباز	یان کسیجی
بیوایه	فقیر	شنک	یول کسیجی
پینول	«	مشنک	«
تنک حال	«	چاتو	خرسز آصه جق ایپ
حاجتمند	«	بند	بوقاغی
بد اختر	بختسز	پیند	«
خاکسار	دوشکون	مردمکش	قاتل
خاکسان	«	بدخو	آلچق و فنا آدم
خوار	حقیر	بدخواه	دشمن
بدفر جام	صوکی فنا اولان	سخن چین	قفوجی
آتشین	«	ستمکار	ظالم
آتشناک	آتشلی	ستمکر	«
رهزن	حرامی	بدسیرت	یراماز
راهزن	«	بدزهره	چفته لی
دزد	خرسز	کمره	آزغین
زیدپر	یان کسیجی		
خسته لغه داتر			
فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
بجشک	هکیم	رنجور	خسته
بزشک	«	بیمار	«

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
ورج	قدید	ناتوان	ضعیف
رح	درد	ماره‌هره	پانزهر
ریش	یاره	فادج	«
زخم	«	بادزهر	«
زخمدار	یاره‌لی	قاطون	نشادر
آله	سیدویله	نوشادر	«
ریم	جراحت	نوشدارو	تریاق
آماس	شیش	راف	پسپاسه یعنی هدستان جوزی چیچی
تخاله	اوچق	سپند	یوزرلك
گریوند	«	بوغج	چورك اوق
ژخ	سیگیل	غرمج	«
کر	اویوز	زیره	کمیون
آتش‌بارسی	یانی قره‌دینن چنبان	کشنج	کشیش
دردسر	باش‌آغریسی	کشینز	«
سرگلو	زکام نزه	زردچاو	زرده‌چال
سرفه	اوکسورك	ترانکین	قدرت حلواسی
سکنج	«	ترانجین	«
لرزش	تتره‌مه یعنی اسپازموز	ریوند	راوند
لرزه	«	منج	«
دارو	علاج	ناسور	تشنج

لغات فارسیه

۶۲

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
داغ	یاق	دست سنک	اجزا از دجک خوان الی
کی	«	پارنج	آیاق تری یعنی هکیمه
هقنه	تنقیه	پامزد	ویریلان اجرت
دشوار	کوچ	پای مزد	«
رشخه زین	دامله شیشه سی	قفیاز	بخشیش

اصطلاحات فارسیه

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
کاتب جان	جناب حق	خانه کن	چاقین و ناخلف
شخنه چارم کتاب	حضرت پیغمبر علیه السلام	پشت دادن	قاچق
سایه یزدان	پادشاه	در پس زانو نهاد	عزات ابتدی
سرسبزی	دولت	آب حضر	علم لدن
آب بی لجام	دولت و اقبال	هفت تن	اصحاب کهف
خال رنگین	آلتون	مرغ دل	عقل
یاران فروشی	وفاسز	دین فروشان	ریا ایدنلر
سرگردان	کبرلی	نامه سیاه	کناهارکار
نامرد	خسیس	زلف خطا	جرم و کناه
تنک چشم	«	ساختورده	پک اختیار
بخت دندان خای	ترس بخت	کار سخت	مشکل ایش
فرمان خوان	معزول	زانوزدن	تعظیم ایتک

لغات فارسیه

۶۳

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
ناوك انداز	طعن ایدیحی	طبرزد	بیاض شکر
آش پختن	برایشه قرار ویرمک	باد هرزه	اصل سز و عد
بزار	اوصامش	ریش ناطور	یا لعل قلق
شاهبو	عنبر	خوش علف	نه بولسه بین
مشك	مسك	خاتم کویا	کوزل آغز
یار نو بهار	ای کون دوستی	منقار کل	دیل
کو تاه بام	سرخ فاش ایدن	جامه موی	کورک
ناتوان بین	دشمن	چشمش جهید	ینی خبر آلان
کیسه کبود	پك فقیر	هیچکاره	بوش کرن
انگشت نیل	فقیر لک نشانه سی	کافر ماجرا	عناد جی
گران مایه	آغرو ثقیل	بی سرو پا	بریشان حال
ناوك انداز ادب	خواجه	باز کونه پوستین	عیب شی
پای کلاغ	پریشان یازی	جبهه خورشید و ماه	کیجه و کوندز
کلدسته	مناره	دست پازد	سعی ایتدی
چشم فرنگی	کوزلک	پر شده پیمانه اش	عمری تمام اولدی
سنبل تر	محبوبك کاکلی	خوابگاه غول	دنیا و دوران
زاغ سیاه	مشوم آدم	خاک شد	خور و خقیر
زنهار خوار	عهدنی بوزان	مارشیدا	الکرك ییلاق
سیاه کاسه	آلچق آدم	گرک یوسف	گناه سز متهم
کندم نما	بوزه کولیحی	دستکار	صاغ ال
		ایروزن	اشارت ایدن

لغات فارسیه

٦٤

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
خانه فروش	ترك دنیا	رند و فرزند	غایت ظریف
خانه بدوشی	سرسی	میوه دل	کوزل شعر
سرکه ابرو	اکشی یوزلی	دست انداز	ظلم
پازمچه زنگی و روم	مضحک آدم	زیر دمانش	چراغ یعنی یانان قیل
پیشکار	خدمتچی	بد پرتو	فنا طالع
شجنون کردن	وداع ایتمک	پای چنار	قدیم اولان
پیشکش	ترجان	تر زبان	حاضر جواب
کوته آستین	کرلی مفسد	زرده گوش	مفسد آلچق
رخت بست	سفره نیت ایتمک	خود فروش	کنندینی مدح ایدن
اب مریم	عفت	مغز پوسیده	عقل سز
سنگ در قندیل	فکر و تلاش	دامن کشان	نازایله یوریمک
خیره شیر	غضبلیک	قطره زرد	چوق کر مک
خشک ریش	عذرو بهانه	ناداشت	حیاسز
سایه پرست	قاسق	اشتلم کردن	غو غایتمک
شبگیر	سرخوش	عیسی ششماهه	اولش میوه
آتش تر	شراب	موی خمیر	پک قولای ایش
آتش بی باد	شراب	موزه وکل	زحتلی ایش
آهوی سفید	دلبر	نوکیسه	ینی کبار
بد آغاز	خویسز	کار سخت	مشکل ایش
دستگاه	قدرت و قوت	سایه پروری	نازلی بسلانان

لغات فارسیه

۶۵

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
گردون سرشت	کبرلی	دیوباد	شدتلی روزکار
آهوی دنباله دار	محبوبك كوزی	مرکب جم	«
خن زن	قغوجی و غماز	شاهسال	راحتله چکن نیل
راه خوابیده	ایشلاک یول	زلف زمین	کجه
روی داد	آشکار اولمق	اشتر بین	اینجه فکری
خوان دراز	اوزون سفره	آب خشک	شیشه
خیره سر	آحق	رود باد	صوکناری
سایه دار	صرعه لی اولان	سیر پای	مشثوم اولان
اشترخوی	کجی	خرگد آ	زورلی دیاجبی
نقدناروا	کچمز آقچه		

کوکله داتر اصطلاحات

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
هفت آسیا	یدی قات کوکله	هفت خراش	یدی قات کوکله
هفت آبا	»	هفت خم	»
هفت ایوان	»	هفت حضرا	»
هفت پرده ازرق	»	هفت سقف	»
هفت پرکار	»	هفت طارم	»
هفت پوست	»	هفت طاق	»
هفت چتر آبگون	»	هفت طبق	»

لغات فارسیه

۶۶

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
هفت قلعه مینا	یدی قات کوکدر	مرغ یاقوت پر	کونش
هفت کره	»	مرغ روز	»
هفت گاه	»	شیرسوار	»
هفت گنبد	»	یوسف ذرین رسن	»
هفت مندل	»	زمزم آتش فشان	»
هفت والای حضر	»	پیک فلک	آی
هفت هیکل	»	خوض ماهی	بروج حوت
نه صدف	طقوزقات آسمان	تیغزن فلک	مریخ
نه رواق	»	غضبان فلک	»
نه طاق	»	شش بانو	قرو عطار د وزهره و مریخ و مشتری و زحل
نیلی بحر	سما	شش خاتون	»
نیلی پرده	»	شش عروس	»
نیلی حقه	»	پیل ابکش	بلوط
نیلی دوائر	»	چادر کنلی	قرائق کیمه
چادر لاجورد	»	هفت نقطه	سبعه سیاره
طاق فیروزه	»	هفت نژاد فلک	»
طاق حضرا	»	هفت محراب	»
طاق لاجورد	»	هفت مهره زرین	»
چرخ زرین کاسا	سما	هفت مشغله	»
چادر کافور	فجر صادق		

فارسی	ترکی	فارسی	ترکی
هفت اختان	سبعة سیاره	هفت رخشان	سبعة سیاره
هفت اژدها	»	هفت طفل جان شکر	»
هفت اورنگ	»	هفت شمع	»
هفت آینه	»	هفت گیسودار	»
هفت بانو	»	چادر آخور	عناصر اربعه
هفت بنا	»	چار مادر	»
هفت بنیان	»	چار باغ	»
هفت پدر	»	هفت اصل	یدی قات یر
هفت پیکر	»	هفت اقلیم	دنیا نك قطعه لری
هفت چشم چرخ	»	هفت کشور	»
هفت خاتون	»	هفت فرش	»
هفت دادران	»	هفت علفخانه	»
هفت در	»	هفت دکان	»
هفت درر	»	هفت رقعہ	»
هفت دور	»		

صوك

EK-2. Orijinallik Raporu

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TÜRK DİLİ VE EDEBİYATİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA Tarih: 17.07.2018 Tez Başlığı : <u>Matice Nakkiye Hanım</u> <u>Lügat-i Fârisiyye</u> Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 180..... sayfalık kısmına ilişkin, 17.07.2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3... 'tür. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☐ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç 4- ☐ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. Adı Soyadı: <u>Solmaz Ahmadzadeh</u> Öğrenci No: <u>N12120298</u> Anabilim Dalı: <u>Türk Dili ve Edebiyatı</u> Programı: <u>Eski Türk Edebiyatı</u> Tarih ve İmza <u>17.07.2018</u>
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. Prof. Dr. Feriye Yılmaz (Unvan, Ad Soyad, İmza)

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Turkish Language and Literature DEPARTMENT

Date: *17.07.2018*

Thesis Title : *Hatice Nakıyye Hanım*
Lügât-i Fârisiyye

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on *17.07.2018* for the total of *180* pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is *3* %.

Filtering options applied:

1. ☐ Approval and Declaration sections excluded
2. ☐ Bibliography/Works Cited excluded
3. ☒ Quotes excluded
4. ☐ Quotes included
5. ☐ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: *Solmaz Ahmadzadeh*
Student No: *N12120298*
Department: *Turkish Language and Literature*
Program: *Classical Turkish Literature*

Date and Signature

17.07.2018

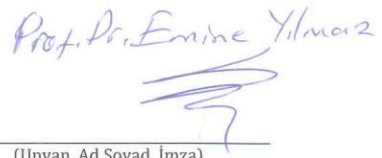
ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Feriye Yılmaz

(Title, Name Surname, Signature)

EK 3. Tez Çalışması Etik Komisyon Muafiyeti Formu

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ <u>Türk Dili ve Edebiyatı</u> ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA Tarih: <u>17.07.2018</u> Tez Başlığı: <u>Hatice Nakıyye Hanım</u> <u>Lügat-i Fârisiyye</u> Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam: 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmamasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim. Adı Soyadı: <u>Solmaz Ahmadzadeh</u> Öğrenci No: <u>N12120298</u> Anabilim Dalı: <u>Türk Dili ve Edebiyatı</u> Programı: <u>Eski Türk Edebiyatı</u> Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora Tarih ve İmza 17.07.2018
<u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u> (Unvan, Ad Soyad, İmza) Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

Turkish Language and Literature
DEPARTMENT

Date: *17.07.2018*

Thesis Title: *Hatice Nakıyye Hanım*
Lügât-i Fârisiyye

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: *Solmaz Ahmadzadeh*
Student No: *N12120298*
Department: *Turkish Language and Literature*
Program: *Classical Turkish Literature*
Status: ☒ MA ☐ Ph.D. ☐ Combined MA/ Ph.D.

[Signature]
17.07.2018

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Prof. Dr. Emine Yılmaz

(Title, Name Surname, Signature)